

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

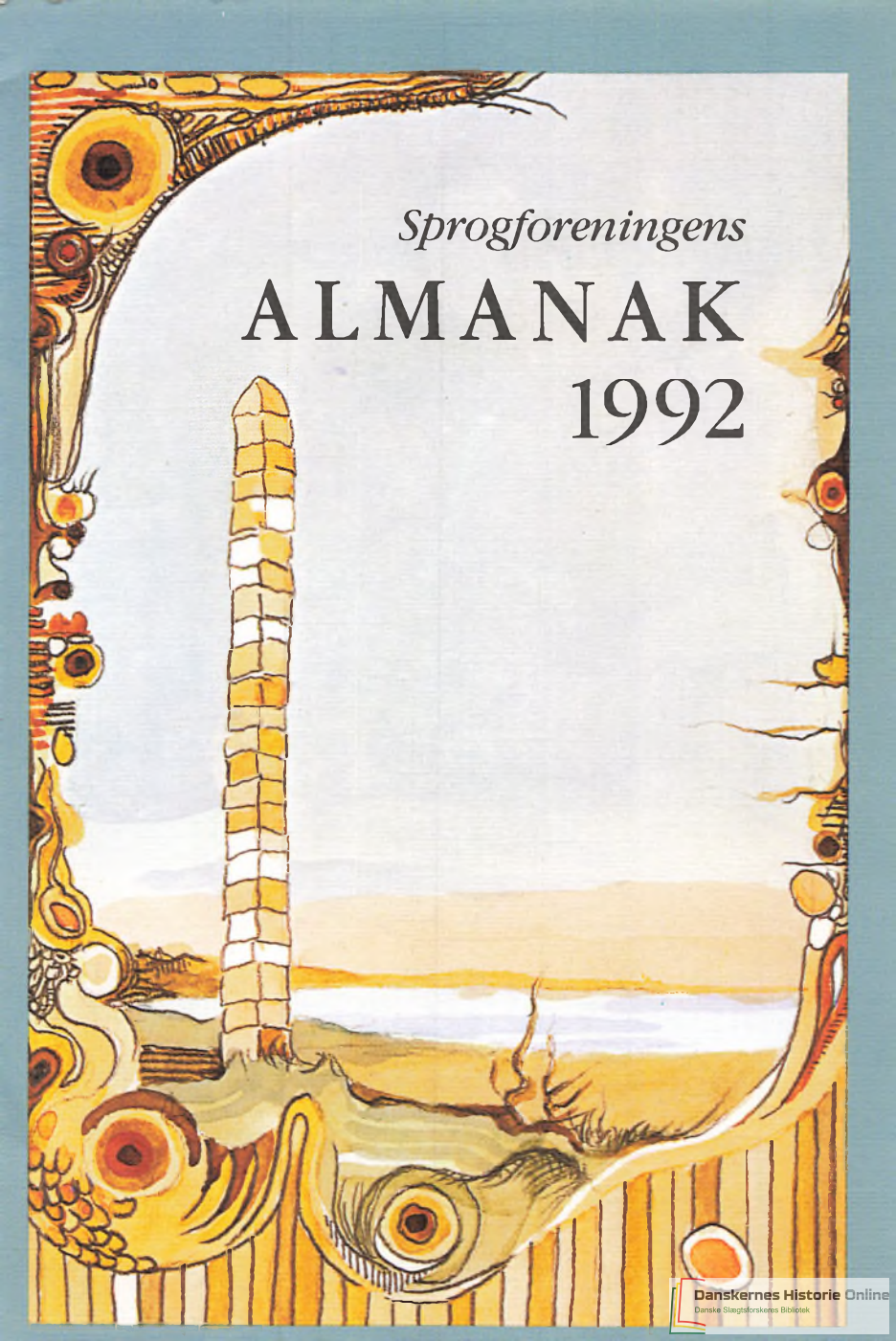
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

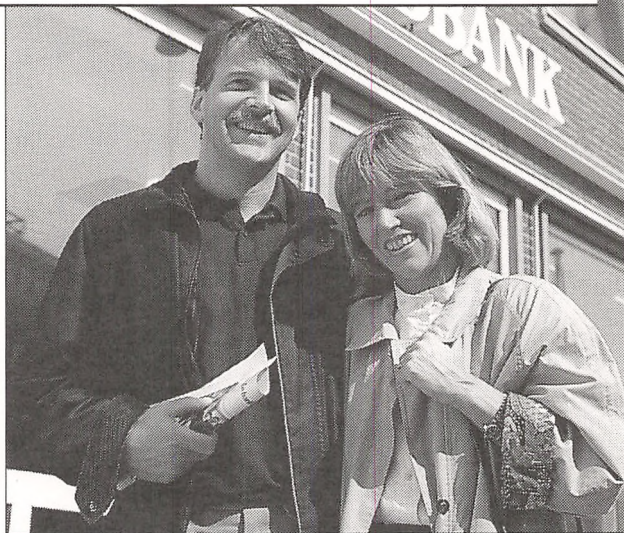
Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

The cover features a stylized illustration in shades of yellow, orange, and brown. A tall, segmented tower stands in the center, set against a landscape with a body of water and distant hills. A large, stylized eye is prominent in the lower foreground. The entire scene is framed by a decorative border composed of various organic and geometric shapes, including more eyes and abstract patterns.

Sprogforeningens
ALMANAK
1992

Planlæg fremtiden med skattefordel

En god pensionsopsparing giver tryghed i dagligdagen under alle omstændigheder og et godt skattefradrag på selvangivelsen.

Lad os rådgive Dem rigtigt – kom ind til os og få et tilbud, der er til at forstå.

SYDBANK
Sønderjylland

SPROGFORENINGENS ALMANAK FOR 1992

99. ÅRGANG
Udgivet af Sprogforeningen - Redaktion: Ingolf Haase

DY-PO BOGFORLAG - SØNDERBORG 1991

INDHOLDSFORTEGNELSE

Kalenderen	4	MINDEORD:	
Solens opgang og nedgang	28	Niels Bøgh Andersen, Jaruplund	140
Højvandet ved vestkysten	29	Aage Bonde, Viborg	129
Ferieplan for skolerne		Andreas Buch, Haderslev	131
i Sydslesvig	29	Carl Peter Büchert, Munkvolstrup	142
Stjernesked	30	Niels Boysen, Høkelbjerg	132
Formørkelser i året 1992	31	Knud Hansen, Skærbæk	139
Planeterne i 1992	31	Kresten Hansen, Skodborg	128
Poul Andersen:		Ejner Jessen Hauberg	135
Marcus Adolf Jürgensen		Jens Peter Jacobsen, Døstrup	130
– Et levnedsløb	33	Marie Lassen, Slesvig	133
Jens Lampe: Gustav Vigeland		Hans Mathiesen, Gram	137
– En norsk billedhugger	44	Traugott Møller, Sønderborg	143
Eske K. Mathiesen:		Hans Chr. Schmidt,	
Vinterdag i Mommark	47	Augustenborg	144
Dorthea Petersen: Dåbskjoerne ..	49	Betty Skött, Flensborg	142
Klaus Eggers Hansen:		Sigrid Skovmand Thomsen,	
Pris til H. E. Sørensen	52	Løgumkloster	134
H. E. Sørensen:		Paul Weede, Flensborg	136
For kejser og fædreland!	57		
Sigred Andresen:		HÅNDBOG:	
Æ anjnen priis	65	Det danske Kongehus	146
Knud Nielsen:		Regering og Folketing	147
En bagersøn fra Bredebro	68	Amt og kommuner	151
Ib Andersen: I uårets skygge	72	Foreninger, organisationer,	
Werner Christiansen:		institutioner	156
En brudefærd	82	Museer, biblioteker, lokal-	
Marie Jessen: Lild Jes Høkke	90	historiske samlinger og arkiver ..	168
Arne G. Larsen: Sønderjydk		Skoler og undervisning	178
Skoleforening 100 år	94	Land- og skovbrug	180
Ingolf Haase: Nann Mungard		Handel, håndværk og industri	187
– En frisisk skæbne	96	Finansiering	191
Jørgen Fog: Vildtets forvaltning ..	103	Danske og frisiske institutioner	
Peter Petersen:		i Sydslesvig	193
Danmarks rige samles	107	Jagt og vildtforvaltning	200
Karoline Moesgaard:		Markedsfortegnelse	204
Alle tiders julefrokost	117		
Svend Aage Faaborg:			
Kogeforeningen skabte			
lidt hjertevarme i de			
fattiges hverdag	123		

JANUAR 1992

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7 ^h 3 ^m og tiltager i månedens løb 1 ^h 30 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
Uge 1			h m	h m	h m	h m
O.	1	Nytår Tusmørket varer 49 ^m Solens radius 16' 17"	8 42	15 45	5 51	12 41
Fadervor, Matth. 6,5-13. I'række, Luk. 2,21.						
To.	2	Abel Vega kulm. midn. mod nord	41	46	6 56	13 22
F.	3	Enoch Jorden nærmest Solen	41	47	7 48	14 15
L.	4	Methusalem Sirius kulm. midn.	41	48	8 27	15 19
S.	5	S.e. nytår Simeon ● N.m. 0 ^h 10 ^m	40	50	8 55	16 29
Burnemordet i Bethlehem, Matth. 2,13-18. I'række, Matth. 2,19 til enden						
M.	6	Hellig 3 konger ☾ Fjernerst Jorden	8 40	15 51	9 15	17 42
Ti.	7	Knud Hertug Tusmørket varer 48 ^m	39	53	9 31	18 56
O.	8	Erhardt	38	54	9 44	20 9
To.	9	Julianus	38	56	9 55	21 22
F.	10	Paul eremit	37	57	10 5	22 35
L.	11	Hyginus	36	59	10 16	23 50
S.	12	I.s.e.h.3 k. Reinhold	35	16 1	10 27	-
Jesus velsigner de små børn, Mark. 10,13-16. I'række, Luk. 2,42 til enden.						
M.	13	Hilarius ☉ F.kv. 3 ^h 32 ^m	8 34	16 2	10 42	1 8
Ti.	14	Felix Tusmørket varer 47 ^m	33	4	11 1	2 29
O.	15	Maurus	32	6	11 29	3 52
To.	16	Marcellus	31	8	12 9	5 13
F.	17	Antonius Castor kulm. midn.	30	10	13 8	6 24
L.	18	Prisca Procyon kulm. midn.	29	11	14 27	7 18
S.	19	2.s.e.h.3 k. Pontianus ☉ F.m. 22 ^h 28 ^m ☾ nærmest Jorden	28	13	16 0	7 57
Zakæus, Luk. 19,1-10. I'række, Joh. 2,1-11.						
M.	20	Fabian og Sebastian Pollux kulm. midn.	8 26	16 15	17 37	8 23
Ti.	21	Agnes Tusmørket varer 45 ^m	25	17	19 12	8 43
O.	22	Vincentius	23	19	20 45	8 58
To.	23	Emerentius	22	21	22 13	9 12
F.	24	Timotheus	20	23	23 40	9 25
L.	25	Pauli omv.	19	25	-	9 39
S.	26	3.s.e.h.3 k. Polycarpus ☉ S.kv. 16 ^h 27 ^m	17	28	1 4	9 55
Giv os mere tro, Luk. 17,5-10. I'række, Matth. 8,1-13.						
M.	27	Chrysostomus Uge 5	8 16	16 30	2 25	10 16
Ti.	28	Fred. 6.s. føds. Carolus Magnus	14	32	3 41	10 44
O.	29	Chr. 7.s. føds. Valerius Tusmørket varer 44 ^m	12	34	4 49	11 21
To.	30	Adelgunde	10	36	5 45	12 10
F.	31	Vigilius	9	38	6 28	13 10

Januar 1992

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	11.48	-
2.	0.22	12.51
3.	1.17	13.42
4.	2.00	14.24
5.	2.38	15.03
6.	3.13	15.39
7.	3.46	16.12
8.	4.18	16.46
9.	4.50	17.20
10.	5.23	17.54
11.	5.55	18.27
12.	6.27	19.04
13.	7.05	19.49
14.	7.53	20.48
15.	9.03	22.05
16.	10.29	23.21
17.	11.48	-
18.	0.32	12.58
19.	1.33	13.59
20.	2.25	14.51
21.	3.13	15.40
22.	3.58	16.26
23.	4.42	17.11
24.	5.25	17.55
25.	6.08	18.40
26.	6.51	17.25
27.	7.38	20.14
28.	8.35	21.13
29.	9.44	22.25
30.	11.14	23.49
31.	12.30	-

FEBRUAR 1992

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 8 ^h 33 ^m og tillæger i månedens løb 2 ^h 8 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
L. 1	Brigida	Solens radius 16' 16"	8 7	16 40	6 59	14 18
S. 2	4.s.e.h.3 k.	Kyndelmisse ☾ fjernest Jorden	5	42	7 22	15 30
<i>Jesus vandrer på søen, Matth. 14,22-33.</i>						
1'række, Matth. 8,23-27.						
M. 3	Blasius	● N.m. 20 ^h 0 ^m Uge 6 Deneb kulm. midn. mod nord	8 3	16 45	7 39	16 44
Ti. 4	Veronica		1	47	7 53	17 57
O. 5	Agathe	Tusmørket varer 42 ^m	7 59	49	8 4	19 10
To. 6	Dorothea		57	51	8 15	20 24
F. 7	Richard		55	53	8 25	21 38
L. 8	Corintha		53	55	8 37	22 54
S. 9	5.s.e.h.3 k.	Apollonia	51	58	8 50	-
<i>Skatten, perlen og voddet, Matth. 13,44-52.</i>						
1'række, Matth. 13,24-30.						
M. 10	Scholastica		7 49	17 0	9 7	0 12
Ti. 11	Euphrosyne	● F.kv. 17 ^h 15 ^m Uge 7	47	2	9 30	1 32
O. 12	Eulalia	Tusmørket varer 41 ^m	45	4	10 3	2 52
To. 13	Benignus		42	6	10 52	4 5
F. 14	Valentinus		40	9	11 58	5 5
L. 15	Faustinus		38	11	13 22	5 50
S. 16	Septuagesima	Juliane	36	13	14 55	6 21
<i>De betroede talenter, Matth. 25,14-30.</i>						
1'række, Matth. 20,1-16						
M. 17	Findanus	☾ nærmest Jorden Uge 8	7 33	17 15	16 31	6 44
Ti. 18	Concordia	○ F.m. 9 ^h 4 ^m	31	17	18 6	7 2
O. 19	Ammon	Tusmørket varer 40 ^m	29	19	19 39	7 17
To. 20	Eucharis		26	22	21 9	7 31
F. 21	Samuel		24	24	22 37	7 45
L. 22	Peters stol		22	26	-	8 1
S. 23	Sexagesima	Papias	19	28	0 2	8 21
<i>Sædens vækst, Mark. 4,26-32.</i>						
1'række, Luk. 8,4-15.						
M. 24	Skuddag		7 17	17 30	1 23	8 46
Ti. 25	Matthias	● S.kv. 8 ^h 56 ^m Uge 9 Regulus kulm. midn.	14	32	2 36	9 20
O. 26	Victorinus	Tusmørket varer 39 ^m	12	34	3 37	10 6
To. 27	Inger		10	37	4 25	11 2
F. 28	Leander		7	39	5 1	12 8
L. 29	Øllegaard	☾ fjernest Jorden Jupiter i opp. til Solen	5	41	5 26	13 19

Februar 1992

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	0.53	13.25
2.	1.40	14.07
3.	2.20	14.45
4.	2.55	15.19
5.	3.27	15.51
6.	3.58	16.22
7.	4.29	16.53
8.	4.59	17.25
9.	5.30	17.56
10.	6.01	18.32
11.	6.36	19.11
12.	7.21	20.03
13.	8.27	21.22
14.	9.58	22.49
15.	11.28	-
16.	0.12	12.47
17.	1.18	13.47
18.	2.11	14.40
19.	2.58	15.25
20.	3.40	16.08
21.	4.22	16.50
22.	5.02	17.30
23.	5.42	18.09
24.	6.22	18.47
25.	7.04	19.31
26.	7.57	20.33
27.	9.03	21.30
28.	10.31	23.03
29.	12.05	-

MARTS 1992

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 10 ^h 41 ^m og tiltager i månedens løb 2 ^h 23 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
S. 1	Fastelavn	Quinquagesima. Esto mihi Albinus Solens radius 16' 10"	7 2	17 43	5 46	14 32
<i>Op til Jerusalem. Luk. 18,31 til enden</i>						
<i>l'række, Matth. 3,13 til enden</i>						
M. 2	Simplicius	Uge 10	7 0	17 45	6 1	15 45
Ti. 3	Hvide Tirsdag	Kunigunde	6 57	47	6 13	16 58
O. 4	Aske Onsdag	Adrianus Tusmørket varer 39 ^m ● N.m. 14 ^h 22 ^m	55	49	6 24	18 12
To. 5	Theophilus		52	51	6 35	19 26
F. 6	Gotfred		50	53	6 47	20 42
L. 7	Perpetua		47	55	7 0	22 0
S. 8	1.s. i fasten	Quadragesima. Invocavit Beata	44	57	7 16	23 19
<i>Hvem er den største?, Luk. 22,24-32.</i>						
<i>l'række, Matth. 4,1-11.</i>						
M. 9	40 riddere	Uge 11	6 42	18 0	7 37	-
Ti. 10	Ædel	Merkur st. østl. elong.	39	2	8 6	0 38
O. 11	Tamperdag	Fred. 9.s føds. Thala Tusmørket varer 39 ^m	37	4	8 48	1 52
To. 12	Gregorius	● F.k.v. 3 ^h 36 ^m	34	6	9 46	2 55
F. 13	Macedonius		32	8	11 0	3 44
L. 14	Eutychius		29	10	12 26	4 20
S. 15	2.s. i fasten	Reminiscere Zacharias	26	12	13 58	4 46
<i>Menneskets afmagt, Jesu magt, Mark. 9,17-29.</i>						
<i>l'række, Matth. 15,21-28.</i>						
M. 16	Gudmund	Uge 12	6 24	18 14	15 30	5 5
Ti. 17	Gertrud	○ nærmest Jorden	21	16	17 2	5 21
O. 18	Fred. 3.s føds.	Alexander Tusmørket varer 39 ^m ○ F.m. 19 ^h 18 ^m	19	18	18 33	5 36
To. 19	Joseph		16	20	20 3	5 50
F. 20	Gordius	Jævndøgn 9 ^h 48 ^m	13	22	21 31	6 5
L. 21	Benedictus		11	24	22 56	6 24
S. 22	3.s. i fasten	Oculi Paulus	8	26	-	6 47
<i>Løgnens fader, Joh. 8,42-51.</i>						
<i>l'række, Luk. 11,14-28.</i>						
M. 23	Fidelis	Uge 13	6 6	18 28	0 15	7 19
Ti. 24	Ulrica		3	30	1 23	8 0
O. 25	Mariæ bebud.	Tusmørket varer 39 ^m	0	32	2 17	8 54
To. 26	Gabriel	● S.k.v. 3 ^h 30 ^m	5 58	34	2 58	9 57
F. 27	Kastor		55	36	3 28	11 6
L. 28	Dr. Ingrid	Eustachius ○ fjernest Jorden	53	38	3 50	12 18
S. 29	Midfaste	Lætare Jonas	50	40	4 6	13 31
<i>Jesus, livets brød, Joh. 6,35-51.</i>						
<i>l'række, Joh. 6,1-15.</i>						
M. 30	Quirinus	Uge 14	5 47	18 42	4 20	14 44
Ti. 31	Fred. 5.s føds.	Balbina	45	44	4 32	15 57

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Marts 1992	Højvande ved vestkysten se s. 29	
1.	0.25	13.01
2.	1.15	13.43
3.	1.55	14.10
4.	2.30	14.52
5.	3.01	15.23
6.	3.32	15.54
7.	4.01	16.25
8.	4.32	16.56
9.	5.04	17.30
10.	5.38	18.03
11.	6.17	18.44
12.	7.05	19.40
13.	8.14	20.55
14.	9.44	22.26
15.	11.16	23.52
16.	12.33	-
17.	0.58	13.32
18.	1.52	14.21
19.	2.38	15.05
20.	3.19	15.46
21.	4.00	16.25
22.	4.38	17.02
23.	5.16	17.37
24.	5.55	18.12
25.	6.40	18.50
26.	7.25	19.38
27.	8.27	20.42
28.	9.46	22.04
29.	11.20	23.40
30.	12.25	-
31.	0.39	13.10

APRIL 1992

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13 ^h 4 ^m og tiltager i månedens løb 2 ^h 13 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
O. 1	Hugo	Tusmørket varer 40 ^m Solen radius 16' 2"	5 42	18 46	4 43	17 11
To. 2	Theodosius		40	48	4 55	18 27
F. 3	Nicætas	● N.m. 6 ^h 1 ^m	37	50	5 8	19 45
L. 4	Ambrosius		34	52	5 23	21 5
S. 5	5.s. i fasten	Judica Irene	32	54	5 43	22 25
<i>Mariæ lovsang, Luk. 1,46-56.</i>						
<i>1'række, Luk. 1,26-38.</i>						
M. 6	Sixtus	Uge 15	5 29	18 56	6 11	23 42
Ti. 7	Egesippus		27	58	6 49	-
O. 8	Chr. 9.s føds.	Janus Tusmørket varer 41 ^m	24	19 0	7 42	0 48
To. 9	Procopius		22	2	8 51	1 41
F. 10	Ezechiël	● F.kv. 11 ^h 6 ^m	19	4	10 12	2 20
L. 11	Leo		17	6	11 39	2 48
S. 12	Palmesøndag	Chr. 4.s Føds. Julius	14	8	13 8	3 9
<i>Jesus salves i Bethania, Mark. 14,3-9.</i>						
<i>1'række, Matth. 21,1-9.</i>						
M. 13	Justinus	☾ nærmest Jorden Uge 16	5 11	19 10	14 37	3 26
Ti. 14	Tiburtius		9	12	16 5	3 41
O. 15	Chr. 5.s føds.	Olympia Tusmørket varer 42 ^m Spica kulm. midn.	6	14	17 33	3 55
To. 16	Skærtorsdag	Margrethe 2.s føds. Mariane	4	16	19 0	4 10
F. 17	Langfredag	Anicetus ☉ F.m. 5 ^h 42 ^m	2	18	20 27	4 27
L. 18	Eleutherius		4 59	20	21 49	4 48
S. 19	Påskedag	Daniel	57	22	23 3	5 16
<i>Kristi opstandelse, Matth. 28,1-8.</i>						
<i>1'række, Mark. 16,1-7.</i>						
M. 20	2. påskedag	Sulpicius Uge 17	4 54	19 24	-	5 54
Ti. 21	Florentius		52	26	0 5	6 43
O. 22	Cajus	Tusmørket varer 44 ^m	49	28	0 52	7 43
To. 23	Georgius	Merkur st. vestl. elong.	47	30	1 26	8 51
F. 24	Albertus	☉ S.kv. 22 ^h 40 ^m	45	32	1 52	10 3
L. 25	Mark. evang.	☾ fjernest Jorden	42	34	2 10	11 15
S. 26	1.s.e. påske	Quasimodo Cletus	40	36	2 25	12 28
<i>Vogt mine får, Joh. 21,15-19.</i>						
<i>1'række, Joh. 20,19 til enden</i>						
M. 27	Charl. Amalie	Ananias Uge 18	4 38	19 38	2 38	13 40
Ti. 28	Vitalis	Arcturus kulm. midn.	35	40	2 50	14 53
O. 29	Peter martyr	Tusmørket varer 46 ^m	33	42	3 1	16 8
To. 30	Severus		31	44	3 14	17 25

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

April 1992

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	1.21	13.46
2.	1.56	14.20
3.	2.28	14.52
4.	3.01	15.23
5.	3.33	15.57
6.	4.07	16.31
7.	4.43	17.07
8.	5.24	17.45
9.	6.09	18.30
10.	7.04	19.26
11.	8.13	20.41
12.	9.34	22.05
13.	10.59	23.28
14.	12.12	-
15.	0.34	13.11
16.	1.31	14.00
17.	2.16	14.44
18.	2.58	15.23
19.	3.37	16.00
20.	4.15	16.35
21.	4.55	17.09
22.	5.32	17.42
23.	6.13	18.19
24.	6.58	19.01
25.	7.53	19.59
26.	9.01	21.13
27.	10.15	22.33
28.	11.25	23.42
29.	12.20	-
30.	0.33	13.04

MAJ 1992

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15 ^h 17 ^m og tiltager i månedens løb 1 ^h 47 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
F. 1	Voldermisse	Philip og Jacob Solens radius 15' 54"	4 29	19 46	3 28	18 45
L. 2	Athanasius	● N.m. 18 ^h 44 ^m	27	48	3 47	20 6
S. 3	2.s.e. påske	Misericordia Domini Korsmisse	24	50	4 12	21 26
<i>Hyrden og fårene, Joh. 10,22-30.</i>						
I'række, Joh. 10,11-16.						
M. 4	Florian	Uge 19	4 22	19 52	4 47	22 38
Ti. 5	Danmarks befrielse	Gothard De lyse nætter beg.	20	54	5 37	23 37
O. 6	Johannes ante portam	Tusmørket varer 48 ^m	18	56	6 42	-
To. 7	Flavia		16	58	8 1	0 20
F. 8	Stanislaus	☾ nærmest Jorden	14	20 0	9 27	0 52
L. 9	Caspar	☉ F.kv. 16 ^h 43 ^m	12	2	10 55	1 15
S. 10	3.s.e. påske	Jubilate Gordanius	10	4	12 22	1 32
<i>Vejen, sandheden og livet, Joh. 14,1-11.</i>						
I'række, Joh. 16,16-22.						
M. 11	Mamertus	Uge 20	4 8	20 5	13 48	1 48
Ti. 12	Pancratius	Pluto i opp. til Solen	6	7	15 14	2 1
O. 13	Ingenius	Tusmørket varer 51 ^m	4	9	16 39	2 16
To. 14	Kristian		2	11	18 4	2 32
F. 15	Bededag	Sophie	0	13	19 27	2 51
L. 16	Sara	☉ F.m. 17 ^h 3 ^m	3 59	15	20 44	3 15
S. 17	4.s.e. påske	Cantate Bruno	57	16	21 51	3 49
<i>Sandheden gør fri, Joh. 8,28-36.</i>						
I'række, Joh. 16,5-15.						
M. 18	Erik	Uge 21	3 55	20 18	22 44	4 33
Ti. 19	Potentiana		54	20	23 24	5 29
O. 20	Angelica	Tusmørket varer 54 ^m	52	22	23 53	6 35
To. 21	Helene		50	23	-	7 46
F. 22	Castus		49	25	0 14	8 59
L. 23	Desiderius	☾ fjernest Jorden	47	27	0 30	10 11
S. 24	5.s.e. påske	Rogate Esther ☉ S.kv. 16 ^h 53 ^m	46	28	0 44	11 23
<i>Jesu bøn for disciplene, Joh. 17,1-11.</i>						
I'række, Joh. 16,23-28.						
M. 25	Urbanus	Uge 22	3 44	20 30	0 56	12 35
Ti. 26	Kpr. Frederik	Beda	43	31	1 7	13 48
O. 27	Lucian	Tusmørket varer 57 ^m	42	33	1 19	15 3
To. 28	Kr. himmelfart	Vilhelm	41	34	1 33	16 21
F. 29	Maximinus		39	36	1 49	17 41
L. 30	Vigand		38	37	2 11	19 3
S. 31	6.s.e. påske	Exaudi Petronella Antares kulm. midn.	37	38	2 42	20 20
<i>At de alle må være eet, Joh. 17,20 til enden.</i>						
I'række, Joh. 15,26 til enden og 16,1-4						

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Maj 1992	Højvande ved vestkysten se s. 29	
1.	1.15	13.42
2.	1.53	14.18
3.	2.31	14.56
4.	3.09	15.33
5.	3.48	16.12
6.	4.31	16.53
7.	5.17	17.37
8.	6.08	18.26
9.	7.04	19.22
10.	8.09	20.30
11.	9.19	21.43
12.	10.33	22.59
13.	11.45	-
14.	0.08	12.46
15.	1.05	13.38
16.	1.55	14.21
17.	2.38	15.01
18.	3.19	15.37
19.	3.58	16.12
20.	4.36	16.46
21.	5.14	17.20
22.	5.54	17.55
23.	6.34	18.34
24.	7.21	19.21
25.	8.14	20.17
26.	9.16	21.27
27.	10.19	22.35
28.	11.18	23.35
29.	12.13	-
30.	0.29	13.02
31.	1.18	13.49

JUNI 1992

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17 ^h 4 ^m og tiltager derefter indtil den 21., hvor den er 17 ^h 27 ^m Herefter og til månedens ende aftager dagen 6 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
Uge 23			h m	h m	h m	h m
M. 1	Nikomedes	Solens radius 15' 48" ● N.m. 4 ^h 57 ^m	3 36	20 40	3 26	21 26
Ti. 2	Marcellinus		35	41	4 26	22 16
O. 3	Fred. 8.s føds.	Erasmus Tusmørket varer 60 ^m	34	42	5 43	22 53
To. 4	Optatus	(nærmest Jorden	33	43	7 10	23 19
F. 5	Grundlovsdag	Kong Hans' føds. Bonifacius	32	45	8 40	23 39
L. 6	Norbertus		32	46	10 9	23 55
S. 7	Plinsedag	Jeremias ● F.kv. 21 ^h 47 ^m	31	47	11 36	-
<i>Helligåndens komme, Joh. 14,15-21.</i>						
1'række, Joh. 14,23 til enden						
M. 8	2. plinsedag	Medardus	3 30	20 48	13 1	0 9
Ti. 9	Primus		30	49	14 26	0 23
O. 10	Tamperdag	Onuphrius Tusmørket varer 62 ^m	29	50	15 49	0 38
To. 11	Prins Henrik	Barnabas apostel	29	50	17 11	0 56
F. 12	Basilius	Capella kulm. midn. mod nord	28	51	18 29	1 18
L. 13	Cyrillus		28	52	19 39	1 47
S. 14	Trinitatis	Rufinus	28	52	20 37	2 27
<i>Dåb i den treenige Guds navn, Matth. 28,18 til enden</i>						
1'række, Joh. 3,1-15.						
M. 15	Valdemarsdag	Vitus ○ F.m. 5 ^h 50 ^m	3 28	20 53	21 22	3 19
Ti. 16	Tycho		27	54	21 54	4 21
O. 17	Botolphus	Tusmørket varer 64 ^m	27	54	22 18	5 30
To. 18	Leontius		27	54	22 36	6 43
F. 19	Gervasius	(fjernest Jorden	27	55	22 51	7 56
L. 20	Sylverius		28	55	23 3	9 8
S. 21	1.s.e.trin.	Albanus Solhverv 4 ^h 14 ^m , længste dag	28	55	23 15	10 19
<i>Den rige bonde, Luk. 12,13-21.</i>						
1'række, Luk. 16,19 til enden						
M. 22	10000 martyrer		3 28	20 55	23 26	11 31
Ti. 23	Paulinus	○ S.kv. 9 ^h 11 ^m	28	55	23 38	12 43
O. 24	St. Hansdag	Tusmørket varer 64 ^m	29	55	23 53	13 58
To. 25	Prosper		29	55	-	15 16
F. 26	Pelagius		30	55	0 12	16 36
L. 27	Syvsoverdag		30	55	0 38	17 55
S. 28	2.s.e.trin.	Carol. Amalie Eleonora	31	55	1 14	19 7
<i>Kristi efterfølgelse, Luk. 14,25 til enden</i>						
1'række, Luk. 14,16-24.						
M. 29	Petrus Paulus		3 31	20 55	2 6	20 6
Ti. 30	Lucina	● N.m. 13 ^h 18 ^m	32	54	3 17	20 49

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Juni 1992

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	2.04	14.34
2.	2.51	15.17
3.	3.37	16.01
4.	4.24	16.45
5.	5.13	17.21
6.	6.03	18.20
7.	6.57	19.12
8.	7.53	20.10
9.	8.56	21.15
10.	10.04	22.25
11.	11.13	23.40
12.	12.19	-
13.	0.43	13.14
14.	1.36	14.02
15.	2.23	14.42
16.	3.05	15.20
17.	3.43	15.54
18.	4.21	16.28
19.	4.56	17.02
20.	5.32	17.35
21.	6.09	18.12
22.	6.48	18.48
23.	7.29	19.29
24.	8.17	20.20
25.	9.16	21.27
26.	10.21	22.39
27.	11.25	23.45
28.	12.27	-
29.	0.48	13.25
30.	1.46	14.17

JULI 1992

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17 ^h 21 ^m og aftager i månedens løb 1 ^h 25 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
O. 1	Chr. 2.s. føds.	Fred. 2.s føds. Theobaldus Tusmørket varer 62 ^m Solens radius 15' 45"	3 33	20 54	4 41	21 21
To. 2	Mariæ besøg.	☾ nærmest Jorden	34	53	6 13	21 43
F. 3	Cornelius	Jorden fjernest Solen Vega kulm. midn.	35	53	7 46	22 1
L. 4	Ulricus		36	52	9 17	22 17
S. 5	3.s.e.trin.	Anshelmus	37	51	10 46	22 31
Den fortalte søn, Luk. 5,11 til enden						
I'række, Luk. 15,1-10. Uge 28						
M. 6	Dion	Merkur st. østl. elong.	3 38	20 51	12 12	22 46
Ti. 7	Villebaldus	☉ F.kv. 3 ^h 43 ^m	39	50	13 37	23 3
O. 8	Kjeld	Uranus i opp. til Solen Tusmørket varer 60 ^m	40	49	14 59	23 23
To. 9	Sostrata	Neptun i opp. til Solen	41	48	16 18	23 50
F. 10	Knud, konge		42	47	17 31	-
L. 11	Josva		44	46	18 32	0 26
S. 12	4.s.e.trin.	Henrik	45	45	19 21	1 13
Elsk Eders fjender, Matth. 5,43 til enden						
I'række, Luk. 6,36-42.						
Uge 29						
M. 13	Margarethe		3 46	20 44	19 57	2 11
Ti. 14	Bonaventura	☉ F.m. 20 ^h 6 ^m	48	42	20 23	3 18
O. 15	Apostl. deling	Tusmørket varer 57 ^m	49	41	20 43	4 29
To. 16	Susanne		51	40	20 59	5 42
F. 17	Alexius	☾ fjernest Jorden	52	39	21 12	6 55
L. 18	Arnolphus		54	37	21 23	8 6
S. 19	5.s.e.trin.	Justa	55	36	21 35	9 17
Peters bekendelse, Matth. 16,13-26.						
I'række, Luk. 5,1-11.						
Uge 30						
M. 20	Elias		3 57	20 34	21 46	10 29
Ti. 21	Evenus		58	33	22 0	11 41
O. 22	Maria Magd.	Tusmørket varer 54 ^m Hundredagene beg. ☉ S.kv. 23 ^h 12 ^m Altair kulm. midn.	4 0	31	22 16	12 56
To. 23	Apollinaris		2	30	22 38	14 14
F. 24	Christina		3	28	23 8	15 31
L. 25	Jacobus		5	26	23 51	16 45
S. 26	6.s.e.trin.	Anna	7	24	-	17 50
Den rige yngling, Matth. 19,16-26.						
I'række, Matth. 5,20-26.						
Uge 31						
M. 27	Martha		4 9	20 23	0 51	18 40
Ti. 28	Aurelius		10	21	2 8	19 18
O. 29	Oluf	Tusmørket varer 51 ^m ☉ N.m. 20 ^h 35 ^m	12	19	3 38	19 45
To. 30	Abdon	☾ nærmest Jorden	14	17	5 12	20 5
F. 31	Germanus		16	15	6 47	20 23

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Juli 1992		Højvande ved vestkysten se s. 29	
1.		2.40	15.05
2.		3.29	15.50
3.		4.17	16.35
4.		5.03	17.20
5.		5.51	18.06
6.		6.40	18.53
7.		7.29	19.43
8.		8.24	20.41
9.		9.26	21.50
10.		10.35	23.07
11.		11.48	-
12.		0.22	12.51
13.		1.21	13.43
14.		2.09	14.25
15.		2.51	15.03
16.		3.27	15.37
17.		4.02	16.10
18.		4.35	16.40
19.		5.09	17.13
20.		5.41	17.45
21.		6.15	18.17
22.		6.50	18.53
23.		7.28	19.35
24.		8.17	20.31
25.		9.25	21.51
26.		10.43	23.11
27.		11.48	-
28.		0.27	13.05
29.		1.32	14.02
30.		2.27	14.49
31.		3.16	15.34

AUGUST 1992

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15 ^h 56 ^m og aftager i månedens løb 2 ^h 11 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
L. 1	Peters fængsel	Solen radius 15' 47"	4 17	20 13	8 19	20 38
S. 2	7.s.e.trin.	Hannibal	19	11	9 50	20 53
<i>Bekendelse uden frygt.</i> Matth. 10,24-31.						
<i>l'række, Mark. 8,1-9.</i>						
M. 3	Nikodemus	Deneb kulm. midn. Uge 32	4 21	20 9	11 18	21 10
Ti. 4	Dominicus		23	7	12 43	21 29
O. 5	Osvaldus	Tusmørket varer 48 ^m ☉ F.kv. 11 ^h 58 ^m	25	5	14 5	21 54
To. 6	Kristi forkl.		27	3	15 21	22 27
F. 7	Donatus	De lyse nætter ender Saturn i opp. til Solen	29	1	16 26	23 11
L. 8	Ruth		31	19 59	17 19	-
S. 9	8.s.e.trin.	Romanus	32	57	17 59	0 5
<i>At høre og gøre derefter.</i> Matth. 7,22 til enden						
<i>l'række, Matth. 7,15-21.</i>						
M. 10	Laurentius	Uge 33	4 34	19 54	18 28	1 9
Ti. 11	Herman		36	52	18 50	2 19
O. 12	Chr. 3.s føds.	Clara Tusmørket varer 46 ^m ☉ F.m. 11 ^h 27 ^m ☾ fjernest Jorden	38	50	19 7	3 31
To. 13	Hippolytus		40	48	19 21	4 43
F. 14	Eusebius		42	45	19 33	5 55
L. 15	Mariæ himmelfart		44	43	19 44	7 6
S. 16	9.s.e.trin.	Rochus	46	41	19 56	8 17
<i>At vente på Herren, Luk. 12,32-48.</i>						
<i>l'række, Luk. 16,1-9.</i>						
M. 17	Anastatius	Uge 34	4 48	19 38	20 9	9 29
Ti. 18	Agapetus		50	36	20 24	10 43
O. 19	Sebaldus	Tusmørket varer 44 ^m	52	34	20 43	11 58
To. 20	Bernhard		54	31	21 9	13 13
F. 21	Salomon	☉ S.kv. 11 ^h 1 ^m Merkur st. vestl. elong.	55	29	21 45	14 27
L. 22	Symphorian	Hundredagene ender	57	26	22 36	15 34
S. 23	10.s.e.trin.	Zakæus	59	24	23 43	16 29
<i>Dom over denne slægt.</i> Matth. 11,16-24.						
<i>l'række, Luk. 19,41 til enden.</i>						
M. 24	Bartholomæus	Uge 35	5 1	19 21	-	17 12
Ti. 25	Ludvig		3	19	1 4	17 43
O. 26	Irenæus	Tusmørket varer 42 ^m	5	16	2 35	18 7
To. 27	Gebhardus	☾ nærmest Jorden	7	14	4 9	18 26
F. 28	Lovise	Augustinus ☉ N.m. 3 ^h 42 ^m	9	11	5 43	18 43
L. 29	Joh. halsh.		11	9	7 16	18 58
S. 30	11.s.e.trin.	Benjamin	13	6	8 48	19 15
<i>Jesus og synderinden, Luk. 7,36 til enden</i>						
<i>l'række, Luk. 18,9-14</i>						
M. 31	Bertha	Uge 36	5 15	19 4	10 18	19 34

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

August 1992	Højvande ved vestkysten se s. 29	
1.	4.02	16.18
2.	4.47	17.02
3.	5.31	17.44
4.	6.15	18.27
5.	7.00	19.14
6.	7.47	20.07
7.	8.44	21.13
8.	9.50	22.35
9.	11.14	-
10.	0.02	12.29
11.	1.04	13.14
12.	1.52	14.06
13.	2.21	14.42
14.	3.06	15.16
15.	3.39	15.46
16.	4.08	16.15
17.	4.39	16.45
18.	5.10	17.16
19.	5.41	17.48
20.	6.15	18.22
21.	6.51	19.02
22.	7.40	19.59
23.	8.41	21.17
24.	10.08	22.47
25.	11.34	-
26.	0.12	12.46
27.	1.18	13.43
28.	2.11	14.21
29.	2.58	15.15
30.	3.43	15.57
31.	4.25	16.39

SEPTEMBER 1992

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13 ^h 45 ^m og aftager i månedens løb 2 ^h 17 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
Ti. 1	Ægidius	Solens radius 15' 52"	5 17	19 1	11 44	19 58
O. 2	Elisa	Tusmørket varer 41 ^m	19	18 59	13 5	20 29
To. 3	Seraphia	● F.kv. 23 ^h 39 ^m	20	56	14 15	21 9
F. 4	Juliane Marie	Theodosia	22	54	15 13	22 0
L. 5	Regina		24	51	15 58	23 1
S. 6	12.s.e.trin.	Magnus	26	48	16 30	-
<i>Bespottelse imod Anden.</i> Matth. 12,31-42. I'række, Mark. 7,31 til enden.						
M. 7	Louise	Robert Uge 37 Fomalhaut kulm. midn.	5 28	18 46	16 55	0 9
Ti. 8	Mariæ føds.		30	43	17 13	1 20
O. 9	Gorgonius	Tusmørket varer 40 ^m ☾ fjernest Jorden	32	41	17 28	2 32
To. 10	Burchhardt		34	38	17 41	3 44
F. 11	Hillebert		36	35	17 53	4 55
L. 12	Guido	○ F.m. 3 ^h 17 ^m	38	33	18 5	6 6
S. 13	13.s.e.trin.	Cyprianus	40	30	18 18	7 18
<i>Den er størst, som tjener.</i> Matth. 20,20-28. I'række, Luk. 10,23-37.						
M. 14	† ophøjelse	Uge 38	5 42	18 28	18 33	8 32
Ti. 15	Eskild		43	25	18 51	9 46
O. 16	Tamperdag	Euphemia Tusmørket varer 39 ^m	45	22	19 15	11 1
To. 17	Lambertus		47	20	19 47	12 15
F. 18	Chr. 8.s. føds.	Titus	49	17	20 31	13 23
L. 19	Constantia	● S.kv. 20 ^h 53 ^m	51	14	21 30	14 21
S. 20	14.s.e.trin.	Tobias	53	12	22 43	15 7
<i>Den syge ved Bethesda dam.</i> Joh. 5,1-15. I'række, Luk. 17,11-19.						
M. 21	Matthæus	Uge 39	5 55	18 9	-	15 41
Ti. 22	Mauritius	Jævn døgn 19 ^h 43 ^m	57	7	0 7	16 7
O. 23	Linus	Tusmørket varer 38 ^m	59	4	1 36	16 28
To. 24	Tecla		6 1	1	3 8	16 46
F. 25	Cleophas	☾ nærmest Jorden	3	17 59	4 40	17 2
L. 26	Chr. 10.s føds.	Adolph ● N.m. 11 ^h 40 ^m	5	56	6 12	17 19
S. 27	15.s.e.trin.	Cosmus	7	53	7 43	17 37
<i>Eet er fornødent.</i> Luk. 10,38 til enden I'række, Matth. 6,24 til enden.						
M. 28	Venceslaus	Uge 40	6 9	17 51	9 13	17 59
Ti. 29	St. Michael		11	48	10 39	18 27
O. 30	Hieronymus	Tusmørket varer 38 ^m	13	46	11 56	19 5

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

September 1992

Højvande, ved
vestkysten se s. 29

1.	5.07	17.20
2.	5.48	18.02
3.	6.29	18.46
4.	7.31	19.36
5.	8.02	20.40
6.	9.05	21.58
7.	10.31	23.35
8.	12.01	-
9.	0.40	12.57
10.	1.26	13.40
11.	2.06	14.17
12.	2.40	14.48
13.	3.09	15.17
14.	3.39	15.46
15.	4.08	16.17
16.	4.39	16.47
17.	5.10	17.21
18.	5.44	17.59
19.	6.22	18.44
20.	7.08	19.42
21.	8.14	21.02
22.	9.43	22.33
23.	11.13	23.56
24.	12.25	-
25.	1.00	13.21
26.	1.52	14.10
27.	2.38	14.54
28.	3.20	15.34
29.	4.01	16.15
30.	4.40	16.57

OKTOBER 1992

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 1 ^h 28 ^m og aftager i månedens løb 2 ^h 18 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
To. 1	Remigius	Solens radius 16' 0"	6 14	17 43	13 1	19 53
F. 2	Ditlev		16	40	13 52	20 52
L. 3	Mette	☉ F.kv. 15 ^h 12 ^m	18	38	14 30	21 58
S. 4	16.s.e.trin.	Franciscus	20	35	14 57	23 9
Lazarus' opvækkelse, Joh. 11,19-45. 1'række, Luk. 7,11-17.						
M. 5	Placidus		6 22	17 33	15 18	-
Ti. 6	Fred. 7.s føds.	Broderus	24	30	15 34	0 21
Amalie						
O. 7	Fred. 1.s føds.	Tusmørket varer 39 ^m ☾ fjernest Jorden	26	28	15 48	1 32
To. 8	Ingeborg		28	25	16 1	2 43
F. 9	Dionysius		30	22	16 13	3 54
L. 10	Gereon		32	20	16 26	5 6
S. 11	17.s.e.trin.	Fred. 4.s føds. ☉ F.m. 19 ^h 3 ^m	34	17	16 41	6 19
Jesus som gæst hos toderen Levi, Mark. 2,14-22. 1'række, Luk. 14,1-11.						
M. 12	Maximilian		6 36	17 15	16 58	7 33
Ti. 13	Angelus		38	12	17 21	8 49
O. 14	Calixtus	Tusmørket varer 39 ^m	40	10	17 50	10 4
To. 15	Hedevig		42	7	18 31	11 14
F. 16	Gallus		45	5	19 26	12 15
L. 17	Florentinus		47	2	20 34	13 4
S. 18	18.s.e.trin.	Lukas evang.	49	0	21 52	13 41
Det sande vintræ, Joh. 15,1-11. 1'række, Matth. 22,34 til enden.						
M. 19	Balthasar	☉ S.kv. 5 ^h 12 ^m	6 51	16 58	23 17	14 9
Ti. 20	Felicianus		53	55	-	14 31
O. 21	11000 jomfr.	Tusmørket varer 40 ^m	55	53	0 44	14 50
To. 22	Cordula		57	50	2 12	15 6
F. 23	Søren	☾ nærmest Jorden	59	48	3 41	15 22
L. 24	FN dag	Proclus	7 1	46	5 10	15 39
S. 25	19.s.e.trin.	Crispinus ● N.m. 21 ^h 34 ^m	3	43	6 40	16 0
De første disciple, Joh. 1,35 til enden. 1'række, Matth. 9,1-8.						
M. 26	Amandus		7 5	16 41	8 7	16 25
Ti. 27	Sem		7	39	9 30	16 58
O. 28	Marie Sophie Frederikke	Simon og Judas Tusmørket varer 41 ^m	9	37	10 42	17 43
To. 29	Narcissus		12	34	11 41	18 38
F. 30	Absalon		14	32	12 25	19 43
L. 31	Reform. beg.	Louise Merkur st. østl. elong.	16	30	12 57	20 54

Oktober 1992	Højvande ved vestkysten se s. 29	
1.	5.20	17.38
2.	5.58	18.22
3.	6.37	19.10
4.	7.24	20.09
5.	8.24	21.20
6.	9.43	22.50
7.	11.17	-
8.	0.03	12.22
9.	0.53	13.07
10.	1.32	13.43
11.	2.06	14.16
12.	2.37	14.45
13.	3.06	15.17
14.	3.39	15.50
15.	4.11	16.25
16.	4.46	17.03
17.	5.24	17.47
18.	6.05	18.36
19.	6.54	19.36
20.	8.02	20.54
21.	9.25	22.18
22.	10.49	23.35
23.	11.59	-
24.	0.37	12.58
25.	1.31	13.47
26.	2.17	14.32
27.	2.59	15.15
28.	3.39	15.55
29.	4.17	16.38
30.	4.55	17.18
31.	5.31	18.01

NOVEMBER 1992

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 9 ^h 10 ^m og aftager i månedens løb 1 ^h 47 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
S. 1	Alle helgens s.	Alle helgen Solens radius 16' 8"	7 18	16 28	13 21	22 6
<i>Jordens salt og verdens lys</i> , Matth. 5,13-16. 1'række, Matth. 5,1-12.						
M. 2	Alle sjæle	● F.kv. 10 ^h 11 ^m Uge 45	7 20	16 26	13 39	23 17
Ti. 3	Hubertus		22	24	13 54	-
O. 4	Otto	Tusmørket varer 42 ^m ☾ fjernest Jorden	24	22	14 7	0 29
To. 5	Malachias		26	19	14 20	1 39
F. 6	Leonhardus		28	17	14 32	2 50
L. 7	Engelbrecht		31	15	14 46	4 2
S. 8	21.s.e.trin.	Claudius	33	14	15 3	5 16
<i>Markerne er hvide til høst</i> , Joh. 4,34-42. 1'række, Joh. 4,46-53.						
M. 9	Theodor	Uge 46	7 35	16 12	15 24	6 32
Ti. 10	Luther	○ F.m. 10 ^h 20 ^m	37	10	15 51	7 49
O. 11	Morten Bisp	Tusmørket varer 43 ^m	39	8	16 29	9 2
To. 12	Torkild		41	6	17 20	10 7
F. 13	Arcadius		43	4	18 25	11 1
L. 14	Frederik		45	3	19 42	11 42
S. 15	22.s.e.trin.	Leopold	47	1	21 5	12 13
<i>Ve verden for forargelserne</i> , Matth. 18,1-14. 1'række, Matth. 18,23 til enden.						
M. 16	Othenius	Uge 47	7 49	15 59	22 30	12 37
Ti. 17	Anianus	● S.kv. 12 ^h 39 ^m	51	58	23 56	12 55
O. 18	Hesychius	Tusmørket varer 45 ^m	53	56	-	3 12
To. 19	Elisabeth	☾ nærmest Jorden	55	54	1 22	13 28
F. 20	Volkmarus		57	53	2 48	13 44
L. 21	Mariæ ofring		59	52	4 15	14 2
S. 22	23.s.e.trin.	Cecilia	8 1	50	5 41	14 25
<i>Enkens skærv</i> , Mark. 12,41 til enden. 1'række, Matth. 22,15-22.						
M. 23	Clemens	Uge 48	8 3	15 49	7 5	14 54
Ti. 24	Chrysogonus	● N.m. 10 ^h 11 ^m	5	48	8 21	15 33
O. 25	Catharina	Tusmørket varer 46 ^m	7	46	9 27	16 23
To. 26	Conradus		9	45	10 17	17 25
F. 27	Facundus		10	44	10 55	18 35
L. 28	Sophie Magd.		12	43	11 22	19 47
S. 29	1.s. i advent	Saturninus	14	42	11 43	21 0
<i>Jesu indtog i Jerusalem</i> , Matth. 21,1-9. 2'række, Luk. 4, 16-30.						
M. 30	Chr. 6.s føds.	Andreas Uge 49	8 16	15 41	11 59	22 12

November 1992

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	6.09	18.46
2.	6.51	19.38
3.	7.45	20.41
4.	8.55	21.53
5.	10.14	23.06
6.	11.27	-
7.	0.05	12.20
8.	0.50	13.02
9.	1.28	13.39
10.	2.03	14.14
11.	2.38	14.52
12.	3.15	15.30
13.	3.53	16.11
14.	4.32	16.55
15.	5.13	17.41
16.	5.58	18.32
17.	6.48	19.31
18.	7.49	20.40
19.	9.02	21.54
20.	10.20	23.07
21.	11.22	
22.	0.13	12.34
23.	1.10	13.28
24.	1.57	14.16
25.	2.41	14.59
26.	3.20	15.41
27.	3.58	16.21
28.	4.35	17.02
29.	5.10	17.41
30.	5.47	18.22

DECEMBER 1992

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7 ^h 23 ^m og aftager derefter indtil den 21., hvor den er 6 ^h 56 ^m . Herefter og til månedens ende tiltager dagen 8 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
Ti. 1	Arnold	Solens radius 16' 15" ☾ fjernest Jorden	8 17	15 40	12 13	23 22
O. 2	Bibiana	Tusmørket varer 49 ^m ☉ F.kv. 7 ^h 17 ^m Aldebaran kulm. midn.	19	39	12 26	-
To. 3	Svend		20	38	12 38	0 33
F. 4	Charlotte Frederikke	Barbara	22	38	12 51	1 44
L. 5	Sabina		23	37	13 7	2 56
S. 6	2.s. i advent	Nikolaus	25	36	13 25	4 11
<i>Når menneskesønnen kommer, Luk. 21,25-36.</i>						
<i>2'række, Matth. 25,1-13.</i>						
M. 7	Agathon	Uge 50	8 26	15 36	13 50	5 27
Ti. 8	Mariae undf.		28	36	14 23	6 42
O. 9	Rudoph	Tusmørket varer 49 ^m Merkur st. vestl. elong. Måneformørkelse beg. ☉ F.m. 0 ^h 41 ^m	29	35	15 9	7 53
To. 10	Judith	Måneformørkelse slutter	30	35	16 10	8 53
F. 11	Damasus		31	35	17 25	9 40
L. 12	Epimachus	Capella kulm. midn. Rigel kulm. midn.	33	34	18 48	10 15
S. 13	3.s. i advent	Lucia ☾ nærmest Jorden	34	34	20 16	10 41
<i>Johannes Døber i fængsel, Matth. 11,2-10.</i>						
<i>2'række, Luk. 1,67 til enden.</i>						
M. 14	Crispus	Uge 51	8 35	15 34	21 43	11 2
Ti. 15	Nikatius		36	34	23 10	11 19
O. 16	Tamperdag	Lazarus Tusmørket varer 49 ^m ☉ S.kv. 20 ^h 13 ^m	36	34	-	11 35
To. 17	Albina		37	35	0 35	11 51
F. 18	Lovise		38	35	2 0	12 8
L. 19	Nemesius		39	35	3 24	12 29
S. 20	4.s. i advent	Abraham	39	36	4 47	12 54
<i>Johannes' vidnesbyrd, Joh. 1,19-28.</i>						
<i>2'række, Joh. 3,25 til enden.</i>						
M. 21	Thomas	Solhverv 15 ^h 43 ^m , korteste dag	8 40	15 36	6 5	13 28
Ti. 22	Japetus	Betelgeuse kulm. midn.	40	37	7 14	14 13
O. 23	Toriacus	Tusmørket varer 49 ^m	41	37	8 10	15 10
To. 24	Alexandrine	Adam ☉ N.m. 1 ^h 43 ^m	41	38	8 52	16 16
F. 25	Juledag.		41	39	9 24	17 28
L. 26	St. Stephan		42	39	9 47	18 42
S. 27	S.m. Jul og nytår	Joh. evang.	42	40	10 5	19 54
<i>Simeon og Anna, Luk. 2,33-40.</i>						
<i>2'række, Luk. 2,25-32.</i>						
M. 28	Børnedag	Uge 53	8 42	15 41	10 20	21 6
Ti. 29	Noah	☾ fjernest Jorden	42	42	10 33	22 16
O. 30	David	Tusmørket varer 49 ^m	42	43	10 45	23 26
To. 31	Sylvester		42	44	10 58	-

December 1992	Højvande ved vestkysten se s. 29	
1.	6.25	19.05
2.	7.08	19.57
3.	8.03	20.56
4.	9.10	22.00
5.	10.18	23.02
6.	11.18	23.56
7.	12.12	-
8.	0.46	13.01
9.	1.31	13.49
10.	2.16	14.34
11.	2.58	15.19
12.	3.41	16.02
13.	4.24	16.49
14.	5.06	17.35
15.	5.51	18.25
16.	6.39	19.18
17.	7.32	20.17
18.	8.34	21.25
19.	9.46	22.36
20.	11.02	23.45
21.	12.12	-
22.	0.47	13.12
23.	1.40	14.03
24.	2.25	14.48
25.	3.06	15.29
26.	3.43	16.07
27.	4.18	16.45
28.	4.50	17.20
29.	5.24	17.55
30.	5.58	18.43
31.	6.36	19.12

Solens opgang og nedgang

Korrektioner for Sønderjylland

De i kalenderen angivne klokkeslæt for Solens opgang og nedgang gælder for Københavns horisont. Ved hjælp af de i hosstående tabel anførte korrektioner er det muligt at udregne tidspunkterne for henholdsvis Åbenrå og Slesvig.

Tabellen anvendes på følgende måde: I tabellens første kolonne opsøges tidspunktet på året, idet de efter månederne anførte romertal I og II betegner henholdsvis første og sidste halvdel af den pågældende måned. De ud for månedhalvdelen anførte tal i de følgende kolonner er det antal minutter, der skal lægges til kalenderens klokkeslæt for henholdsvis solopgang og solnedgang for at få klokkeslættet for vedkommende lokalitet.

I landsdelens vestlige egne indtræder de omhandlede begivenheder yderligere op til 3 minutter senere, ved østkysten 1-2 minutter tidligere.

Eksempel: Solopgang i Højer den 7. juli. Kalenderen angiver 3^t 38^m. Hertil lægges ifølge tabellen for juli I for Åbenrå 17^m, hvorved man får 3^t 56^m. Da Højer ligger ved vestkysten lægges yderligere 3 minutter til. Resultat: 3^t 59^m.

Det bemærkes, at tabellen ikke kan anvendes til korrektion af tidspunkterne for Månens op- og nedgang.

N. O. Dohn.

	ÅBENRÅ		SLESVIG	
	Solopgang	Solnedgang	Solopgang	Solnedgang
Dec. II	+ 8	+17	+ 4	+20
Jan. I, Dec. I	+ 9	+17	+ 5	+19
Jan. II, Nov. II	+ 9	+16	+ 6	+18
Febr. I, Nov. I	+10	+15	+ 8	+16
Febr. II, Okt. II	+11	+14	+ 9	+15
Mar. I, Okt. I	+12	+13	+11	+13
Mar. II, Sept. II	+13	+13	+12	+12
Apr. I, Sept. I	+14	+12	+13	+11
Apr. II, Aug. II	+15	+11	+15	+ 9
Maj I, Aug. I	+16	+10	+17	+ 7
Maj II, Juli II	+16	+ 9	+18	+ 6
Juni I, Juli I	+17	+ 8	+20	+ 4
Juni II	+17	+ 8	+20	+ 4

Højvandet ved vestkysten

Højvandet er i omstående tabeller beregnet for Havneby på Rømø. Udgangspunktet for beregningen er højvandet ved London Bridge, som er angivet i den almanak, der udgives af Københavns Universitet (i kommission hos Nyt Nordisk Forlag). Tidsangivelserne er mellemeuropæisk tid. Vil man kende vandtiderne ved andre punkter på vestkysten end ved Havneby, må man ved:

Nordslesvig:	Rømødæmningen	lægge 10 min. til
	Lakolk	trække 30 min. fra
	Højer sluse	lægge 33 min. til
	Koldby	lægge 30 min. til
	Ballum sluse	lægge 15 min. til
	Rejsby sluse	lægge 30 min. til
	Vester Vedsted	lægge 20 min. til
Fanø/Esbjerg:	Nordby, Fanø	lægge 35 min. til
	Esbjerg	lægge 20 min. til
	Sønderho, Fanø	trække 10 min. fra
Sydslesvig:	Dagebøl (forbindelsen til Før)	trække 7 min. fra
	Schlüttsiel (forbindelsen til Halligerne)	trække 36 min. fra
	Husum (forbindelsen til Pellworm m.v.)	trække 37 min. fra
	Frederiksstad	trække 13 min. fra
	Tønning	trække 1 time og 7 min. fra
	St. Peter	trække 1 time og 46 min. fra
	Wyk	trække 26 min. fra
	Westerland	trække 1 time og 41 min. fra

Når der er sommertid, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Willy Buch.

Danske helligdage i 1992, som er hverdage i Sydslesvig

16. april	Skærtorsdag
15. maj	St. Bededag

Sydslesvigske fest- og helligdage i 1992, som er hverdage i Danmark

1. maj	Maj-festdag
3. oktober	Den tyske enheds dag
18. november	St. Bededag

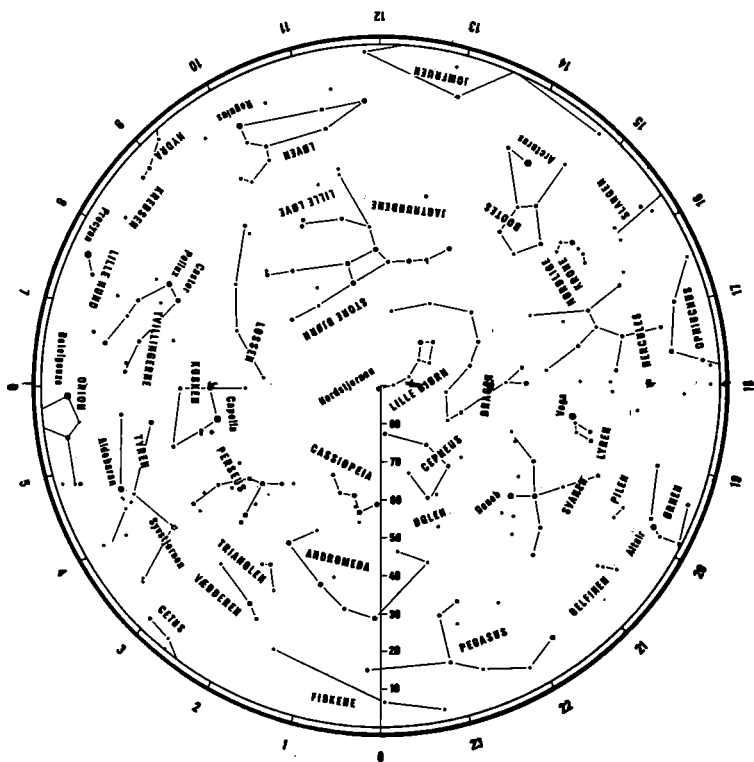
Ferieplan for skolerne i Sydslesvig i 1992 – Fastlandet

Påskeferie	13. april	1992	–	24. april	1992
Sommerferie	18. juni	1992	–	31. juli	1992
Efterårferie	12. oktober	1992	–	16. oktober	1992
Juleferie	23. december	1992	–	5. januar	1993

Sidste skoledag før hver ferie er hel skoledag.

Stjernesked

Stjernesked viser sig hver klar nat, men på enkelte tider af året ses flere end sædvanligt, således hvert år omkring 3.-4. januar (Kvadrantiderne), 22. april (Lyrikerne), 12. august (Perseiderne), 21. oktober (Orioniderne) og 13. december (Geminiderne), medens der med års mellemrum kan forekomme mange stjernesked omkring 9. oktober (Oktober-Draconiderne) og 17. november (Leoniderne).

Formørkelser i året 1992

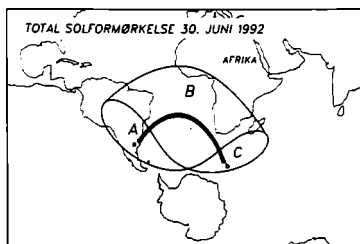
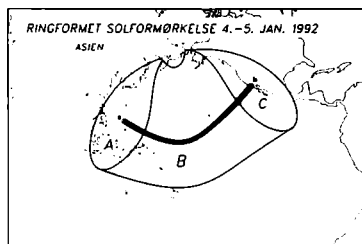
1. *Ringformet solformørkelse den 4.-5. januar, ikke synlig i Danmark.* Formørkelsens synlighedsområde fremgår af kortet her på siden. I område B vil formørkelsen være synlig i hele sin udstrækning. I område A vil formørkelsen være påbegyndt ved solopgang og i område C vil Solen gå ned før formørkelsen er afsluttet. Langs kurven a-b vil formørkelsen ses ringformet, i de øvrige områder vil den kunne ses som en partiel formørkelse.

2. *Partiel måneformørkelse den 15. juni, ikke synlig i Danmark.*

3. *Total solformørkelse den 30. juni, ikke synlig i Danmark.* Formørkelsens synlighedsområde fremgår af kortet her på siden. I område B vil formørkelsen være synlig i hele sin udstrækning. I område A vil formørkelsen være påbegyndt ved solopgang og i område C vil Solen gå ned før formørkelsen er afsluttet. Langs kurven a-b vil formørkelsen ses total, i de øvrige områder vil den ses som en partiel formørkelse.

4. *Total måneformørkelse den 9.-10. december, synlig i Danmark.* Formørkelsen begynder den 9. december kl. 22.59 og slutter den 10. december kl. 2.29. Totaliteten begynder kl. 0.07 og ender kl. 1.22.

5. *Partiel solformørkelse den 23.-24. december, ikke synlig i Danmark.* Formørkelsens synlighedsområde fremgår af kortet her på siden. I område B vil formørkelsen være synlig i hele sin udstrækning. I område A vil formørkelsen være påbegyndt ved solnedgang og i område C vil Solen gå ned før formørkelsen er afsluttet.

Figureerne viser de områder, hvorfra solformørkelserne den 4.-5. januar og 30. juni og 23.-24. december er synlige.

Planeterne i 1992

Merkur. Planeten vil, set fra Jorden, bevæge sig fra den ene side af Solen til den anden flere gange i årets løb. Står Merkur øst for Solen, er det muligt at se den som aftenstjerne lavt i vest lige efter solnedgang; står den vest for Solen, kan den ses som morgenstjerne over den østlige horisont kort før solopgang. Den 9. marts, 6. juli og 31. oktober er den længst øst for Solen og går omkring disse dage ned henholdsvis 2 timer, 1 time og ½ time efter Solen. Den 23. april, 21. august og 9. december er den længst vest for Solen og står omkring disse dage op henholdsvis ¼ time, 1¼ time, 2¼ time før Solen.

Venus. Planetens tilsyneladende bevægelse er meget lig Merkurs, men noget langsommere, og Venus når større vinkelafstand fra Solen. Fra årets begyndelse og indtil

april ses Venus klart lysende på morgenhimlen før solopgang, herefter står den for tæt ved Solen til at kunne iagttages. Fra slutningen af juni og året ud ses den på aftenhimlen efter solnedgang. Den 13. juni er den længst øst for Solen og går da ned 2¼ time efter Solen. Den er i konjunktion med Mars den 19. februar, med Saturn den 29. februar og 21. december, med Merkur den 6. april og 25. juli og med Jupiter den 23. august.

Mars står ved årets begyndelse i stjernebilledet Ophiuchus, i begyndelsen af januar går den ind i Skytten, midt i februar ind i Stenbukken, i slutningen af marts ind i Vandmanden, i slutningen af april ind i Fiskene, midt i maj ind i Cetus og tilbage til Fiskene, midt i juni ind i Vædderen, midt i juli ind i Tyren, midt i september ind i Tvillingerne, i slutningen af november ind i Krebsen og begyndelsen af december ind i Tvillingerne, hvor den forbliver resten af året. Den 11. august passerer den 5° nord for Aldebaran, den november passerer den 5° syd for Pollux og den 22. december passerer den 3° syd for Pollux. Den er i konjunktion med Merkur den 10. januar, med Venus den 19. februar og med Saturn den 6. marts. I årets første halvdel vil Mars være synlig på morgenhimlen. I januar står den op 1 time før Solen, i april ¾ time før Solen og i slutningen af juni 2½ før Solen. Herefter vil den stå op tidligere og tidligere og vil efterhånden være synlig det meste af natten. I begyndelsen af oktober vil den stå i syd kl. 6 og ved årets udgang står den i syd kl. 1. Mars kommer ikke i opposition til Solen i 1992.

Jupiter står ved årets begyndelse i stjernebilledet Løven. I begyndelsen af september går den ind i Jomfruen, hvor den forbliver året ud. Den er i konjunktion med Venus den 23. august. Jupiter vil ved årets begyndelse være synlig fra dens opgang kl. 21¾ og resten af natten og den vil stå i syd kl. 4½. Den 29. februar er den i opposition til Solen og vil da være synlig hele natten. Herefter vil den efterhånden gå ned tidligere og tidligere og fra juni vil den kun være synlig på aftenhimlen. Fra slutningen af august og indtil begyndelsen af oktober vil den stå for tæt ved Solen til at kunne iagttages. Herefter vil den kunne ses på morgenhimlen og i slutningen af december vil den stå i syd kl. 6½.

Saturn står hele året i stjernebilledet Stenbukken. Den er i konjunktion med Venus den 29. februar og 21. december og med Mars den 6. marts. Saturn står ved årets begyndelse for tæt ved Solen til at kunne iagttages, men fra slutningen af februar vil den kunne ses på morgenhimlen. Herefter vil den efterhånden kunne ses en større del af natten og den 7. august er den i opposition til Solen og kan iagttages hele natten. I den resterende del af året vil den efterhånden kun kunne ses på aftenhimlen og ved årets udgang vil den gå ned 3¼ time efter Solen.

Uranus, som under særlig gunstige forhold netop kan skimtes med det blotte øje, står hele året i stjernebilledet Skytten. Den er i opposition til Solen den 8. juli og står da 11°½ over horisonten i København.

Neptun står hele året i Skytten. Den er i opposition til Solen den 9. juli og står da 12½° over horisonten i København.

Pluto står hele året ved grænsen mellem stjernebillederne Vægten og Jomfruen.

G.

Marcus Adolf Jürgensen

– et levnedsløb

Af Poul Andersen, Gråsten

Manden der bar navnet, som er overskriften på denne artikel, siger vist kun få læsere af Almanakken noget. Det er mere end 100 år siden han døde, og på det tidspunkt var Sprogforeningen ikke stiftet og Almanakken ikke begyndt at udkomme. Havde det været tilfældet, ville der uden tvivl have været bragt en udførlig nekrolog om Marcus Adolf Jürgensen, der i Gråsten var den ledende dansker i årene, hvor de nationale linier blev trukket op. Hans A. D. Jørgensen skriver: »Jeg kan uden overdrivelse sige, at Sundeveds danskhed i disse forvirrede år havde en af sine hovedrødder i vor stue...«

M. A. Jürgensen var født i Flensborg 13. 12. 1807. Farver i Graasten fra 1833-67. Dannebrogsmænd 1854. Død i Graasten 11. 8. 1883. Hans far, Asmus Jürgensen, var købmand i Flensborg, brændevinsbrænder og tobaksfabrikant, desuden deputeret borger og borgerkaptajn. Han måtte som mange andre gå fra hus og hjem, da ulykken væltede ind over den driftige handelsstad med Englandskrigen og statsbankerotten, så al handel og søfart gik i stå.

Da M. A. Jürgensen var blevet konfirmeret skulle han bestemme sig for, hvilken levevej han ville have. Egentlig ville han gerne have været sømand, men på det tidspunkt var det umuligt at få hyre, så han måtte vælge et håndværk. At det blev farver, var et tilfælde. Familiens nabo havde en god ven, der var farver i Kappel, og naboen

anbefalede ham som en god lærer. Det blev så aftalt, at han skulle i farverlære, og til fods drog den 16 årige så til Kappel. I lommen havde han et afskedsbrev fra sin far. Det var skrevet på tysk. Et lille udsnit af det bringer vi oversat til dansk: »Min kære dreng, nu begynder Du en løbebane, hvor Du er ganske overladt til Dig selv. Ved Din afsked havde jeg til hensigt at sige dette til Dig, men ved afskeden vil mine faderlige følelser lamme min tunge, så jeg griber min pen og skriver det jeg ville have sagt... Vi anbefaler Dig at følge Kristus lære og hans eksempel. Lad Dig ikke ægge til vrede, skænderi og vær ikke rethaverisk, selv om Du mener at have ret. ...Lev vel kære dreng og læg Dig på sinde, hvad vi kærligt har anbefalet Dig. ...«

Allerede i læretiden begyndte Jürgensen at føre dagbog. Ikke særlig udførlig, men notater om, hvad han oplevede. Læretiden var hård med en lang arbejdsdag, og han overvejede af og til at holde op og udvandre til Amerika. Endelig var de fire år gået, og efter et besøg hos forældrene i Flensborg bestemte han sig for at begive sig ud på svendevandring.

Turen gik først til Als og derfra til Aabenraa og videre mod nord, hvor han besøgte alle købstæderne til Fredericia. Videre til Fyn, hvor han ligeledes besøgte alle øens købstæder. Fra Svendborg sejlede han til Rudkøbing. Her fik han arbejde på et farveri. Han befandt sig godt i Rudkøbing, hvor han lærte øbomålet. Men han ville lære mere af Danmark at kende, så tre måneder senere var det hans hensigt at tage over Lolland og Falster til København. Mens han snørede sin randsel for at tage afsted kom posten med et brev, i hvilket han blev tilbudt arbejde hos en farver i Flensborg. Han opgav så turen til København og rejste hjem til fødebyen, hvor han også kunne være til støtte for de gamle forældre. Efter halvandet år på farveriet i Flensborg tog han til Slesvig, da han fandt det vigtigt også at se, hvorledes der andre steder blev arbejdet med farvning. Men ikke kun det praktiske arbejde optog ham, han satte sig også ind i teorien. Han anskaffede sig bøger om farvning og et større værk om kemi. Han var i det hele kundskabsstørstig, læste tyske klassikere, lagde sig efter at lære engelsk og dansk. Han der var opdraget med tysk og

i hjemmet overvejende havde talt plattysk, talte og skrev dansk flydende, da de nationale skel senere blev trukket op. Man kunne ikke af hans breve se, at han selv havde lært sig det danske sprog. Efter et par år i Slesvig bestemte han sig til atter at rejse og turen skulle nu gå til København, hvor han opholdt sig en halv snes dage, besøgte blandt andre en jævnaldrende nabosøn og skolekammerat, Hans Martensen, den senere biskop på Sjælland. Han så sig godt om og var naturligvis også i Frederiksberg have, hvor han oplevede den gamle kong Frederik VI sejle på kanalerne. Hjemrejsen fra København er nøjagtig beskrevet i dagbogen og giver et ganske morsomt billede af, at man skulle have god tid, når man rejste i begyndelsen af 1800-tallet. »Den 3. August om eftermiddagen kl. 3½ lagde vi ud fra Toldboden, om morgenen den 4. så vi Møn. Om eftermiddagen kl. 4½ fik vi Falster i sigte, den 5. om morgenen kl. 6½ passerede vi Kegnæs kirke. Kl. 9 ankom vi til Holnæs. Kl. 10 sejlede vi derfra og kl. 11½ lå skibet for anker ved Flensborg...«. M. A. Jürgensen gik så til Slesvig, hvor han var endnu et par år. Han fik så en opfordring fra sin tidligere arbejdsgiver om at komme til Rudkøbing, og da lønnen her var bedre end i Slesvig, tog han derover. Opholdet blev imidlertid kun kort, idet han fra den driftige købmand O. F. Ahlmann i Graasten blev opfordret til at komme til Graasten for at bestyre et farveri. Han besluttede sig til at sige ja, og den 1. oktober 1833 kom den knap 26 år gamle farversvend gående fra Flensborg til Graasten, der skulle blive hans hjem, og hvor han skulle komme til at øve sin manddomsgerning.

Farveriet var oprettet af den kendte farver Bahnsen i Aabenraa, der i 1699 havde købt et grundstykke i Graasten af grev Ahlefeldt med eneret til farveri på de Ahlefeldts godser, for at lade en søn overtage denne virksomhed. I en årrække sad der så en Bahnsen som farver i Graasten, men så gik det over på fremmede hænder indtil en søster til Barthold Bahnsen blev gift med farver Woller i Felsted, der overtog farveriet. Ægteskabet var barnløst, så de adopterede en datter af Barthold Bahnsen. J. F. Woller døde før datteren havde nået voksenalderen, og så sad de to kvinder med et farveri prisgivet skif-

Farverhuset i Graasten. Den nu forsvundne bygning lå ud til landevejen der snoede sig gennem byen, med grund ned mod slotssøen.

tende svende, der var mere optaget af at gøre kur til den unge arving end at passe virksomheden, der derfor var kommet i en sørgelig forfatning. Farverhuset lå ud til landevejen, der snoede sig gennem den lille venlige by, og det lignede de andre små huse i gaden, en lille bygning med en udskåret dør på midten, der førte ind til forstuen, hvorfra der var adgang til en stue til hver side, og bag stuerne soveværelse og køkken. Huset havde grund ned mod slotssøen, og her lå et par lave længer, der var ret forfaldne, så M. A. Jürgensens første opgave var at få ryddet op, indrettet rum til farveri, tørrestue, overskærerum og lagerplads. Så der var nok at tage fat på, men den unge farversvend gik energisk igang, og lidt efter lidt kunne kunderne atter betjenes og virksomheden blomstrede op.

Der var dog også tid til andet end arbejde. Farverens adoptivdatter, Elise Bahnsen og M. A. Jürgensen blev gode venner, og den

1. august er noteret i dagbogen: »Elise og jeg har i dag på havebænken under det hvide rosentræ lovet hinanden, at vi livet igennem gensidigt vil stå hinanden bi med kærlighed og venskab.«

Et årstid senere blev de viet i Slotskirken. Blandt bryllupsgæsterne var pastor Hoeck, lærer og degn Ditlev Loeck, købmand Ahlmann, advokat Boisen, naboerne Dietrichsen og Marcussen, og fire svogre Bahnsen.

Det unge par var meget vellidt i byen og blandt egnens beboere. Til vennekredsen hørte også den stænderdeputerede Peter Jepsen på Benniksgård i Rinkeby.

I 1830'erne var der endnu idylliske tilstande i Graasten. Byen var ikke større end alle kendte hinanden og levede sammen som hjælpsomme og gode naboer, sproget var sønderjysk og tysk imellem hinanden. Kun en i byen kunne M. A. Jürgensen ikke lide. Det var hertugen af Augustenborg, for hans arrogante optræden over for befolkningen og hans hensynsløshed som jagtherre, og denne modvilje skulle senere blive forstærket, da hertugen begyndte sin agitation mod regeringen og hans modarbejdelse mod det danske sprog, for dansk var folkesproget, og M. A. Jürgensen havde lært at holde af det, og hans sans for ret og retfærdighed krævede, at det blev anvendt over for det danske folk.

Men han måtte trods sin modvilje søge foretræde hos hertugen i anledning af koncessionen på farveriet, som farverenken i sit testamente havde overdraget til ham, hvilket hun ikke kunne gøre, da det var hertugen, der skulle godkende, hvem der skulle have koncessionen. Om sit besøg hos hertugen har M. A. Jürgensen nedskrevet: »D. 15. maj 1835. Hertugen er her på slottet, og jeg har talt en time med ham. Det var ikke uden frygt, jeg besluttede mig til dette møde, men der var ingen anden udvej. Så gik jeg da i Guds navn. Jeg kan ikke sige, at han var i ond lune. Han sagde at farverenken kunne i sit testamente give alt væk, men koncessionen rådede hun ikke over, men han ville overveje sagen. Med dette svar måtte jeg trække mig tilbage«. Den 5. august fik Jürgensen koncessionen og overdraget farveriet.

For det unge ægtepar fulgte nu en række lykkelige år. Farveriet kom i god gænge og familien voksede. Tre drenge fødtes med nogle års mellemrum. Den første Asmus Philip gik i faderens fodspor og overtog 1867 farveriet og den fabriksvirksomhed faderen havde begyndt. Den næste, Barthold, blev også farver og købte 1868 et farveri i Nykøbing Falster. Den tredje Adolph Ditlev fordanskede senere sit navn til Jørgensen. Han blev historiker og Danmarks første Rigsantikvar. Endnu to børn fødtes, men døde som små, og ved den sidste fødsel døde moderen i barselseng. Tabet af hustruen var et hårdt slag for M. A. Jürgensen, der nu stod alene med tre drenge. Godt et år senere blev han gift med en datter af rebslager Reinholdt i Graasten.

Den politiske uro, der havde ulmet, tog nu mere fart, og man skiltes i dansk- og tysksindede. For M. A. Jürgensen var der ingen tvivl. Han følte sig som dansk. Hans nærmeste venner var danske og hans slægtninge i Flensborg var det også. I Graasten meldte købmand O. F. Ahlmann sig under hertugens fane, og med ham de bedre stillede borgere og slottets embedsmænd, mens de mindre håndværkere og egnens bønder var danske, og M. A. Jürgensen blev deres tillidsmand. Så kom i 1848 oprøret. Kort efter det, kaldte Jürgensen sine børn sammen og forbød al tysk tale i hjemmet. Dagbogen for 1848 er meget kortfattet: »D. 20. januar døde vor elskede konge Christian VIII. 9. april fægtning ved Bov og Flensborg. Påskedag d. 23. slag ved Dannevirke. 27. april fik vi Hannoveranere i kvarter.«

I 1849 så M. A. Jürgensen sig nødsaget til at forlade hus og familie, da han var blevet advaret om, at de holstenske jægere skulle arrestere ham. Han tog ud på en gård, men et par dage senere kom han hjem, da den danske hær nu atter stod i Graasten, men da de danske soldater om aftenen trak sig tilbage til Dybbøl fulgte han med. Man havde i Graasten til den fjendtlige hær angivet ham som spion. Han opholdt sig nu på Als og i København til der blev våbenhvile. Fra København rejste han over Lybæk og Hamborg hjem. På vejen hjem var han inde på Gottorp slot for hos Statholderskabet at opnå tilladelse til at tage til Graasten.

Han henvendte sig til et bysbarn, Wilhelm Ahlmann, der var ansat som departementschef. Det kom til et meget skarpt sammenstød. Det endte dog med, at han fik lov til at rejse hjem, imod han kom under politisk tilsyn.

I august 1849 havde storkøbmanden Andreas Christensen i Flensborg taget initiativet til at stifte Flensborgs slesvigske Forening, der havde til formål at knytte Slesvig helt til Danmark og adskille hertugdømmet Holsten. Foreningen indbød i efteråret, Frederiksklubben i Aabenraa og den danske forening i Haderslev til et møde i Nørby kro i Løjt. Fra Flensborg var mødt Andreas Christiansen og købmand Hans Jensen. Fra Aabenraa Fr. Fischer og Martin Bahnsen og fra Haderslev redaktør P. C. Koch og Laurids Skau. Man enedes om at stifte en fællesforening for dermed at have større politisk vægt og være et bedre værn mod de bestræbelser, der fra tysk side blev gjort for at udrydde danskheden i Slesvig. Andreas Christiansens hensigt var, at der skulle dannes filialforeninger over hele Nordslesvig. På vejen hjem fra mødet besøgte han M. A. Jürgensen i Graasten, der var kendt som en dansk mand. Jürgensen var da også straks parat. Området, Graastenfiliolen skulle omfatte, var sognene Holbøl, Klipleve, Felsted, Sottrup, Dybbøl, Broager samt Adsbøl, Rinkenæs og Kværs. Jürgensen indkaldte d. 28. 12. til et møde, hvor 66 mænd mødte frem og foreningen blev stiftet, og M. A. Jürgensen valgt til formand. Han iværksatte straks et stort arbejde for at få flere medlemmer, og året efter havde man 522, og var den største af filialforeningerne.

I april 1850 rejste en deputation fra den slesvigske forenings forskellige afdelinger til København for at overrække kongen, Frederik VII, en adresse, i hvilken det fremhævedes, at Slesvigs adskillelse fra det tyske hertugdømme Holsten, og Slesvigs nøje forening med kongeriget måtte være en rettesnor for regeringens politik. Videre hed det: »Vi ønsker intet mere ... Vi kunne og ville ikkun høre til Danmark.«

I maj 1851 var Fællesforeningen samlet til møde i Flensborg for at drøfte foreningens arbejde. Og på et punkt kom bølgerne til at gå

Modvilligt måtte M. A. Jürgensen i 1935 søge foretræde hos hertugen af Augustenborg, for at søge om at få overdraget koncessionen på farveriet.

højt, idet man i Flensborgforeningen hævdede at forretningsproget skulle være både tysk og dansk. Det ville Graasten og andre filialer ikke gå med til, så de trak sig ud af forbindelsen med Flensborg.

Et par dage senere indkaldte M. A. Jürgensen til et møde i Graasten, hvor der stiftedes en ny forening, der fik navnet »Den danske forening for Graasten og omegn«. De to første paragraffer i foreningens vedtægter lyder:

§ 1. Foreningens formål er på enhver lovlig måde at virke for Slesvigs vel. Den opstiller i så henseende følgende to hovedpunkter for sin virksomhed. 1) Den muligst inderlige tilknytning til det øvrige Danmark. 2) Den fuldstændigst mulige adskillelse fra Holsten.

§ 2. Sproget er udelukkende dansk.

Foreningen i Graasten indgik nu i nøjere samarbejde med foreningen i Sønderborg og i fællesskab afholdt de en stor folkefest på Dybbølbanke den 5. juni 1851. Ved siden af møderne på Skamlingsbanken var dette den største folkefest i Sønderjylland. Festens overskud

blev delt mellem Graasten og Sønderborg, og for Graastens vedkommende blev beløbet efter M. A. Jürgensens forslag anvendt til oprettelse af et folkebibliotek.

Efter krigens afslutning var forholdene foreløbig ordnet, og de slesvigske foreninger gik i den følgende tid mere eller mindre i stå. I Graasten kom der uoverensstemmelser mellem de fra Danmark nye embedsmænd og Graasten foreningens tillidsmænd med det resultat, at nogle af dem trak sig tilbage. M. A. Jürgensen ophørte at være formand i 1852 og den danske sognepræst, der var kommet til Graasten, pastor Engel, blev nu formand, men han blev kort efter syg og foreningen ophørte. M. A. Jürgensen satte sig ikke hen med hænderne i skødet. Han gik aktivt ind for at oprette en dansk sparekasse som modvægt mod den tyske, hvor de danske kunder ikke havde nogen indflydelse, og det kunne gøre sig gældende ved udlån. Hans virksomhed optog ham også meget, og i 1855 købte han »Palæet«, hvor han i en sidelænge indrettede et uldspinderi og klædefabrik, og alt tegnede lyst, men det trak op til uvejr, og i 1864 kom så krigen. M. A. Jürgensen var på det tidspunkt borgerforstander, og det gav ham meget arbejde med indkvartering af de preussiske soldater og rekvirering af vogne til preusserne. En dag blev han tillige med nogle andre danske i byen ført op til slottet, hvor Prins Friedric Carl havde hovedkvarter. En adjudant kom ind i værelset, hvor M. A. Jürgensen var anbragt. Adjudanten sagde meget skarpt: »De er blevet angivet over for mig som en særlig farlig dansker.« M. A. Jürgensen svarede: »Jeg har bestandig regnet mig til den højeste ære, at være tro mod min konge og mit fædreland.« »På dette punkt vil enhver preusser til enhver tid bevidne Dem sin højagtelse, men husk på min herre, at vi har krig, så forsigtighed er en pligt. De er blevet anklaget for mig af Deres medborgere. De må være forsigtig.« Efter denne samtale kunne han så gå.

Under belejringen af Dybbøl var Jürgensen arresteret de sidste uger før stillingen faldt, og sammen med andre danske bl.a. apoteker Henningsen, husfoged Wegge var de anbragt i kælderens under palæet. Så kom våbenstilstanden, og de blev frigivet for så i dagene

I 1855 købte M. A. Jürgensen det såkaldte Palæ, hvor han i en sidelænge indrettede et uldspinderi og klædefabrik.

før overgangen til Als atter at blive arresteret, men denne gang ført til Flensborg.

Freden i Wien, hvor grænsen blev flyttet til Kongeåen var et hårdt slag for de danske, men M. A. Jürgensen tabte ikke modet, nu skulle man holde sammen og vise sit danske sindelag og ønsket om at komme til Danmark. Efter den tysk-østrigske krig i 1866 sluttede med freden i Prag, hvor Napoleon III fik indført § 5, var Jürgensen med blandt de 47 mænd der rejste til Berlin for at takke kongen for det givne tilsagn om folkeafstemningen i Nordslesvig. Men som bekendt blev de ikke modtaget i audiens.

M. A. Jürgensen trak sig kort efter tilbage fra sin virksomhed, der blev ført videre af den ældste søn, og sammen med sin hustru tog han bopæl i »Palæet«. Noget efter rejste han til Nykøbing, hvor han i et årstid var rådgiver for sin anden søn med etablering af det farveri han havde købt. Selv om Nykøbing var en lille hyggelig by, savnede

han Graasten og Sønderjylland. I et brev til en god ven i Graasten skrev han: »Du må tro, at skønt jeg ikke bor blandt eder, så er jeg dog i ånden ovre hos jer. Jeg har fulgt min pligt for at berede min søn et nyt hjem på Falster, men jeg har ikke ophørt at være og føle for Sønderjylland – jeg er og bliver med liv og sjæl Sønderjyde. ... Vore fjender kan ikke fravriste os vor ret, som vi ikke har forspildt, at blive genforenede med gamle Danmark. Hold derfor fast ved håbet om en forløsning, du kære trofaste danske mand, tro fast på den evige guddommelige retfærdighed.«

Fra Nykøbing tog han til København, men tankerne var stadig i Sønderjylland, og han vendte i efteråret 1869 hjem til Graasten. Her var han aktiv med at indsamle underskrifter på en adresse til den tyske konge, hvor man anmodede om, at han ville opfylde § 5 og foranstalte den lovede folkeafstemning. Der blev samlet tæt ved 28.000 underskrifter, et stort tal, der glædede ham meget, men trods dette, frygtede han, at det ikke ville give noget resultat, at hans anelse var rigtig, var ham en stor skuffelse. »...man skulle ikke tro, at en sådan enstemmig udtalelse af et folks så inderlige ønske, støttet på sin gode ret, skulle henvejre som en tom lyd for den europæiske frisindede folkedomstol.«

I Graasten tilbragte han nu resten af sine dage, men tog til det sidste levende del i det nationale arbejde. Lørdag d. 11. august 1883 døde han næsten 76 år gammel. Han blev stedt til hvile på Adsbøl kirkegård, fulgt af et stort ligfølge til fods og i vogne gennem Graastens gader og ad landevejen til Adsbøl.

Et virksomt og lykkeligt liv var afsluttet. Et liv med meget arbejde, tunge sorger, men også rigt på glæder.

Kilder: A. D. Jørgensen: En redegørelse for min udvikling. Nordslesvigsk Søndagsblad 1891.
M. A. Jürgensens dagbogsnotater.

Gustav Vigeland – en norsk billedhugger (1869-1943)

Af Jens Lampe

»Sent kommer våren ind imellem fjeldene...« skriver Bjørnstjerne Bjørnson i fortællingen »Arne« (1858) og sent kom billedhuggerkunsten til Norge. Norsk skulptur får ikke nogen større betydning førend i 1890'erne, en betydning som tilnærmelsesvis kan sidestilles med den norske malerkunst i samme periode. Det skyldes først og fremmest Gustav Vigeland, som med sin frejdige fantasi og frodigt formende evne er Norges betydeligste, men også mest omdiskuterede billedhugger. Hans bror, Emanuel Vigeland, (1875-1948) var maler og har bl.a. udført et stort glasmaleri i Århus domkirkes 14 m høje østre vindue: Kristi opstandelse, »Påskemorgen, da Herren opstod, da livstræet fæsted i graven rod.« Gustav Vigelands mest kendte værk er hans symbolske fremstilling af menneskelivet i Frogner-parken i Oslo – bestående af over 150 skulptur-grupper, der omgives af en stor fontæne, og midt i anlægget på en forhøjning ser man den 17 m høje monolit, forestillende kampen for tilværelsen i en bister og realistisk udformning: den enes brød er den andens død og omvendt. Uanset hvad man synes om værket er det imponerende, men det står som et modsigelsens tegn – udfordrende og æggende, helt uden det kristne evangeliums tale om tilgivelse og nåde, som broderen forkyndte i dele af sin kunst.

Af Gustav Vigelands mange monumenter uden for Frogner-parken giver mindesmærket over Niels Henrik Abel (1802-29) måske det

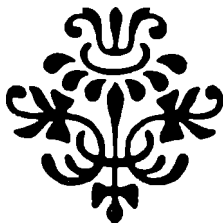

Udsnit af Gustav Vigelands mindesmærke over Niels Henrik Abel, i Slotsparken i Oslo.

klareste vidnesbyrd om Vigelands geniale evner. Abel var en stor matematiker af sønderjysk afstamning og hans statue står i Abelhau- gen, en del af Slotsparken i Oslo. Man ser, hvorledes den store mate- matiker bæres gennem verdensrummet af to liggende skikkelser, hvoraf den ene sikkert er Pallas Athene, videnskabens beskytter- inde, den anden måske Niels Henrik Abels mor. Tilskuerne må tyde det, som de vil.

Hans stamfader, Matthias Abel (1620-64), var født i Abild sogn nord for Tønder, men drog som ung til Trondheim, hvor han blev by- foged. Efterkommerne i lige linje var købmænd og præster og fade- ren til Niels Henrik var sognepræst i Gjerstad. Sønnen blev uddan- net på det nystiftede Kristiania universitet, grundlagt 1811, og foretog efter sin uddannelse ved det matematisk-naturvidenskabe- lige fakultet studierejser til Berlin, Wien og Paris, hvor han stiftede bekendtskab med datidens store matematikere.

Trods sin tidlige død nåede Niels Henrik Abel at gøre epokegø- rende indsatser på flere områder inden for matematikken. Da der ikke kunne skaffes ham en passende stilling i Norge, fik han tilbud om et professorat ved Berlins universitet, men han nåede aldrig at tiltræde sin stilling, idet han bukkede under for tuberkulosen den 6. april 1829 og blev begravet på Froland kirkegård. En særpræget og sjælden blomst var visnet, inden den helt havde foldet sig ud.

U. v. j. n.

Vinterdag i Mommark

Af Eske K. Mathiesen

Det var ikke så ofte, vi besøgte Farmor i Mommark,
men engang i julen var vi der
og gik en tur over markerne, min far og jeg,
ad knoldede stier.

Solen stod lavt, skar i øjnene, og der var frost
med skør is på alle pytter.

Pludselig fandt jeg på stien et mærkeligt blad,
et lindeblad vistnok,
men der var intet kød tilbage, kun de brune ribber,
et fabelagtigt netværk,
der straks gjorde fundet til et større klenodie
end de andre, jeg havde i forvejen, endnu større
end det forstenede søpindsvin, murbrøkken fra Dannevirke
og prismet. Bladets skygge
lå som en sort knipling på min blege hånd.

Da vi kom hjem til Farmors hus, var det ved at blive aften,
og selv om sneen i haven holdt lidt
på den korte dags lys, kom mørket stædigt krybende.
Fra den smalle, dunkle gang, hvor vi hængte overtøjet,
så vi gennem et kighul med flaskegrønt glas
ind i stuen, hvor de andre sad om bordet.
Da vi kom ind og satte os
fik vi slåensaft, der smagte stærkt og sødt,
af tykke, støbte glas, hvorpå der var en måne og en stjerne,
og vi fik æbleskiver.

Det var ikke ofte, vi besøgte Farmor i Mommark,
og det er længe siden, vi gik den tur over markerne
ned mod det frostblå hav. Bladet er forlængst støv.
Men endnu ser jeg, når det lave lys er klart og koldt,
den sorte kniplingskygge på min hånd
og husker slænsaftens vintersødme.

ESKE K. MATHIESEN født 1944 i Sønderborg. 1967-81 medarbejder ved Land og Folk, 1971 mag. art i nordisk folkenindevidenskab. Debuterede i 1976 med digtsamlingen »Fra spætternes have«. Har tidligere skrevet til Almanakken og redigerede i 1989 bogen »Sønderjyske fortællere« for Sprogforeningen.

Dåbskjolerne

Af Dorthea Petersen, Hellevad

Den gamle dåbskjole med de fine tønderkniplinger kunne fortælle sin egen historie, hvis den kunne tale. Det første navn er Kristine Lycke, døbt 1886 i Gram kirke. Den lille Kristines far var degn og organist i kirken der. Han havde tidligere været en anset lærer i Skærbæk, men havde opgivet sit embede, fordi han ikke kunne medvirke til den tiltagende fortykning af skolen. Hans første kone, efter hvem den lille Kristine havde fået sit navn, havde ikke kunnet tåle det barske klima på vestereggen og var død af tuberkulose i 1882. Nu var Lycke blevet gift med hendes søster, og den lille pige, der som den første blev døbt i den fine dåbskjole, var deres førstefødte. Tre år senere var det den lille Signe der kom i kjolen; men da var familien flyttet til Rødding, hvor Lycke var blevet frimenighedspræst. Den lille Signe blev det første barn Lycke kom til at døbe i den af frimenigheden så højt elskede kirkesal (tidligere lade til herredsfogedgården). Signe var et lillebitte svageligt barn. Familien måtte anskaffe en ged for at holde liv i hende, da hun ikke tålte komælk. Stor blev hun aldrig men sund og stærk og ved skæbnens spil den eneste af en hel flok, der kom til at føre slægten videre. Der kom nemlig to drenge i henholdsvis 1891 og 93. Alene navnene Holger og Alfred siger noget om familiens sympatier.

Livet gik sin rolige gang i præstehjemmet i det, der nu kaldes Flors hus på Rødding højskole. Børnene voksede op i største tarvelighed. Deres mor Katrine Lycke tilhørte en streng og alvorlig slægt og var selv en typisk repræsentant for den. Børnenes opdragelse var så

streng, at man nuomstunder vanskeligt kan fatte det. Nægtes kan det ikke, at denne opdragelse gav Signe med det milde og eftergivende sind et knæk, som hun aldrig helt forvandt. Over for hende havde det ikke været nødvendigt med denne ubønhørlige strengthed; men det er en anden historie. Årene gik, og pludselig skrev man 1914. Sønnerne havde lige den rette alder til kanonføde og de blev det. Før jul 1914 var de begge faldet i den krig, som tiden og omstændighederne tvang dem ud i.

Nu kommer vi tilbage til dåbskjolen. Navnene Holger og Alfred dukker op igen på den, og det gik til på følgende måde: Signe og Kristine havde begge deres kærester med i krigen, Peter Gad blev såret i det første slag, han deltog i. Det var ved Namür i Belgien. Han sagde senere, at han var overbevist om, at han var blevet såret af tyskernes eget skyts, da hans deling var kommet for langt frem, hvilket jo endnu engang beviser krigens vanvid. I februar 1915 kom han nogenlunde restitueret hjem, og i marts holdt Signe og han bryllup, ikke det store og festlige, som engang havde været planlagt, men dog en stor glædesdag midt i sorgen over de faldne brødre og sønner. Året efter kom to små tvillinger, en dreng og en pige til verden i den gamle gård i Hejsel, Ravsted sogn, som Signe og Peter Gad havde købt lige før krigsudbruddet. Peter Gad havde nylig mistet sin mor, og hvad var mere naturligt end at lade den lille pige få sin farmoders smukke navn Anne Elisabeth, og drengen skulle lige så naturligt opkaldes efter en af Signes brødre. Navnene Holger og Alfred kunne dårligt sættes sammen, så det blev den ældste, Holger, der blev opkaldt. Da man jo ikke kan putte to børn i en dåbskjole, måtte Kristine i hast til at sy en kjole til den lille Anne. Den blev lige så fin som den gamle og meget mere holdbar. I april året efter kom Alfreds navn på dåbskjolen, da familien blev forøget med endnu en dreng. I begyndelsen af 1920 kom et lille »genforeningsbarn« i den gamle kjole, og så fik den ro i 25 år, indtil to små »befrielses børn« i foråret og sommeren 45 blev døbt i den. Der kom flere navne til og Signe og Peter Gads oldebørn er nu så mange, at der dårligt er plads til deres navne på den gamle dåbskjole. Anne fik jo sin egen dåbskjole, og se-

ner, da der kom mange nybyggere til Hejsel, hændte det af og til, at de kom til Signe for at låne en dåbskjole, når de skulle have barn i kirke. Da den gamle allerede var noget skrøbelig, var det jo ganske naturligt at låne dem den nye, som oven i købet var yndig. Det kunne være ganske morsomt at have navnene på alle de børn, der er døbt i den kjole, men de er desværre ikke blevet syet på. Senere fulgte kjolen med Anne, da hun blev kone på Bjørnegården på det dejlige Hindsholm (Fyn), og mange små »Bjørneunger« har siden båret den kjole, som jo heller ikke er nogen årsunge mere.

Pris til H. E. Sørensen

Af Klaus Eggers Hansen, Haderslev

Sprogforeningens litteraturpris tildeltes ved Sprogforeningens generalforsamling den 23. maj 1991 historikeren og forfatteren H. E. Sørensen for et omfattende og alsidigt forfatterskab med rod i den sønderjyske landsdel. Lektor Klaus Eggers Hansen motiverede pristildelingen sådan:

Kære Hans Ejner Sørensen.

Der er i dette forår i Sprogforeningens bestyrelse truffet beslutning om at tildele dig foreningens litteraturpris.

Dit forfatterskab er stort – jeg mener det tæller over 30 titler – og det spænder vidt i emner. Rejsebøger fra flere verdensdele, indlæg i lokaldebat, erhvervshistorie og meget mere. Her er det dog de bøger med emner fra den sønderjyske landsdel, vi vil hæfte os ved.

Begrundelsen for prisen er, at du har givet grænselandet et »omfattende og alsidigt, sønderjysk forfatterskab, der har folkelig gennemslagskraft og opfylder et behov for solid og let tilgængelig viden om vor landsdel og dens historie«.

Således lyder de officielle ord, og jeg skal nu med glæde uddybe vor motivering overfor dig og for den ærede forsamling.

Jeg skal ikke nægte, at det har haft sine besværligheder for mig med at komme igang med at skrive denne lille tale til dig. Besværligt, fordi jeg ikke kunne løsrive mig fra læsningen af dine bøger, som

Læreren, skribenten, forlæggeren m.m., H. E. Sørensen, i en anden af sine hovedroller som museumsleder.

snart bragte mig her – snart derhen og præsenterede mig for et mylder af spændende mennesker.

Det er næppe nogen hemmelighed for ret mange i forsamlingen her, at du for godt 25 år siden tog lærereksamen – altid en god baggrund for åndelige og kulturelle sysler. Siden har du været lærer, skribent, forlægger og museumsleder. Beskæftigelser, der hver især kan tage en mands kræfter. Og i disse sidste oplysninger kan jeg måske finde forklaringen på, at jeg hang fast i bøgerne og ikke kunne komme til skrivemaskinen. Den – forklaringen – ligger måske i din pædagogik – i dens mål og metode. I to ord som jeg om lidt vil nævne.

Naturligvis læste jeg mest i din egnsbeskrivelse »Østkysten« – min egen egn. Her kunne jeg vel følge så nogenlunde med og måske fange nogle fejltagelser.

Nej, det gik modsat. Jeg fængsledes af din overmåde store viden – og af din egen fornøjelse ved at dele den med andre. Det kontante

sprog lyser også af oprigtig fortælleglæde. VIDEN og FORTÆLLEGLÆDE. Det er hovedord i alt kvalificeret oplysningsarbejde.

Man finder i dine bøger museumsmandens fryd ved at samle og samle og samle – og så ordne, rubricere, putte kendsgerningerne i små kasser og stille dem ved siden af hinanden i et bestemt mønster, så de gensidigt belyser hinanden. For så kan de fortolkes og blive til et overskueligt billede af fx. en egn og dens mennesker.

Det er åbenlyst for enhver læser af dine bøger, at det har kostet flid og atter flid. Og der lægges i dine bøger heller ikke skjul på, at der er læst, samlet og citeret fra mange kilder.

Engang, da videnskaberne var mere enkle, brugte man udtrykket polyhistor om en person med en næsten altomfattende viden indenfor samtidens videnskabelige områder og discipliner. Man fristes til at anvende denne idag ellers umulige betegnelse på dig, når man har gennemlæst nogle af dine bøger.

I din systematik indgår såvel geografien, geologien som kunst- og litteraturhistorie for ikke at tale om kendskab til historiens store træk, landsdelens og lokalsamfundenes historie med hensyn til personalhistorie, politiske forhold, erhvervsudvikling m.m.

Bøgerne er ved at sprænges af stof, men en klar disponering og en økonomisering med pladsen holder stoffet i stramme tøjler.

Denne stofmængde tror jeg gør bøgerne så værdifulde som orientering og appetitvækker. Det er ikke svært med disse bøger i hånden at få repeteret fx. væsentlige træk af Slesvigs politiske historie – ikke mindst gennem de mange klarttegnede, anekdotiske portrætter af den tysk-danske grænsekamps førende personligheder. Det er også inciterende og vækkende om man så må sige, at få at vide, at i et hus, man dagligt har passeret gennem mange år, dér blev der truffet en eller anden afgørende beslutning af navnkundige personer.

Jeg har hidtil så stærkt fremhævet dit sønderjyske forfatterskabs karakter af oplysning. Men det er som indledningsvis sagt ligeså vigtigt at pege på din smittende fortælleglæde. Ofte skifter stilen, så man for et øjeblik synes hensat til læsningen af en røverroman om en verden befolket af mange skurke og få helte. Der er drabelige be-

retninger om heksetortur og om kongelig elskov. Læser man om hærvejen sanses dens tunge lyngkransede forløb i landskabet, og man ser for sit indre øje brogede skarer af mennesker vandre støt gennem århundrederne – nordpå og sydpå i en støt strøm.

At dit stof er dig vedkommende viser fx. dine spredte krasse og kritiske bemærkninger. Jeg husker især nogle bemærkninger om noget kirkeinventar: »påtrængende kalkmalerier«, og en højst uhøjtidelig beskrivelse af en prædikestol. Så det skjules ikke, at forfatteren her gerne vil give sit bidrag til bedømmelse af kunsten eller andre forhold, som eventuelt var tjent med at blive udskiftet med noget bedre.

Også et velgørende lune og en fin – af og til skarp – ironi er karakteristisk, samt en tilbøjelighed til ved små personlige erindringstilskud beskedent at gøre opmærksom på, at også H. E. Sørensen er en del af den sønderjyske historie. Og det kan vi ved denne lejlighed kun bekræfte dig i.

Iblandt dine bøger er der to, som jeg i vor motivering nødig vil glemme at nævne. Det er »Skyttegrav og hjemmefront« og »Digtere og grænser« fra 1990.

1864 – 1920, 1914 – 18. Det er historie nu, noget afsluttet føler mange; men ikke mere afsluttet end at erindringen derom stadig lever hos krigsdeltagere og deres familier som uafkrystelige forudsætninger. Endnu i en del år vil disse begivenheder være en kilde til forståelse af mange menneskers reaktioner og politiske handlemåde. Derfor er det vigtigt, mens tid er at fastholde disse menneskers erindringer, som det er sket i den meget fine bog »Skyttegrav og hjemmefront« og de andre med undertitlen »Sønderjyder fortæller«.

På en beskeden og meget nænsom måde formår du at få folk til at fortælle frit, og på en både jævn og gribende måde tegnes disse menneskers personlighed. At bøgerne er vellidte, vidner bibliotekets udlån om; de var svære at få fat i. Også lydbogsudgaverne var udlånte.

Lignende betragtninger gælder bogen om de sønderjyske digtere fra den tyske tid, »Digtere og grænser«. Vel huskes de omhandlede forfattere ikke for en udødelig digtekunst, men som din bogs titel

angiver, de huskes, fordi de leverede en aktuel og gedigen kunst for en grænselandsbefolkning som hjælp til at få deres tanker og følelser formuleret i modersmålet i en kunstnerisk form i en tid med tysk kulturpres. Dette arbejde og den indsats – for risikofrit var det jo ikke – bør huskes. Indsatsen er lærerig, for mange mindretal i verden har oftest de vilkår stort set at klare sig selv og håbe på støtte udefra.

Det er din indsats at forsøge at fastholde erindringen om fortiden og engageret og levende at pege på alt det, som har levet og lever i vor landsdel, åbne vore øjne for dens værdier – det er det, vi i dag gerne vil takke dig for – i håbet om, at du vil have lyst og energi til at blive ved.

For Kejser og Fædreland!

Af H. E. Sørensen Skærbæk

Få øjeblikke senere hørte Hansen svagt hestetrampen og straks derefter skyderi i den retning, hvor Corimbo opholdt sig. Derefter kom en hidsig vrinsken efterfulgt af trampen som af heste, der rev sig løs og galopperede bort.

Han løb gennem krattet med geværet i hånden. Kort før han nåede stedet, hvor han havde efterladt Corimbo og hestene, standsede han og lyttede.

Han hørte fremmede stemmer, der talte engelsk.

Hvad de sagde, kunne han ikke opfange, men begge stemmer var ophidsede, og han kunne ikke høre Corimbo.

Det lød ikke som et forhør.

Hansen listede sig ganske langsomt og stille frem mellem de tætte buske, til han kunne se stedet.

Der stod to fremmede heste.

På den ene sad en høj mand med et gevær i hånden. Det lå hen over sadlen. Han kikkede skråt ned på jorden, hvor en anden mand lå på knæ ved siden af Corimbo.

Begge mændene var i engelske uniformer.

»Han er færdig«, sagde manden på jorden. Det var Cragson.

»En sort tysker mindre«, sagde ham på hesten. Det var Hindell.

»Men hvor er den anden?«

Cragson, der havde undersøgt Corimbos lig, rejste sig.

Han gik et par skridt frem og tilbage og kikkede interesseret på græsset.

Hindell grinede.

»Mon ikke han sidder et eller andet sted i græsset og skider?«
skvaldrede han.

Den anden så på ham.

»Ikke så højt, for helvede. Han skal nok være her et eller andet sted. Og sikkert ikke ret langt borte.«

»Hva' fanden. En eller anden tysk nigger. Han er sgu nok løbet allerede.«

Hansen lå på knæ mellem buskene kun en halv snes meter fra den lille lysning.

Han afsikrede sit gevær og sørgede for, at det skete lydløst. Derefter hævdede han det til kinden og tog omhyggeligt sigte.

Da Cragson bøjede sig ned for at se nærmere på græsset, hvor han – så vidt Hansen kunne se – ledte efter spor, fyrede han, og Hindell styrtede til jorden med et skrig, mens han tog sig til brystet med begge hænder.

Cragson snurrede rundt og rejste sig, mens han greb efter sit våben. Imens havde Hansen påny taget ladegreb og fyrede nu for anden gang.

Cragson tabte sit gevær og greb med venstre hånd om sin højre arm, der blødte stærkt. Hans ansigt fortrak sig i smerte.

Hansen tog på ny ladegreb, hvorefter han rejste sig.

Hindells hest var gået nogle skridt til siden, hvor den begyndte at æde af det tørre græs. Den anden hest – Cragsons – vrinskede og slog med hovedet.

»Rør dig ikke!« råbte Hansen og trådte frem fra krattet med geværet i hånden.

Cragson fik øje på Hansen. Han åndede dybt ud og sagde:

»Oh, Christ! Jeg troede, det var en af de sorte hunner!«

»Hold din kæft,« sagde Hansen hårdt, »og gå væk fra geværet.«

Cragson flyttede sig nogle skridt.

Hans ansigt fortrak sig af smerte.

Hansen gik hen til Cragsons hest og skød den. Uden en lyd styrtede den til jorden.

Nu var det ikke udelukkende smerte, der stod at læse i englænderens ansigt. Det var også angst.

Hansen samlede hans gevær op og gik hen til Hindell. Han lå på ryggen og var død. Skuddet havde ramt ham direkte i hjertet.

Også hans gevær samlede Hansen op.

Så vendte han sig igen mod Cragson.

Han stod og rystede, mens hans holdt om den ødelagte arm. Hans pande var badet i sved, både på grund af smerten og af angst for, hvad den tyske soldat ville kunne finde på.

»Jeg har to muligheder«, sagde Hansen til ham. »At skyde dig på stedet eller lade dig løbe. Kan du selv klare dig tilbage til fortet?«

Cragson nikkede.

»Så pil af med dig, inden jeg fortryder«.

Han vendte sig mod Hindells hest og begyndte at gøre den klar.

Da han så sig tilbage, var Cragson begyndt at gå op gennem kratet den vej, han selv var kommet.

Han gik langsomt. Med venstre hånd holdt han om den højre arm. Det var tydeligt at se, at turen voldte ham stor smerte.

Hansen fik et sting i hjertet af medlidenhed.

Der var langt til fortet.

Men han kunne ikke hjælpe ham.

Han måtte selv klare sig frem.

De to dræbte mænd lå som en anklage i græsset.

Det var ikke meget, han kunne gøre for dem. Jorden var så hård, at han end ikke kunne begrave dem. Så han slæbte dem hen under en stor klippeblok. Han bøjede sig ned og undersøgte lommerne i den engelske soldats uniformsjakke. Han fandt en pakke tobak og et bundt pengesedler. Begge dele stak han til sig. Derefter samlede han en masse sten, som han dyngede over de to lig, så hyæner og sjakaler ikke lige med det samme kunne få fat i dem.

Det var alt hvad han kunne gøre.

Folkene fra fortet måtte tage sig af resten, når de fik at vide, hvad der var sket og skulle ud for at hente Hindells lig.

Da han var færdig, kunne han ikke længere se den sårede englæn-

der. Så svang han sig op på Hindells hest og red østpå.

Terrænet var let kuperet. Fra højderne så han nu og da fortet imod nord, nede i lavningerne var han selv skjult.

Da han havde redet et stykke, hørte han hestetrav bag sig.

Han skyndte sig at dreje hesten ind mellem nogle tætte buske, steg af og gjorde geværet klar. De skulle ikke få ham uden kamp.

Men kort efter kunne han sænke sit skydevåben igen. Det var hans egen og Corimbos hest, der havde mærket færten af ham og hesten, og som var fulgt efter ham.

Han fløjtede det kaldesignal, han plejede at bruge. De to heste løftede hovederne og vejrede.

Han fløjtede igen og gik hen imod dem.

Hans egen hest genkendte ham straks. Den vrinskede glad og kom hen til ham.

Den hest, Corimbo havde redet på, fulgte lidt tøvende efter.

Han tog dem i tøjlerne og satte sig op på sin egen hest.

Og med de to andre bundet til sadelknappen red han østover mod det sted, hvor han skulle slutte sig til de andre.

Han tænkte på Corimbo, mens han red. På den lille magre mand, der havde lært ham at leve på savannen. Han huskede, hvordan de havde jaget sammen og havde redet sammen og levet sammen på de lange stifinder- og rekognoceringstogter i den nordlige del af den østafrikanske koloni. På Corimbos tørre humor og det glimt af anerkendelse der kunne være i hans øjne, hvis han havde klaret sig godt, skønt uvant med livet i vildmarken. Hvis han – Hansen – havde ramt et dyr det rigtige sted. Den første gang, det var lykkedes ham at tænde ild uden tændstikker. På Corimbos måde ved at bore et træstykke ned i et andet ved hjælp af en lædersnor, der fik det til at snurre rundt med så høj fart, at selve gnidningsmodstanden udviklede tilstrækkelig varme til, at der kom gløder.

Jeg vil savne dig, gamle dreng, tænkte han.

Du var min bedste ven, måske den eneste, fortsatte han.

De satans englændere – at de skulle komme netop der.

Men det er jo krigens lod.

Og hvad er så meningen med det?

Krigens lod - !

For kejser og fædreland!

Men var det også Corimbos kejser og Corimbos fædreland? Eller var det bare noget, de havde bildt dem ind, negrene?

Vi har bildt dem ind, rettede han.

For vi har alle været med til at bilde dem det ind.

Og spørgsmålet er vel, om vi overhovedet har bildt dem noget ind. Corimbo var ikke sådan at narre. At bilde noget ind.

Og hvad med mig selv? Jeg har været med til at bilde nogen noget ind, men har de ikke også taget fusen på mig. Jeg, der er sønderjyde. Og slet ikke tysker, når alt kommer til alt. Men dansker.

Er det så min kejser? Eller mit fædreland?

Midt i Afrika!

Hvordan er det egentlig gået til, at jeg rider her? Som tysk soldat.

Her har jeg vist ikke meget at skulle forsvare.

Mit land ligger et helt andet sted.

Rømø.

Det var længe siden, han havde skænket den lille ø i Vadehavet en tanke.

Nu stod den pludselig for ham, mens han red hen over den østafrikanske busksavanne syd for Taita Hills. Oven i købet i engelsk territorium.

Den flade, sandede ø med lyngklædte klitter og små stråttækte huse, der trykkede sig mellem de lave højninger i landskabet.

Han så båden, der kom over fra Ballum med badegæster om sommeren, den lille hestetrukne trolje, der førte dem ud til de forfaldne sommerhuse med germanske spir og vikingepynt. Og badehotellet, der var bygget af træ og - i Guds navn - hed Drachenburg!

Og han så bådene, der lå ved stranden, og mændene og konerne, der arbejdede, og han så kirken og præstens have med de eneste større træer på hele øen. Det hele omkring ham blev så hjemligt.

Men frem for noget så han hjemmet, den lille gård ved Tvismark, bygget som et T, med røde mure, lave vinduer og stråtag. Faderen -

den gæve sømand, der var gået i land – og moderen, som passede huset med stille og stræbsom omhu. Hans små søskende, de to drenge og lillepigen. Ja, de måtte jo også være store nu. Det var over tre år siden, han sidst havde set dem. Og bedstefaderen der havde været med på nogle af de sidste hval- og sælfangster, og som altid talte om, hvordan de i Ishavet havde frosset midt om sommeren, og hvordan de havde sprunget rundt på isen for at slå sæler ihjel, når der ingen hvaler var at finde. Og det var der vist sjældent.

Og Else. Pigen dernede fra Mølby, med opstoppennæse og lyst hår, der var sat op til hverdag, men som var så langt og blødt, når hun foldede det ud. Og fregner. Hendes tætte varme krop og de rare, milde øjne, de bløde arme og arbejdsvante hænder og de solide ben i træskoene.

For fanden, hvor han pludselig længtes hjem.

Og de anede ikke, hvor han kunne være. Om han var i kulrummet på et af de store slagskibe, eller om han rådnede op på en slagmark i Galizien? Om han i det hele taget var levende mere?

Men det troede de vel ikke. Hvordan skulle de også kunne det?

Han havde nok skrevet et enkelt brev i den tid, han havde været i Afrika. Men hvordan skulle det være kommet frem den halve klode rundt midt i en verdenskrig?

Her var han. Det var kendsgerningen. Helt alene på savannen.

Bagude var hyæner og sjakaler vel allerede i gang med at snuse rundt om Corimbo og englænderen, mens gribbene tålmodigt ventede i de nærmeste trætoppe. Hvis de da ikke var nået frem fra fortet for at begrave dem.

Og femten-tyve tusind kilometer mod nord gik Else og passede får og malkede køer og anede ikke noget om, at her red han rundt på sletten syd for Taita Hills og tænkte på hende.

Det var vel ikke en gang sikkert, at hun overhovedet tænkte på ham.

Måske var hun gift eller forlovet med en eller anden af de andre unge mænd fra øen.

Eller et andet sted fra, måske.

Eller var hun rejst bort – til en af de andre øer. Til Sild? Måske Fanø? Eller Før?

Eller til fastlandet? Til Ballum eller Skærbæk?

Hun kunne være både kone og mor nu.

Hvorfor skulle hun vente på ham?

Han havde aldrig lovet hende noget. Eller hun ham. De var ikke forlovede eller noget.

Hun var bare Else, og han var Kurt.

Og det var tre år siden.

Der var uendelig langt til Rømø.

Hvad skulle han her? Og hvorfor skulle Corimbo dø? Og hvorfor skulle han selv skyde de to englændere? Under helt andre forhold havde de måske været venner.

Han tænkte på alle de engelske søfolk, han havde mødt i havnene rundt om i verden. Dem havde han ofte haft det sjovt sammen med. Det var før krigen. Den satans krig. De havde drukket og danset og spillet kort. Og var gået med pigerne.

Krigen –!

Ja, sejlet ud på eventyr med en camoufleret båd, og så smidt lige ud i det.

Her var han.

Skarpskytte på mission.

Forude ventede de andre. En bro skulle sprænges.

Corimbo var død, og Else var langt borte. Mere unælig – mere fjern end nogen sinde.

Man skulle slå sig ned på det eventyrforladte Rømø og passe får, slå lyng og trine botter og gå lidt på jagt efter agerhøns og vildænder. Avle børn og opfylde jorden, sidde i kirken om søndagen på den vante plads under familiens hattekrog og betale sin skat med glæde. Og ende sine dage som en gammel gubbe, der kedede sine børnebørn til døde med alenlange og endeløse beretninger om den gang i Hongkong og den gang i Valparaiso.

Og den gang i Østafrika.

Kan du mærke, lille Else, at jeg tænker på dig, tænkte han, og

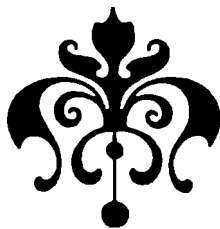
prøvede at gøre det så intenst, at tanken kunne slå bro over ti tusinde kilometer fra den tropiske savannes tørre buskland til den grønne marsk ved Vadehavet, hvor Else var ude for at flytte familiens kreaturer.

Måske tænkte hun på Kurt Hansen – måske på købmandens ny kommis eller måske på en helt tredje.

Hvis hun tænkte på nogen.

Kurt Hansen red videre mod øst.

H. E. SØRENSEN, f. 1940. Lærereksamen 1964. 1965-86 ansat ved Skærbæk skolevæsen. Nu leder af Skærbækegnens Museum. Har udgivet adskillige bøger om rejser, samfundsproblemer og historiske emner, ikke mindst fra Sønderjylland. Fik i 1989 sit skønlitterære gennembrud med romanen »Vejen til Malindi«, hvorfra ovenstående novelleuddrag er taget.

Æ anjnen priis

Af Sigfred Andresen, Bredsted

»Vil do mæ te æ Küffhäuserfest?« Det vå Paul a Ludvigs dæh spue, da han kom fåbi åh æ hjul. – »Det væhr æ injt om æ må.« – »Gåh injd å spøe.« – Å det gøe æ så, få æ viil jo enle gern.

Paul gik i tysk skol å æ i dansk. Vi lejt sammel væ dav ætte skoltid, vinjne han danjt skuld te møe i æ HJ, hva æ jo injt skuld. Det kunj jo å væh, te vi skuld hjilp; men vinjne vi haj tid, så lejt vi.

Min moe vå sorn lidt æmoe, te æ tav mæ ham te javnt den dæh Küffhäuserfest. Di dæh kejsertro folk holdt å mæ di ny nationalsocial, men da æ blev ve mæ å plav, sø hun: »Så gåh da!« Hun stuk mæ å nohn to mark, få æ skuld danjt væh ringe som di anjne. »Men do gæh, æ hjul kanj nemle blyv stjåhl dæh op ve æ kro.« – »Så la æ å mit stå.« – Paul sått æ hjul op unjne æ halltagh, å så gik vi.

Dæh vå ornle nave løs op ve æ Synjne kro. Dæh vå stiil bude op, hvo en kunj køhf søe saghe, å jet stej kunj en skye mæ luftbøss. Det haj æ aljle prøvet. »Ska vi injt prøv?« Paul viil injt, men æ gik hen å sø te Dres Paulsen, dæh stav å ordnet æ bøsse, te æ viil prøv. »Hæ do pæhng mæ?« spue han. Å det haj æ jo, så æ fik æ bøss å haj tre skå. Helt fåsighte tav æ fat, men æ gøe det nok injt righte. »Do ska gøe sorn«, sø Dres, han vå i küffhäuseruniform å viist mæ, vunjt æ skuld hold æ bøss op te æ skulle å tej ornle sigt å så tryk ah. Æ gøe så, som han sø, å da di såh ætte, haj æ druffen en 11. Næste gång blev det en 12 å æ siist skå blev en 10. »Det vå do jo dyghte te«, sø Dres, »Ænohn æ do den bæhst.«

»Det vå da gevaldigh«, sø Paul, da vi gik viir. – Æ viil ha en spru-

del å drik å så kunj æ godt tænk mæ nave søe bom, så æ køjt mæ en hel tut fuld. – Vi drev så runjt åh æ plads å snakket hæh å dæh, å manne gång måt æ viis min skyv mæ de 33 i tre skå. Væ gång vi kom fåbi ve Dres Paulsen, spue æ ætte, hven dæh vå den bæhst, å da han lutt æ bude, fik æ å véé, te æ haj vunjn den anjnen priis. Dæh vå jen, dæh haj skødt 34. – Men æ fik injt mæ hjem, få han sø, te æ priis føst blev uedehl om avtne ve æ fest.

Lav æ kom hjem, fâtohl æ natyrle glaj, vunjt det haj gavn mæ. Far, dæh javnt vå kommen injd i æ køghen keegh åh moe å hun keegh åh ham. »Hva hæ do vunjn?» – »Sejs gafle å sejs kniv'v.« – »Hm!« far tænjt sæ om, kunj æ se. – »Vi blyve snar nøj te å gâh hen te den fest.« Moe vå den, dæh føst sø nave. – »Ja, det blyve vi nok.« – Æ blev glaj, få så hinjt di min priis.

Min far å moe haj i de siist år injt vætt mæ te byfeste. Det holdt di op mæ, da far meldt sæ ue a æ fyevæh, å det gøe han, da di nationalsocial fik få mye å si. Ve æ byfeste kom ejzen oll dæ gammel skolkammerâte, å de haj rightenok oltins haj det glanjt. Så enle – vinjne dæh injt haj vætt oll di dæh fanatikere – viil di gern te fest mæ dæ gammel venne.

Om morne – det vå synjde morn – lø dæh en pak åh æ boe. Det vå min priis. Æ fik traffelt mæ å pak ue. Sejs gafle å sejs kniv'v – fåkromet mæ kunsthorn te skavt. Di vå flott. »Så hæ do ått nave te æ ue-stye«, sø min moe. Å det vå righte, få hun lø dem vægh, sorn te æ kunj fåh dem mæ, vinjne æ engang flyt hjem'mfra. Det vå no læng te tott æ.

Lav vi sât runjt om æ boe tæ unjnen, snakket di om, hva di haj oplevet te æ fest. Mest haj di haj det glanjt, men da æ priise blev uedeel å far måt op å hinjt min, kunj Wilhelm Hansen, æ fâmanjd få de kejseretro Küffhäuser'r injt la væh mæ å kom mæ en stikpil'l. »Det æ glanjt å se jæh te vå fest«, sø han. »No, hvo I hæ sorn dyghte dreng, så komme I nok hvæ gång, å I melde jæh jo å nåk i æ fåeen. – Ja, han æ gevaldigh te å skye – æ grottelér te æ gevinst. I ska véé, te sorn nave, dæh æ så go te å skye, kanj vi god brugh i vå fåeen. Vi rinn mæ te I ...«. »Ja, tak« haj far sø å tavn æmoe æ priis, å så vå han gavn

née á haj sætt sæ áh sin stol. – Di vá blevn, te æ fest vá fábi, fá di haj det rigthe glanjt ve det boe, hvo di sát sammel mæ nave a dæ bæhst venne.

Da æ haj geburtsdav et par månede siilde, mât æ dæk boe mæ min gaffel á kniv'v, á det vá glanjt á kunj gøe det. Á æ haj dem jo, min anjnen priis. – Far á moe gik injt te byfest mée, så læng te di nationalsocial regée. Di passet injt te dæh. Di holdt sammel mæ di anjne, dæh holdt mée a det dansk; men det vá injt så manne.

Ordliste:

priis = præmie

hjul = cykel

HJ = Hitler Jugend

fyevæh = brandværn

geburtsdav = fødselsdag

En bagersøn fra Bredebro

Af Knud Nielsen, Bredebro

Den 18. august 1990 var det 150 år siden, at Jens Peter Petersen blev født. Forældrene var baker og farver Johannes Petersen og hustru Mette Christine, født Brodersen.

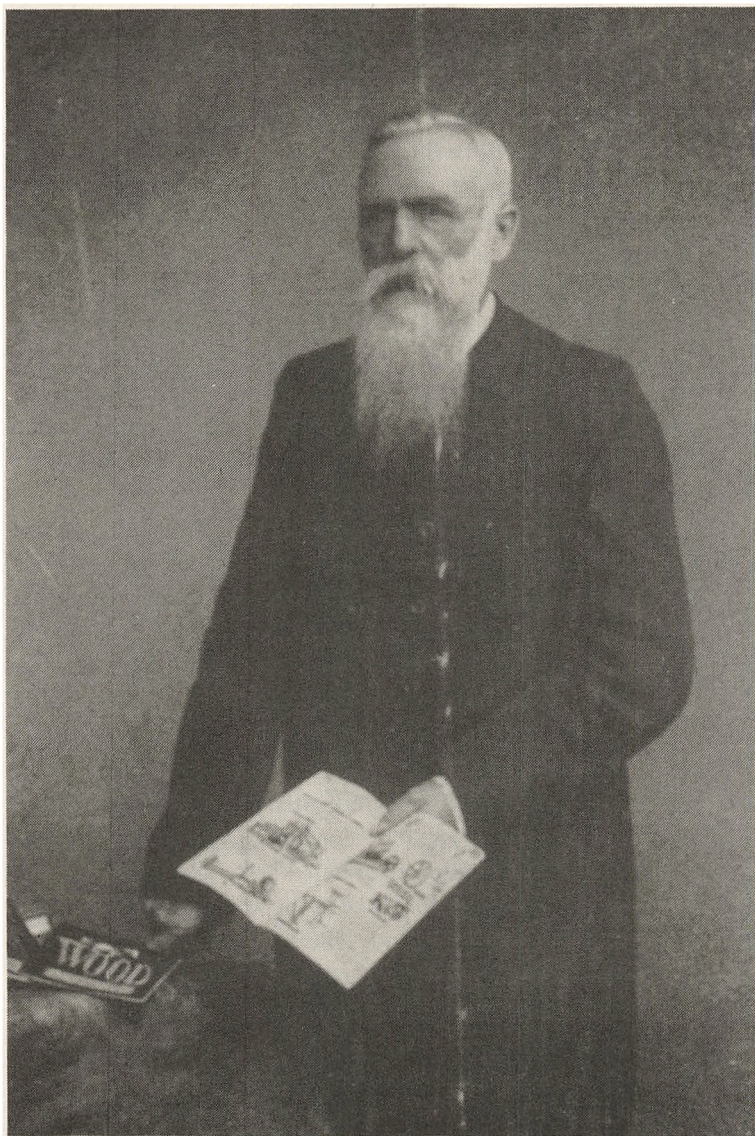
Han kom i bagerlære i Christiansfeld og var der i 2½ år. Resten af læretiden var han i Ribe, hvor han aflagde svendeprøve i 1858.

Da faderen døde, blev han kaldt hjem for at videreføre bageriet, men det blev nu snart andre foretagender, der fangede hans interesse, og det blev moderen og en svend, der måtte tage sig af bageriet.

Han startede med at handle med tømmer og kul og oprettede et savskæreri, hvor saven blev trukket af en vindmølle, der også kunne trække en snegl, som kunne trække vand op fra åen, så han kunne overrisle marken, når der var tørke. En lignende snegl kan i dag ses ude ved engmøllerne i Ballum.

I 1870 begyndte han at importere amerikanske høstmaskiner og fik 2 år senere eneforhandlingen for Slesvig, Holsten og Lauenborg af det amerikanske storfirma Walter A. Woods produkter. Omsætningen herfra var i mange år på over 1000 høstmaskiner om året.

Den foretagsomme mand gik også i gang med omfattende entreprenørarbejder. Han forestod vejbyggeriet Bredebro-Løgumkloster, Bredebro-Randerup-Ballum og Randerup-Skærbæk. Desuden udførte han et større digearbejde i Nordfrisland, og han hjalp mange lokale håndværkere med at etablere sig i Bredebro, han hjalp dem med at bygge huse og værksteder og kunne støtte mange med arbejde og leverancer til sine omfattende virksomheder.

Jens Peter Petersen.

I Hjerpsted havde han en stor udvinding af sand og grus og var herfra leverandør af materialer til de fleste amts- og kommuneveje på vestkysten.

Jens Peter Petersen var stærkt medvirkende til, at Bredebro blev stationsby. Han rejste til Berlin og fik foretræde for jernbanekommissionen og forklarede her om de store fordele ved at lade linjeføringen gå over Bredebro i stedet for over Løgumkloster som først planlagt, og han fik udvirket, at kommissionen kom til Bredebro for at se på forholdene.

Man fortæller så, at mens de høje herrer sad på Den gamle Kro og drøftede forholdene og fik et par gewesener, kunne de iagttage en særdeles livlig trafik på landevejen udenfor, hvor det ene læs byggematerialer efter det andet kørte forbi. Det var de samme, der kørte frem og tilbage for at give indtryk af stor aktivitet og stort behov for en jernbane.

Om dette trick har været udslagsgivende, skal være usagt, men Bredebro fik sin jernbane, der blev indviet i 1887, og Jens Peter Petersen fik eget sidespor ind til sin store lagerplads. Året efter byggede han jernbanehotellet, og over for jernbanestationen byggede han et ølbryggeri, der efter genforeningen blev til Bredebro og Omegns Elektricitetsværk, senere blev kommunekontor og 1953 blev nedrevet for at give plads til mejeriets udvidelse.

Også på andre områder havde Jens Peter Petersen gåpåmod. Engang klatrede han op og skiftede vindfløjen på kirkespiret. Ofte var han forsanger, f.eks. ved begravelser, og der fortælles, at man et sted havde ønsket en bestemt salme, hvor han ikke kendte melodien. Han tænkte, at det var der nok heller ikke andre, der gjorde, så han gennemførte den med sin egen melodi. Han var den første i Bredebro, der fik telefon og fik nr. 1, et abonnement, der videreføres den dag i dag, nu med en del cifre foran, men med samme firmanavn, I. Petersens enke og søn.

I 1871 blev han gift med en dyrlægedatter fra Fyn, Maria Christine Schmidt, med hvem han fik 10 børn. Hun døde i 1886 34 år gammel. 1889 giftede han sig med Nicoline Jepsen fra Horsbüll,

Maria Christine og Jens Peter Petersen.

med hvem han fik en søn, der blev tysk officer og var med i begge verdenskrige.

Jens Peter Petersen døde 29. sept. 1918 og blev begravet i familiegravstedet på Brede kirkegård. På Hjørnegården er ophængt et stort billede af ham, og i Lokalhistorisk Samling har vi et billede af ham og hans 2. kone og en del af hans omfattende forretningskorrespondance og regnskabsprotokoller, men egentlig er det mest forbausende, hvor lidt der findes af billeder og skriftlige vidnesbyrd efter et menneske af hans format og med den betydning, han fik for udviklingen i Bredebro.

I vårets skygge

Af Ib Andersen, Varnæs

Ud på natten fejede fortsat snestormen henover den store landsby og indhyllede gårde og huse i sit hvide lin. Et dunkelt skydække gjorde sit til, at bygningerne kun anedes i den skumle belysning. Intet lys glødede frem fra husene i natten. Veje og stier glattedes ud under uvejret, konturer svandt bort. De tunge skyer tillod kun med mellemrum det vege måneskin at lyse ned på snelandskabet.

Syd for landsbyen, mellem kirken og bækken, lå en stor gård for sig og alene. De mørke bygninger stod i kontrast til sneen, der fæg op om dem. Dog i den vestlige ende af stuehuset skinnede det mat og bleggult ud fra et enkelt vindue og skygger anedes bag de små ruder.

I det mørke værelse lyste blot en enlig kærte op; dens urolige flamme fik skygebilleder til at tone frem på væggene, der var domineret af reoler – alt for tomme reoler. Hans ryg og bagehoved forekom næsten monumentale i mørket bag ham, mens lysilninger gled frem over ansigtet, når han rørte sig under arbejdet. Lyset flakkede i trækken og sendte sit skær over det vægtige egetræskrivebord – afslørede i glimt et tykt bind i laset tilstand samt en del papirer, hvoraf en stak allerede var beskrevet.

Fjerpennen skrattede, mens sneen prikkede mod vinduet, blæsten regerede og løb storm mod vestgavlen.

Mens blækket tørrede på endnu et ark, sendte han et blik hen på de halvtomme reoler. Han lagde tøvende pennen fra sig, sad noget stift, mens han stirrede frem for sig, uden dog at fæstne blikket på noget bestemt.

Herinde, i studereværelset, havde han lært de første latinske ord. Skrivebordet var forekommet ham så højt og stort, og han var lydhør klatret op på stolen. Han havde respekt for den lidt fjerne far, som i timevis kunne sidde begravet her mellem sine kære bøger og papirer, så han glemte verden uden for dørtrinet. Ingen vovede da at forstyrre faderen, undtagen moderen, der sørgede for, at den vestre del af det lange stuehus henlå i ro. Noget utryg var han blevet lukket ind i det førhen ukendte arbejdsværelse – ind i lærdommens hule, hvor legende børn intet havde at gøre.

Videbegærlige havde broderen og han lyttet og lært til sig. Andreas og han var lærenemme i modsætning til Jacob, som – ikke sjældent med tårer i øjnene – måtte slide, før faderen gav sig tilfreds.

Han kom sammen med Andreas til at holde af timerne hos faderen, og en ukendt verden åbnede sig for dem. Fremtiden var fastlagt: Latinskolen i Flensborg og derfra til det samme gode universitet i det tyske, hvor faderen havde studeret. Det forventedes af ham, at han som den ældste ville efterfølge faderen engang i det gode kald her på østkysten.

Efter en del år i det fremmede havde han trængt til at komme hjem – gense fjordens blinkende vande, hvor næsset skyder frem, skovene skærmer mod den vide himmel. Den gamle præstegård med bulhusvægge, omgivet af gamle træer med alfarvej tæt forbi. Bækken hvis klukkende, sludrende lyde han havde kendt fra sin tidligste barndom. Og kirken på bakken tæt ved. Han var blevet varm af gensynsglæde, da han red ind ad alléen, og så faderen stå i storedøren, lidt mere sammensunken. Her ville han leve og dø. Leve gennem lyse og mørke dage – de måtte komme, som Han ville råde.

Få år senere havde han med sognefolkets fulde billigelse overtaget hans afdøde faders embede som sognets præst. Fem år senere vældede endnu en krig, den værste, ind over landet. Men han var trods alt forblevet på sin plads og havde forsøgt at bistå de mennesker, han var sat som hyrde for.

Han lyttede til stormen, der fór hen over det ret flade landskab i vest og tumlede mod præstegårdens bygninger. De gamle træer der

omkransede kirken og præstens gård, mindede med deres nøgne grene om skildvagter, der søgte at beskærme området. Han kiggede ud, men kunne kun svagt øjne omridsene af lader og stalde gennem snetykningen. Vinden pressede sig i stød mod gavlen, hvorved små strømme af kold luft sendtes gennem vinduets sprækker.

Han famlede efter det lasede bind, som lå opslået foran ham. Skriveriet fortsattes, dog ofte med afbrydelser, når han søgte efter oplysninger i den medtagne bog. Men arbejdet forløb ikke i samme rytme mere. Flere gange tøvede han, indtil han helt gik i stå, sidende alvorlig med pennen i hånden.

Fjendens indkvarteringer havde tæret hårdt på præstegårdens beholdninger. Svenskerne tog, hvad de havde brug for. Karlen havde været i gang med pløjningen ud mod vejen, hvor en trop svenskere var draget forbi – og havde taget plovhestene med. Inden døre havde de ubudne gæster taget for sig. Han havde i tide fundet sig et sikkert skjulested, ikke mindst for altersølvets skyld, og havde ladet husholderen sørge for, at intet var aflåst, så kister og skabe ikke blev åbnet med vold.

Da var polakkerne kommet til hjælp! De huserede, så man næsten måtte ønske svensken tilbage. Og dog skulle de være kristne folk. – Så oprandt 1659, dødens år! De overvældende indkvarteringer inden angrebet på Als med påfølgende nød og elendighed. Krigens følgesvend var pesten – alt for mange grave havde brudt kirkegårdens græstæppe.

I begyndelsen af advent var han redet til Borup med madvarer for at besøge et kådnersted, hvor fem børn sad tilbage med deres morfar efter forældrenes død. Vejen var ubefærdet, først i udkanten af Borup fik han øje på nogle tiggere, der nødtvungent havde begivet sig ud for at forsøge at få posen fyldt. Han havde haft flere husbesøg at gøre hos pestsyge, og inden han var blevet færdig, var en snestorm over dem, og han var blevet nødt til at overnatte på en af gårdene. Næste dags eftermiddag var uvejret stilnet en smule af, og han havde trods advarsler begivet sig alene på hjemvejen.

Kun med besvær forcerede hesten driverne på den øde vej, lang-

Tegning Uwe Gidionsen Hansen.

somt nærmede han sig hjemmet. Solen sænkede sig i vest, da han red over broen med den islagte bæk under. Han rundede stuehusets hjørne og befandt sig på gårdspladsen. For halvandet døgn siden var han redet ud og nu! I gårdspladsen flammede flere bål, hvorved krigsfolk stegte kød. Polakker kom og gik, fire – fem ryttere red i skarpt trav op gennem alléen. Ladens port stod vidt åben, og halm lå strøet ud. Uantastet nærmede han sig stuehuset, mens nysgerrige blikke mere gjaldt hesten end ham. En af karlene trådte frem for at sætte hesten på stald. Han ville med skræmt mine sige noget, men præsten lod ham gå og ilte ind i stuehuset. Her rådede uro og rod. I rummene, han passerede, var gulvene dækkede af halm, åbenbart til polakkernes natophold. Husholderen kom og forklarede, hvorledes et stort antal polakker dagen før ved middagstid havde søgt ly for snestormen i landsbyen. De havde været på vej mod Sønderborg. Hver gård nede i landsbyen var belagt med polakker. Her var 30-40 mand kommet og havde forlangt kvarter. Halm blev båret ind, og de pinligt rene gulve var blevet helt smudset til. Et par køer blev slagtet, og hun og pigerne havde fået befaling om at tilberede maden til offi-

ceren, mændene havde tændt ild på gårdspladsen for at opvarme måltidet. Brød, smør og øl blev forlangt. Skabe og kister var blevet åbnet, beklædningsgenstande, sengetøj og tæpper fjernet. Han havde stoppet hendes ordstrøm med en håndbevægelse og skyndt sig videre. Husholderen råbte efter ham, en dør faldt i bag ham, og han stod foran studereværelsets dør. Den stod en smule på klem, gled frem og tilbage, som nogen bag ved fingerede lunefuldt, lidt frem lidt tilbage. Den tidlige vinteraftens skygger forhindrede ham i at se noget tydeligt inde bag sprækken. Hans første tanke bestod i forundring. Den dør skulle altid være lukket og blev først åbnet efter banken og svar indefra. Han rørte døren, skubbede let, men døren veg blot en smule; så maste han til og stirrede ind i rummet.

Et isnende pust stod ind gennem det åbne vindue, hvor kun resten af blyndfatningerne hang ud fra rammen. Reolerne var væltede og panelet flere steder revet ud fra væggen. Bind og papirer flød nedtrampet på gulvet. Alt var endevendt, alene skrivebordet stod på samme plads, men alle skuffer trukket ud. Han tog en væltet stol og satte sig tungt ned. Længe sad han der, uden at ænse kulden. Hvilken vandalisme! Hans fars bibliotek. Bind efter bind havde faderen samlet gennem mange år, og han havde fortsat. Det skar i ham ved at se de ødelagte bøger. Brækkede rygge, knækkede og bøjede bind, løsnede krøllede sider. Han der følte irritation ved at finde et æseløre i en bog.

I 13 enerverende dage huserede polakkerne præstegården, som forlod den ribbet og plukket ligesom landsbyen. Ingen i præstegården fik noget mén – en officer, der havde indrettet sig i den østlige del af stuehuset holdt streng justits med sine mænd. Men han havde haft en tydelig fornemmelse af, at rettede de sig ikke efter det mindste vink, ville følgerne blive alvorlige. Nede i landsbyen var flere pryglet hårdt igennem, og den mand, der havde sat sig voldsomt imod at skulle udlevere sin bedste hest, fik et piskeslag tværs over ansigtet. Folk havde lært at tage sig iagt. – Det havde været i begyndelsen! – Hvilke ryttere, men ingen havde kunnet forstå deres kauderwælsk. Officeren talte et godt tysk, så de let kunne forstå hinanden.

Det var dog aldrig blevet til nogen samtale, det forhindrede køligheden fra begge sider.

Tit ved nattetide havde han uroligt passeret gennem de rum, der havde været fyldt med sovende polakker på et tykt lag halm. Ofte stod der stadig lys, næsten brændt ned. Væltede et lys i den tørre halm, ville præstegården sikkert blive lagt i aske. En gård i landsbyen var gået op i luer af denne årsag, og alene vindstille havde hindret ilden i at brede sig til de nærliggende stråtage.

Ugérne havde han forladt hjemmet i denne tid, men som julen nærmede sig, tog dødsfaldene til, og alt for ofte meldte klokkerne om, at døden igen havde gæstet Borup eller Varns.

Han betragtede længe bindet foran sig. Iagttog opmærksomt bogen med bindet i laser, hvor træet i det revnede bind flere steder dukkede op. Beskidt, forrevet, med en del løsnede, hullede blade. Den dag havde hans første tanke været at søge kirkebogen i studereværelsets virvar. Ved derpå at kigge ud af vinduerne havde han med et gys opdaget, at mange bøger havde tjent det formål at holde bålene på gårdspladsen vedlige. Bøgerne, trykte og håndskrevne, var blevet foretrukket frem for pakker med papirer. Udrevne sider var blevet benyttet til optænding, og et tykt bind kunne åbenbart længe holde liv i flammerne. Han havde stået ubevægelig ved vinduet og betragtet, hvordan vinden legede med små stykker papir med sortsvedne kanter. Kun få bøger stod nu på hylderne, hvorimod de fleste pakker med dokumenter var i behold. Og vigtigst: faderens kirkebog, påbegyndt ved ankomsten til sognet i 1617, var blevet bevaret fra tilintetgørelse, dog i temmelig medtaget stand. Flere sider manglede helt. Han havde fundet kirkebogen neden for det ene vindue liggende åben i sneen, tabt på vej til bålet. Et tykt lag sne dækkede den, og embedets bog havde været anbragt til tørring nær ovnen i længere tid, før han vovede at se den igennem. Fugtskaderne gjorde, at han kun med varsomhed turde benytte den.

Her om vinteren, hvor han havde bedre tid, brugte han mange nattestunder til, på baggrund af den nu ufuldstændige kirkebog, at udarbejde et indbyggerregister. Kirkebogens forfald kunne ikke for-

Tegning Uwe Gidionsen Hansen.

hindres, men dens oplysninger ville han gøre brug af, mens tid var, og registret skulle anlægges sådan, at det ville være let at benytte, når han søgte efter et navn, udfærdigede attester m.m.

Fortegnelsen var indrettet alfabetisk efter ægtemændenes fornavne, først beboerne i Varns, derpå fulgte nabolandsbyen Borup. I første række kom bolsfolkene, derpå småfolk: kådnere og inderster. Bagest opførtes fremmede, og de kvinder, der til skam for familien havde født uægte børn. Ud for et ægtepars navne noteredes dato og år for deres dåb, vielse og evt. begravelse. Som regel angaves deres fædres navne, hvis disse boede i sognet. Nedenunder mand og kone opregnede børnenes navne, deres fødselsår, og ud for en ikke ringe del deres dødsår i barnealderen. Ud for de unge, der havde forladt hjemsoget, fandtes ofte en kort oplysning om deres bopæl i det fremmede. Det var overvejende nulevende familier, han havde med-

taget. Her lå nu det færdige register, bestående af løse ark og ventede på at blive indbundet.

Han bladede tankefuldt siderne igennem, kiggede op og ned af kolonnerne. Her stod navnene opført med hans sirlige og karakteristiske skrift. Så velkendte navne; ansigter skiftede for hans blik. Den store birkefoged, både han og hustruen blev revet bort af pesten i krigens sidste år, efterladende sig en flok umyndige børn. Mads Jessen, birkefogedens søstersøn. På denne stavn var også mand og kone, ja hele husstanden bortdøde. Bolet stod stadig øde, en ruin. Han lod hånden hvile ved Jes Hyes navn. Hvor ilde var det ikke gået befolkningen i krigens malstrøm. I den skæbnesvangre december måned 1659 var både hans kone og ældste datter afgået ved døden på samme dag, og han fulgte dem snart. I julehelgen var 2 – 4 blevet revet bort hver dag. Døden havde med sin le skåret dybe hug!

Han nåede til småfolkene i Varns, ville fortsætte, men han fik øje på navnet og kunne ikke flytte blikket derfra. Rasmus Knudsen, Ras Påsks barnebarn, en lovende og arbejdsom ung mand. Borte var og blev han. Tre af kirkebyens karle var forsvundet sammen med polakkerne. De to, Rasmus og unge Jørgen Petersen var blevet holdt op på Varnsvej på vej hjem fra staden. En kagekone havde fra sit skjul bag en gruppe træer iagttaget, hvorledes de to, bagbundne, var blevet ført mod syd, formodentlig til polakkernes lejr mellem Felstei og Nørballe. Siden havde ingen hørt til dem, og ingen regnede med nogensinde at se de to igen. Det var ikke ukendt, at polakkerne havde for vane at fylde huller i rækkerne ud med unge mænd uden skelen til nationalitet. Med eller mod deres vilje. Han foldede hænderne og bad om, at Gud villé lede dem på deres vej tilbage til hjemstavnen.

Den tredjes navn fyldte ham med afsky; han prøvede at lægge bånd på sig.

Efter en pause bad han også en bøn for denne; han havde ingen ret til at fordømme. – Een havde af egen fri vilje sluttet sig til polakkerne og var trådt i deres rækker. Han havde ikke bluet sig for at være vejviser og husere på egnen med sine nye venner. Man havde helst set hans hæl, og ingen ville mere have noget med ham at gøre. Han

havde sveget dem, en gemén forrædder. Jo mere han følte deres foragt, des mere hensynsløst handlede han. Lagde i ord og gerninger åbent for dagen, hvor lidt han regnede dem. Med rytterpistol og værge drog han med en skare polakker rundt og anviste, hvor der var noget at hente. Med sit gode lokalkendskab blev han værdsat af polakkerne, og fik en god part af kagen. Veludstyret blev han snart med en solidt foret kappe, varmt og godt vintertøj, gule kravestøvler, og – let genkendelig på en sølvbelagt hjelm med sorte hanefjer på toppen. Ingen kunne vide sig sikker; han vidste, hvem der lå inde med værdierne. Der var midler for hånden til at tvinge tilståelsen frem med vold. Skulle udbyttet ikke vise sig efter forventning, kunne den røde hane kompensere for skuffelsen.

Eneste barn af en gårdejer, som var kommet i økonomisk uføre og måtte forlade gården og endte som daglejer. Kom tidligt ud at tjene med meget lidt håb om selv at få en gård at drive. Arbejdsom og ærgerrig havde han tjent på samme gård i en halv snes år. Datteren på gården friede han forgæves til – hun var lovet til en velhavende bondes søn i Skofel. –

Hans navn var blevet forbandet, urørlig var han, altid i følge med polakkerne. Han unddrog sig ansvar for sine ugerninger ved at forlade egnen sammen med polakkerne efter freden. I krigens sidste måneder trængte han med en skare polske ryttere ved nattetide ind på det bol, hvor han havde tjent så mange år. Han lod polakkerne plyndre gården. Selv førte han med magt datteren bort den nat, efter at en fakkell var blevet stukket op i taget, så gården ikke stod til at redde. Først over en uge senere blev hun fundet på Møllevejen nær Varnsvej, misbrugt og ilde tilredt.

Han knyttede hænderne – det blafrende lys var begyndt at gemme sig en smule under stagens runding og sendte sære skygger op ad vægge og bjælkeloft. Han følte sig stiv og kold.

Hun havde ikke overlevet fødslen og var død i barselseng. Barnet levede kun få timer, og moderen fik det med i kisten.

Tøvende rejste han sig, lagde registret på plads og lukkede blækhuset. Atter en gang var det blevet meget sent. Vinden var i færd med

at løje af, sneen faldt mere roligt og lodret. De sorte skyer var veget til side, halvmånen sås tydeligt. Sneen gnistrede i den stærke frost, og omgivelserne trådte tydeligere frem. Som det sidste pustede han lyset og satte hatten over den lille tilbageblevne stump. Døre gled ty-
ste op og i gennem det natstille hus.

En ravn fløj op fra et takstræ, hvor den havde søgt hvile i haven, svang sig op over præstegårdens bygninger fortsættende mod nord, over den gamle kullede kirke, videre over den store landsby, der lå og trykkede sig op mod skråningen med hvidpudrede stråtage.

Fjerde fredsår.

Præstens register opbevares i dag på Landsarkivet i Aabenraa. Den gamle kirkebog fra 1617 findes ikke mere.

1. Middel

N

En brudefærd

Af Werner Christiansen, Tønder (1905-1990)

(N)

Som lokalhistoriker og mangeårig redaktør af Sønderjysk Månedsskrift er fhv. viceskoleinspektør Werner Christiansens, der døde i juli 1990, virke og arbejde almindeligt kendt i landsdelen. Mindre kendt uden for hans vestslesvigske hjemstavn er hans mange skønlitterære- og digteriske arbejder – digte og småfortællinger der stilfærdigt vidner om hans store kærlighed til sin fødeegn.

Som et eksempel på Christiansens skønlitterære fortællerkunst bringer vi her en lille fortælling, der tydeligt viser hans nære tilknytning og dybe kendskab til marsken og vadehavet. Novellen er fra 1944.

Havets evige nynnen blev ved forårstid den dumpe undertone i den koncert, som de kæmpemæssige sværme af vadefugle gennem deres kvidder, fløjt og piben gav; fra den tidligste vår til hen på eftersommeren lød denne fuldtonende musik hen over den lille ø Jordsand, en levning af det land, der engang forbandt fastlandet med vesterhavsøerne.

De grådige bølger havde i århundreders løb forvandlet de frodige engdrag til milevide, tungsindige vader, hvor intet hus, intet hegn, ja end ikke en sten afbrød de ensformige flader, der lå hen som forladtheds land.

Ebbe og flod opførte hver dag et af naturens store skuespil, og den lille ø's fåtallige beboere var tilskuere til dette rytmiske spil. De sad

nær scenen, så de tydelig fornåm alvoren, når efterårets og vinterens storme tillod sig at spille med.

Men når »Persblusset« havde sendt sit skær ud i februartatten, da gik der et lettelsessuk hen over dem; vinterens herredømme ebbede ud, og en ny tid med sol, lys og liv var i vente.

Snart lød da også et brus af tusinde vingeslag. De øde vader blev til det store fuglerige, der gavmildt bød de vingede sommergæster af det rige forråd, der husedes.

Barskheden forvandlede til mildhed og smil. Tomhed blev til fylde; thi under solens tiltagende magt klædtes lidt efter lidt øen i sin sommerlige dragt. Snart ville da også de mange høstarbejdere drage i land på øen, og deres latter og spøg ville bringe afveksling i de ellers stille dage.

Det var årets store oplevelse.

Allerede som barn havde Else med forventning set hen til den tid. Da kom der et pust inde fra fastlandet, hvor så meget nyt groede frem. Hun havde lyttet til mange sære tildragelser, når hun barbenet løb mellem slætkarlenes lange række for at plukke de smukke hindebæger, der kunne gemmes vinteren over.

Nu var der andet at tænke på. Huset måtte passes, og høsttiden gav fuldt op af arbejde. Men alligevel glædede hun sig. Ungdommens trang til at færdes blandt jævnaldrende spirede også i hende; den travleste dag gemte en fyraften, og da kunne hun være med i deres lag.

Når solen var gledet ned i Lister Dyb, dagværket gjort, og aftenens stilhed lagde sig hen over øen, da var gårdens stuer for trange; Else måtte ud.

Langsomt gik hun langs kysten – det var, som følte hun en dragning i sjælen, natten var for smuk til at sove bort.

Høduften drev fra engen, og hen over de glitrende bølger lå månens sølvstref. Der var harmoni over det lille rige derude i Vesterhavet, men der var uro i Elses indre.

Hun standsede og så op. En stemme var nået til hendes øren: »Else, du her?«

Der var dog ikke den rette undrende tone i spørgsmålet, som Svend ville give det udseende af. Han vidste, hvem der i den sene aftenstund var havets gæst.

To blikke var mødtes under måltiderne. En hånd havde rørt hendes dernede i engen, men hun havde stille taget sin til sig, fordi de ikke var alene, men i flok med andre karle og piger. Et flygtigt øjekast havde dog sagt mere end ord.

Nu var de alene i den lyse sommernat, alene ved bredden, alene i ungdommens paradys, hvor spurvenes fløjt fra flakket derude lød som klokketoner, der ringede over deres lykke...

Dagene gled under slid og slæb, lærne åd bid for bid, og med sorg så de to unge hen til den dag, da det sidste strå ville segne; da måtte deres veje skilles.

Men de ville værne om minderne som en dyrebar skat, og den dag ville vel komme, da klokken fra kystsiden kunne hilse dem på deres brudfærd og lyde over den unge lykke.

Håbet bærer; det skulle også løfte Else hen over den tid da ensomheden knugede hendes sind. Når efterårsstormene i deres vælde satte floden ind over engene, og vinteren gjorde øen til et indelukke, da så hun fortrøstningsfuldt frem mod et forår.

Men Elses far, den stovte Per Jensen, havde sine bekymringer, og de blev ikke mindre, når han så, hvordan bølgerne rovgrisk ranede af hans jordlod og lod hånt om hans ejendomsret.

»Ja, Else«, kunne han da udbryde, »vi må se at komme bort fra øen; en dag vil floden tage den sidste strimmel jord; så kastes graven for os, om vi ikke har søgt bort forinden. Hvert år bliver vi fattigere på land, og den dag er måske ikke fjern, da gården styrter i havet«.

Bag disse tungsindige ord lå der dog mere end frygt for stormfloden, deres arvefjende. En halligbo lader ikke sin stav i stikken for at bjerge sig selv; han ånder, lever og dør med den.

Nej, Per Jensen vidste, at der inde på fastlandet stod et hjem, den bedste gård, hvor Else kunne drage ind, om hun blot ville give sit samtykke.

»Tag du den rige Mogens – og øen her får I som brudegave«, havde

han tilføjet, da han så hendes modvillige blikke. »Den kan benyttes til høslet og græsning, så længe den er i behold. – Kærlighed, åh, ja den kommer nok af sig selv, skal du se, når du først sidder som kone på gården«.

Men selv et nok så stort tilbud og gode udsigter kan ikke give kærligheden den rette næring, det følte Else, og hun var ikke til sinds at svigte Svend, om end han kun ejede arbejdskraft og arbejdsmod. Dygtig var han, det måtte selv faderen indrømme, han havde altid haft sin plads som første mand i slætkarlenes række, og han lod sig ikke indhente af andre.

Men alligevel blev han ikke fæstet, da høhøsten tog sin begyndelse. Per Jensen lod, som om han ikke så ham, da han på folkemarkedet i Ribe hentede høstarbejdere. Svend vendte sig stiltiende om. Kunne han ikke komme til Jordsand, som dog hele året havde været hans tanke, så ville han bort.

Han kunne få hyre på et skib, der besørgede kystfarten mellem Holland og øerne derude; måske kunne det så lykkes ham at gøre en afstikker til det sted, der for ham var verdens dejligste plet.

Disse tanker kendte Else ikke. Hun så intet skib, intet til Svend. Måske var sommerens oplevelser kun et af mange eventyr for ham, der snart ville glemmes.

Elses håb havde lidt et knæk. Faderens vilje var stærk, og dette bevirkede, at hun omsider tog imod den frierhånd, den rige Mogens rakte imod hende.

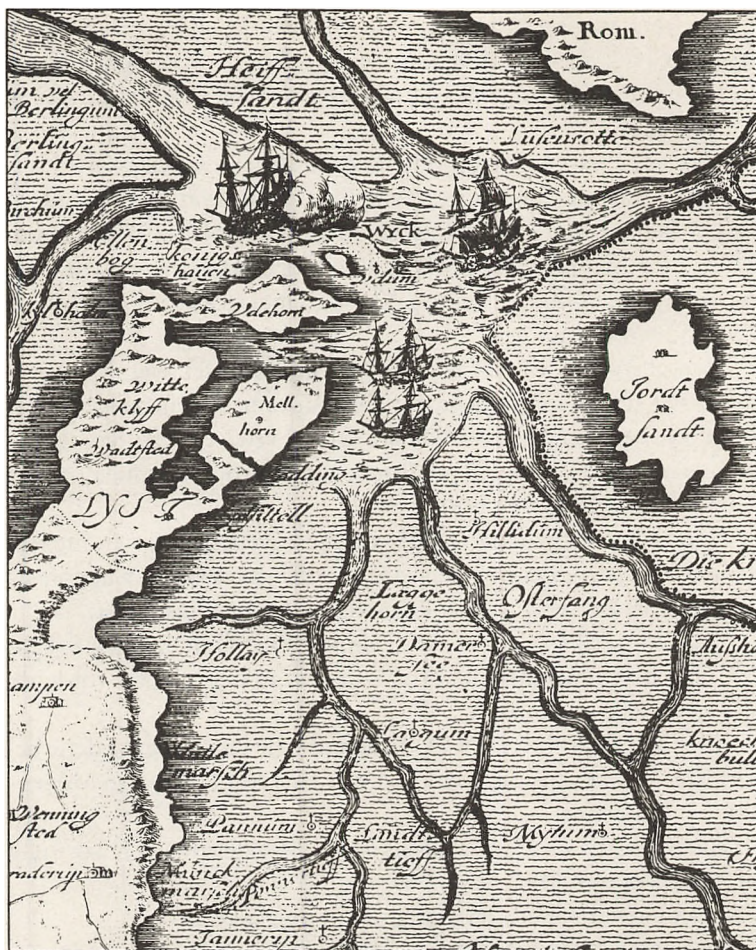
Hun ville føje sig efter faderens ønske, blev det end på bekostning af hendes egen lykke.

Sommeren dette år blev fattig på sol og glæde...

En dag efter høst beredte øen sig til fest. Himlen hang lav og tung, mørke skyer drev for vestenvinden ind mod land. Det gjaldt om i hast at nå Hjerpsted kirke inde på kysten, inden højvandet atter ville skylle hen over vadernes småpytter.

Det vidste Per Jensen, og derfor drev han på hestene, der trak vognen, hvori den unge brud sad.

Der lå ingen festglans i hendes øjne. Blikket var indadvendt, og

Johannes Mejers kort fra 1644 viser at der på den tid var to bebyggelser på Jordsand.

hun var fuld af tungsindige tanker. Hvorfor havde Svend ikke vist sig?

Hun tænkte med vemod på de mange, mange gange, hun læng-

*Hun ville føje sig efter faderens ønske,
blev det end på bekostning af hendes
egen lykke.*

selsfuldt havde stirret ud over havet, om ikke en båd skulle vise sig, men det var altid kun Mogens der kom.

Et heftigt vindstød rev hende ud af de mørke tanker. Hun stirrede på floden. Bølgerne blev større og større; vandet steg usædvanligt højt, det nåede hestene langt op på benene.

Ville det ikke være letsindigt at køre videre? Og dog – betød det noget for hende, om de ikke nåede over?

De hørte en røst bag ved dem: »Vend om, vend om!«. Det var Jens Sømand, som var med i brudefølget; han anede, hvad der var i vente.

Men Per Jensen ville ikke høre det. »Vi er vel ingen krystere«, svarede han hånende og tog et fastere tag i tømme.

Hestene løftede hovederne. Han drev endnu mere på dem, så frem for sig og mærkede ikke, at brudefølget fulgte Jens' råd. Kun Mogens' vogn fulgte bagefter.

Vandet kom med rivende fart. Det blev stadig højere og højere. Bølgerne trængte ind i vognen. Else måtte have benene op på agerhynden; hun sitrede af angst og kulde.

Hestene prustede og stønnede, mens sprøjtet stod om benene på dem.

Havets nynnen var blevet til en vild brummen. Det sydede og kogte derude, og blæsten var vokset til storm. Arvefjenden var over dem.

Da lød der et skrig. Fader og datter så sig om. Mogens' vogn var tom; den drev for strømmen.

Nu var det til ingen nytte at køre videre. – De ville vende om, men vognen fik en for brat omdrejning; den var kommet ud i et af de vandløb, der findes i vaderne, og som nu var skjult af vandmasserne.

Den slingrede – hældede mere og mere – et vindkast slog mod dens side – den var som en båd, der skånselsløst piskes af stormen.

Himmel og jord stod i ét. Flager af skum fløj hen over de to der var udmattelsen nær.

Else segnede. Faderen ville gribe efter hende, men fodfæstet blev slået bort under ham. Bølgerne greb dem med vildt begær og drog dem til sig.

Brudefærden! Skulle den ende som en døds kørsel, som et ligtog!

Pludselig følte Else sig løftet. Var det bølgerne, som bar hende? Nej, hun mærkede et par stærke arme om sig; hun så ind i et par øjne.

»Svend, Svend! Så kom du endelig!«

Så lukkede hun atter øjnene. Svend hørte hende hviske: »Frels far, hjælp ham!«.

De blev begge båret over i den båd, der havde ført Svend hertil, og i hast gik det nu mod land, hvor en stor skare af kystens beboere i angst havde stirret mod havets grufulde spil.

Det var ikke en tilfældighed, der havde drevet Svend ad denne kant.

Rygtet om bryllup på Jordsand var nået videnom. Med fuglefart var det fløjet fra ø til ø. For Svends øren havde det dog lydt som vilde mågeskrig, der bebudede uvejr. Han havde sat alt ind på at nå derhen, og kom netop i det øjeblik, bryllupsklokken faldt ind; men i følget var der ingen, der hørte den, fordi stormen kvalte røsten.

Og den havde gjort mere end det. Den havde knækket Per Jensens stive sind.

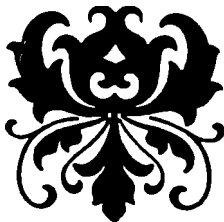
»Svend«, sagde han stiltørdigt, da han igen var kommet til sig selv efter den hårde medfart, »du har frelst os fra døden, og en bjærgeløn har du fortjent. Tag Else, det bedste jeg ejer – og Gud velsigne jer! Det har været hans vilje – og for den må vi bøje os«.

★ ★ ★

Foråret var fyldt af toner fra et klingende orkester under Svends og Elses brudfærd. Kirkeklokken inde fra kysten lagde sin stemme ind, og påskeøsten bar den ud over vaderne, hvor toget langsomt nærmede sig landet.

Under sommerens prælude drog de mod lykkens ø.

Havet synger stadig sin sang om den lille fugleholm derude i Vesterhavet. Stormene har øvet deres hærværk. Gården er forlængst blevet bølgerens rov, men inde på kysten lever endnu sagnet om bryllupsfærden fra Jordsand.

11. d. 18. d. 18. d. 18. d.

Lild Jes Høkke

Af Marie Jessen, Padborg

Æ kan se ham eno, ven han runde æ husjøen,
lild Jes Høkke, – vi kæend ham som bøen.
Vi kund høe hans spedsnejse træesk knas i æ grus,
læng fø han nåj helt hen te vort hus.
Lille va han, hans ben var stumbe, hans træesk stoe.
De haj kun ham, hans far o moe.
Hans far haj væt hække, dæae fik Jes sit navn.
Glaj va de med dæ dreng, sjel om han it gøe møje gavn;
fo han va lidt te en sie, jen kund it sej, te han va sæe,
men møje va det it, te han kund læe.

Dæ gik naue år, hans forælde dø,
lild Jes måt ue o tjen te æ føj.
Bestill æ lidt kund han jo nok,
han fik plads i æ Skrerrekro o det gik godt.
Så gik han tehaend både hæ o dæe,
hele hans løen vo æ kost o lidt klæe.
Somtid fik han lidt tobak, o om vinde et skænk te o værm æ nejs.
Det va ålt hans behov, lild Jes Høkke va tefrejs.

Kun jen fornøjels va ham forundt æ hele år
o det va æ dyeskue i Affenrå.
Æ stoj tiele en morn o kigh hen a æ vej;
dæ kom jen gåend, ven kund det mond væe?
Jo! ganske reghde, det va lild Jes i sin syndas klæe.
Omsie va den dau kommen, te han skuld astaj.
Han va stojn op o poss træesk, læng fø det bløv dau,
fo a bare glæj haj han it kund sov.

En fin mand i bil holdt ue fo vo butik;
han haj køjt en boddel vin
o vild ha sin tank fylt op med benzin.
»Goddau!« – soj lild Jes, da han kom vos næe
o kegh lidt betutte neje o sin tæe.
Den righ mand svæe ham it, skønt han kæend ham nok,
det va dæ føest møe.
Men troe I, han bøj Jes med op o køe?
Nej, han betael sin vae o såt sæ ind te sin kuhn,
stade æ karet, låj æ nak tebagh o futte astaj.
Om ti minudde kund de væe hjem,
dæ æ te Affenrå godt en mils vej.

Æ va en halvausen pigh, kæend min far ue o ind.
Hans kinde bløv røed, han bløv så harm,
tyle så æ, hva dæ røe sæ i hans sind,
fo han gøe it foskel å righ å arm.
Et minnesk æ et minnesk o kan væe li møje væe;
ja, tit æ dæ såend, te den fadde æ bæe,
fo han vee sjel, va det vel sej o træng.
Kan han glæj sin næste, betænge han sæ it læng.

Men lild Jes Høkke røe det it en pind,
han va van te åltid o blyv øvese
o te naue skuld tej ham med op å køe,
den tank kund alle fåld ham ind.
Tej ham med i dæ bil, det va o gå fo vidt.
I såend køetøj med den mærkle aghstol
haj han alle prøve o sidt.

Han smield som åltid fornøje o glaj,
fo dæ va kuns åt kilomede te æ staj.
Så gav han gas, dæ kom ekstra skub i æ jyllændetræesk.
To stuend skuld han trav å sin små kort ben;
no piend han astej øve stok o sten.
Han var van te o gå, haj it kæend te andt de siest førro år.

I æ bousfek va dæ lidt pæeng te en billet;
plusle bremse han op, – det hele va vist ælighen it så let.
Fo va, ven æ mand no vild se hans potræt?
Jes haj høe om et papie, dæ bløv kålt et pas
o det skuld brughes ven en rejst ue a æ laend.
Va det skuld væe godt fo, kund han it fostå
o han vild da helle it vie som te Affenrå.
»Ogh skidt!« det hele kund vel it væe så slemt,
sidst somme gik det da så møje nemt.

Han traue trøste vie urn o se sæ møje om,
opdaue så med jet, te han haj nåj »Styrtom«.
I kâhed gøe han et lille hop,
æ ben vild it lyste, de slau øve i galop.
Omsie nåj han sit mål, det va så varmt dæue.
Ålleføst vild han hen o kigh å de bonde stue,
klap en å æ røgh, klø en bagh æ øe,
så hen o sej »goddau!« te æ jersikøe. - - -
Æ tid fløj astej, æ dau gik hen,
men vont han om audne skuld kom hjem,
det vedst han it, tændt slet derå,
fo no va han te dyeskue i Affenrå.

Sønderjydsk Skoleforening 100 år

Af red. Arne G. Larsen, Øster-Lindet

Den 30. november 1992 er det 100 år siden, at Sønderjydsk Skoleforening blev stiftet. Det skete ved et offentligt møde på Åblings Hotel i Skærbæk, hvor 64 ledende mænd i nationalt arbejde var blandt indbyderne til mødet, hvis formål var at rådslå om, henholdsvis oprette stiftelse og drift af en almindelig skoleforening for Nordslesvig.

Der var enighed om oprettelsen af den nye forening, der fik navnet Sønderjydsk Skoleforening.

Gdr. Jens Peter Jensen, Lovrup, der åbnede mødet, blev valgt til foreningens første formand. Blandt de øvrige 14 medlemmer i bestyrelsen var rigsdagsmand Gustav Johannsen, Flensborg og den dengang 30-årige H. P. Hanssen, der på det tidspunkt boede i Sønderborg.

Efter syv år som formand afløstes Jens Peter Jensen af gdr. Anders Thyssen Hansen, Ballum, der var formand indtil 1910, hvor den siden så navnkundige gdr. Hans Jepsen Christensen, der også i en år-række var landstingsmand, var Sønderjydsk Skoleforening en uhyre betydningsfuld formand.

Hans afløser var dog også af stort format, nemlig Hans Lund, Tanderupgård v. Ribe, der efter 27 år som Rødding Højskoles højt agtede forstander, sagde ja til at være formand for Sønderjydsk Skoleforening, hvilket han var fra 1957 til sin død i 1969.

Jepsen Christensens søn, daværende sognerådsformand og senere

Gdr. Jens Peter Jensen, Skoleforeningens første formand.

borgmester Svend Christensen var derefter Skoleforeningens formand indtil 1986, hvor han med rette blev udnævnt til æresmedlem af foreningen for sin aldrig svigtende indsats.

Siden 1986 har gdr. Hans Schmidt, »Sandet« ved Arrild, været formand for Sønderjydsk Skoleforening, hvis opgave nu som før er at yde økonomisk støtte til unge danske nord og syd for grænsen, som ønsker skoleophold i Danmark – fortrinsvis efterskoler, højskoler og landbrugsskoler.

På 100-årsdagen den 30. november 1992 vil der til ophængning på Folkehjem blive afsløret et maleri af foreningens første formand, Jens Peter Jensen, hvor maleren Viggo Kragh Hansen er kunstneren bag maleriet.

100-årsdagen markeres formodentlig i Skærbæk, men vil blive behørigt bekendtgjort forinden. Der er al mulig grund til ved den lejlighed at hylde Sønderjydsk Skoleforening for en uundværlig kulturel, national og folkelig indsats for dansk ungdom i grænselandet – en opgave, som foreningen i 100-året stadig er lige fuldt optaget af.

Nann Mungard

– en frisisk skæbne

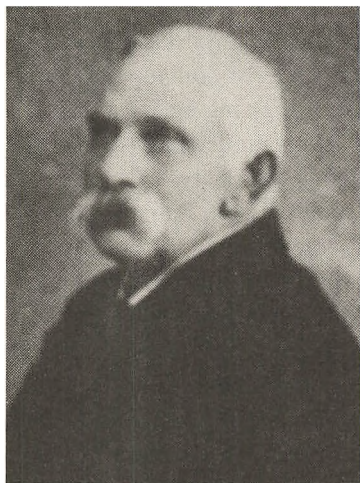
Af Ingolf Haase, Møgeltønder

Kirkegården i Møgeltønder er blandt de sønderjyske kirkegårde bl.a. karakteristisk ved næsten udelukkende at kunne fremvise gravminder med danske inskriptioner. Derfor er det ikke underligt at mange studser ved pludselig at stå foran en gravsten med frisisk indskrift – vel nok det eneste frisisksprogede gravminde nord for grænsen. Bag stenen gemmer der sig en særegen frisisk skæbne. Under ordene »Rüm Hart klaar Kiming« bærer stenen navnet Nann P. Mungard.

Nann Mungard var friser og sildring med stort F og S. Han og hans familie kom materielt og menneskeligt til at betale en meget høj pris for deres nationale tilhørsforhold. Familiens store gård, indeholdende bl.a. mange antikviteter samlet i Kina, nedbrændte under mystiske omstændigheder – selv mente Nann, at branden var påsat af en national modstander. Familien mistede jorden, sønnen, der var øens største digter, omkom i tysk koncentrationslejr i 1940.

Hovedkilden til historien om Nann Mungards begivenhedsrige og brogede liv er hans egne detaljerede erindringer – udgivet 1989 ved Hans Hoeg på foranledning af »Foriining for nationale Friiske«, under Mungards egen originaltitel »Der Friese Jan – Lebenserinnerungen eines Sylter Kapitäns«. Desværre foreligger dette omfattende, næsten 400 sider, let forkortede værk endnu kun på tysk.

Nann Mungard er født den 30. juni 1849 i Keitum på Sild, og fik

Nann Mungard (1849-1935)

(w)

i dåben navnet Nanne Petersen Mungard, efter frisisk skik i daglig brug forkortet til Nann Peter Mungard. Faderen, Claus Nielsen Monggaard var skomager og landmand. Allerede som barn gav Nann prøver på sit senere opvakte og ukuelige frisiske sind. Det kom bl.a. til udtryk da hans ældre legekammerater skulle i skole og Nann endnu manglede et år. Tålmodigt fulgte han dagligt kammeraterne i skole, hvor han stående på en sten fulgte undervisningen gennem vinduet. I erkendelse af at hans tilstedeværelse i klassen var mindre forstyrrende end det var at have ham stående uden for vinduet, fik Nann til sidst, trods manglende alder, lov at følge sine kammerater.

Allerede fra sit femte år vidste Nann Mungard hvad han ville. Som hos de fleste mænd i hans slægt stod hans lid til søen. Allerede som 13-årig, drog han ud på sin første rejse som skibsdreng, i hjemlige farvande, og året derpå, efter konfirmationen, drog han på langfart til Sydamerika og Det Fjerne Østen. I vinterhalvåret 1868/69 gik han på navigationsskolen i Tinnum på Sild og aflagde, knap 20 år gammel, kaptajnseksamen i Kiel. Efter at have sejlet på Sydamerika, først som styrmand og siden som kaptajn, sejlede han gennem

13 år næsten udelukkende på Japan- og Kinakysten, og førte både japanske, kinesiske, danske, og engelske skibe. Han nåede bl.a. at få såvel engelsk som japansk kaptajnspatent efter eksamen i henholdsvis Hongkong og Tokio.

Hans modersmål var ubetinget frisisk. Herudover talte han flydende dansk, tysk, engelsk, kinesisk, japansk og malajisk. Han vandt i disse år mange asiatiske venner. Stræbsom og sparsommelig skabte han sig i disse år en betydelig position som sømand og kaptajn, og opsparede samtidig en betydelig kapital. Men livet derude kunne ikke fastholde ham i længden, og 34 år gammel vendte Nann Mungard i 1883 hjem til sin fødeø, købte en af øens større gårde og blev landmand.

Året efter (1884) giftede han sig med Elisabeth Schwennen, kaptajnsdatter fra Keitum. Ægteskabet blev kort, efter fødslen af parrets andet barn døde hun i 1889. Nann giftede sig siden med søsteren til sin første hustru, Luise Schwennen, der overtog opdragelsen af de to drenge fra første ægteskab. Efter 18 års ægteskab døde Luise i 1909. Den yngste søn Klaus blev ingeniør og udvandrede kort efter afstemningen til Sydamerika. Den ældste søn Jens overtog i 1910 fødegården efter faderen. Jens Mungard var øens og Nordfrieslands måske betydeligste frisiske digter. Han døde i koncentrationslejren Oranienburg i 1940.

Nann Mungard var som bonde ligeså dygtig og stræbsom, som han havde været som sømand. Snart sad han på øens største gård. Også som hedeopdyrker markerede han sig i sådan grad at bl.a. bønderne fra Før engang chartrede en båd for med 400 deltagere, at se hans hedeopdyrkninger.

Udover at være en flittig bonde, indtog Nann Mungard også flere offentlige hverv, bl.a. som medlem af menighedsrådet. Et hverv, der ofte bragte ham i strid med såvel præsten som den kirkelige øvrighed. Da engang den gamle frisiske skik »Bike-brænding« faldt sammen med fasten, søgte præsterne at afskaffe den som en hedensk skik. Som protest mod præsterne og deres ordfører antændte Mungard 3 tjæretønder med bogstaverne BRG påmalet. Det blev opfat-

Vennen Cornelius Petersens gård ved Møgeltønder, der er opført i frisisk haubergstil. Gården brændte i 1950.

tet som præstens forbogstaver, men ved et efterfølgende forhør blev Mungard frikendt med sin påstand om at det blot betød: »brenne recht gut«.

Nann Mungard var frem for noget optaget af at værne frisisk sprog og kultur. Interessen for sproget havde han bevaret fra ungdommen, og efter hustruens død og sønnen Jens' overtagelse af gården i henholdsvis 1908 og 10, fik han mere tid til disse sysler. Det blev i årene fra 1908 til krigsudbruddet i 1914 til en lang række små fortællinger på frisisk dialekt, artikler om frisisk sprog. I 1909 udgav han en ordbog over Sild-frisisk – »For Sölring Spraak en Wiis«. Når han gik i marken eller var i færd med andet og kom i tanke om et ord af betydning, skyndte han sig hjem for at skrive det ned. En ordbog over det ø-frisiske mål, særlig omfattende udtryk, der bruges på øerne Sild, Før og Amrum, indeholdende over 20.000 ord, skulle have

været Mungards livsværk. For midler indsamlet på øerne blev værket sat i trykken. Da en trediedel af værket lå færdigtrykt i 300 eksemplarer, slap pengene op. Krigen og de senere begivenheder satte en endelig stopper for værkets videre trykning. Mungard fortsatte dog sit minutiøse arbejde med ordbogen. Den halvt trykte, halvt håndskrevne ordbog blev senere overgivet til Det Kgl. Bibliotek i København, hvor den endnu findes som den betydeligste kilde til de øfrisiske sprog og dialekter.

Mungard var gennem årene en af de ledende mænd i de kulturelle »nationale« frisiske bevægelser og sprogforeninger. Han var bl.a. æresmedlem af den store vestfrisiske sprogforening, der havde sæde i Leuwarden i Holland. Foreningens ledende mænd besøgte siden Mungard flere gange i Møgeltønder for at drøfte frisiske sprogspørgsmål med ham. Mungard var tillige på alle måder agtet og æret af almenheden.

Afstemningstiden blev en voldsom omvæltning i Nann Mungards livsbane. I sommeren 1919 læste han, i timerne efter at han havde overværet et tysk møde med hurraråb for »Deutschland über alles« et af den kendte dansksindede friser Cornelius Petersens skrifter, med som han selv skriver »rigtig indre tilfredshed«. Da så det tyske blad »Sylter Zeitung« kom med en artikel, der skildrede Uve Jens Lornsen som en stridsmand for Prøjsen og kaldte alle frisere, der ville stemme for Danmark, landsforrædere, greb Nann Mungard til pennen i samme blad. Han førte her i læserbreve en række meningssudvekslinger med flere stærkt tysksindede sildringer, indtil bladet nægtede ham spalteplass. Det betød dog kun, at han fortsatte sine skrivelser i det tidligere tyske »Tondernsche Zeitung«, der nu var opkøbt af Cornelius Petersen.

Mungard tog straks et klart dansk standpunkt der gik fuldt ind for 2. Zones tilslutning til Danmark. Ud over hans overbevisning om frisernes historiske tilknytning til Danmark, mente han bl.a. at det lille frisiske folk bedre ville kunne beskytte sin kultur og sit sprog ved at være sammen med et lille folk som det danske – fremfor at blive »Provinz 2. Klasse under Preussen. Mungard blev hurtigt en leden-

de person i det danske afstemningsarbejde på Sild og de øvrige frisiske øer, hvor han uforfærdet talte og ledede valgmøder, trods »forræderskræl«, og åbent udkæmpede dysten for alle dem, der var af samme mening, men ikke turde gå imod embedsmænd, presse og alt hvad der hidtil havde haft magt og myndighed.

Da afgørelsen var falden og slaget tabt (18,2% danske stemmer på Sild, Før og Amrum), fulgte en hård og uhyggelig tid for Mungard. Man sendte ham postkort med følgende adresse: »Til forræderen og spionen Nann Mungard«. Med billede af sig selv hængende i en galge med Dannebrog på brystet. Man gik endda så vidt, at man ved den frisiske skik »Biikebrænding« lod afbrænde en dukke med hans navn på bålet. Værre var det at hans ejendom nedbrændte under mystiske omstændigheder natten til den 12. januar 1921. Han selv var i sine erindringer ikke i tvivl om hvordan. Da forsikringer på den tid var så godt som værdiløse, betød det nærmest hans økonomiske ruin.

Troen og håbet brast for den gamle friser – han tog konsekvenserne, og søgte med tungt hjerte bort fra sin fødeø som han aldrig siden genså. I sine erindringer skriver han ved afskeden: »Selv om jeg forlader øen, så forbliver jeg dog altid, hvad jeg er – en Sild-friser!«.

Sit fristed fandt han nord for den nye grænse på Toghale skole ved Møgeltønder, hvor også Jens Jessen, redaktør af Flensborg Avis, er født. Den gamle skole var i Cornelius Petersens eje. Han var på mange måder Mungards velgører sammen med andre danske venner, også økonomisk, i det første svære år indtil en velvillig pension fra den danske stat gik i orden. Årene i Danmark blev trods savnet af fødeøen lykkelige og arbejdsomme. Mungard greb straks pennen for ud over arbejdet med sine erindringer bl.a. at omarbejde sin store frisiske ordbog fra frisisk-tysk til frisisk-dansk. – Et arbejde der greb ham i en sådan grad at han ofte afslog gæstfrie invitationer fra hans store vennekreds. Kun Cornelius Petersen på Vesteranflod lod ikke altid sine invitationer affeje. Efter at Mungard i et par år havde sagt pænt nej til at fejre julen på Vesteranflod, lod Cornelius

Toghale skole - Nann Mungards hjem fra 1921-28.

Petersen i 1923 Mungard med bud kort meddele at kl. 14 ville hans vogn holde foran døren. Et par timer senere måtte Mungard uden mulighed for afbud »parere ordre«, hvad han dog ifølge sine erindringer ikke fortrød.

Efter at Cornelius Petersen i 1928 solgte skolen i Toghale, flyttede Mungard til Møgeltønder til et lille hus nær stationen, der tidligere havde været jernbanebolig. Her tilbragte den gamle sildring sine sidste år til hans død den 30. juli 1935, 86 år gammel. Selv om de sidste år havde været tunge, efter en lammelse der bl.a. bevirkede at han ikke kunne gå og måtte bæres til og fra sengen, bevarede han sit ukuelige humør og stoute frisiske sind.

Den 1. juni 1924 slutter Nann Mungard selv sine erindringer med ordene:

»Meine Hand kann die Feder nicht mehr führen.

Lebt wohl, recht wohl!«

Q. fagt

Vildtets forvaltning

Af Jørgen Fog

Almanakkens håndbogsafsnit om »Jagt og vildtforvaltning« har i år gennemgået væsentlige ændringer, som følge af at administrationen af jagt- og vildtforvaltningsloven i 1989 blev overført fra Landbrugsministeriet til Miljøministeriet. I nedenstående artikel giver Jørgen Fog, Vildtforvaltningsskolen, Kalø, en kort oversigt over de gennemførte organisatoriske ændringer.

Ved vildt forstås Danmarks fritlevende fugle og pattedyr.

I det følgende skal der især redegøres for de lovmæssige og administrative forhold vedrørende vildtets forvaltning i Danmark.

Lovgrundlaget

Lov om Jagt og Vildtforvaltning trådte i kraft 1. januar 1983, og den er rammen for vildtets pleje og beskyttelse. Loven blev indtil udgangen af juni 1989 administreret af Landbrugsministeriet, men overgik fra 1. juli 1989 til Miljøministeriet, der således nu har ansvaret for såvel vildtets som jagtens trivsel. Dens kapitler drejer sig om jagtretten, jagtrettens udøvelse, forholdet mellem den jagtberettigede og grundejeren, færdsel med skydevåben og hunde, jagtmåder og jagtredskaber, jagttider, fredningsbestemmelser, vildtreservater, bekæmpelse af skadevoldende pattedyr og fugle samt jagttegn og de rådgivende organer Vildtforvaltningsrådet og Jagtrådet.

Det var institutionen Vildtforvaltningen, der indtil 31. 12. 1990 skulle påse, at loven og dens forskrifter blev overholdt. Man havde

bemyndiget institutionen til at udøve de fleste af de beføjelser, der ved loven er tillagt ministeren. Rammen om Vildtforvaltningen var Kalø Gods på Djursland. Vildtforvaltningen bestod af følgende sektioner:

1. **Administrationen** med sekretariatet for Vildtforvaltningsrådet, Jagtrådet samt Vildtforvaltningsrådets Reservatudvalg og med Jagttegnskontolet, Lovkontolet, Vildtreservatkontolet og Det økonomiske Kontor.
2. **Vildtbiologisk Station**, hvis primære opgave var at fremskaffe konkret viden om vildtarternes situation. Disse data var en væsentlig del af baggrunden for administrationens virke.
3. **Vildtforvaltningens Skole**, en udvidelse af den tidligere Kalø Jægerskole. Her holdtes kurser for mennesker, som gennem deres arbejde eller fritidsbeskæftigelse direkte eller indirekte havde indflydelse på vildtets trivsel. Jagtprøvelærere, jægere, planteavlskonsulenter og jordbrugere i videste forstand var højt prioriterede grupper. For skyttelever, skovteknikerelever, skovbrugsstuderende, jagtprøvelærere og schweisshundeførere var kursus på Skolen obligatorisk.
4. **Vildtforvaltningens konsulentvæsen**. Det omfattede 14 konsulenter placeret i hvert sit distrikt samt to medarbejdere knyttet til administrationen. Distriktskonsulenten eksaminerede ved den obligatoriske jagtprøve og stod til rådighed for enhver borger, som ønskede råd om terræn- og bestandpleje til gavn for vildtet og dermed for jagten. Han var engageret i tilvejebringelse af balance mellem jordbrugs- og vildtinteresserne, som man søger at betragte som en helhed. I mange relationer var konsulenten administrationens forlængede arm.
5. **Kalø's land- og skovbrug**. Arealerne stod til rådighed for den
6. vildtbiologiske forskning og for Vildtforvaltningens Skoles aktiviteter. I øvrigt skulle de drives efter almindelige forretningsmæssige principper. Det var målsætningen at demonstrere på Kalø, at man på samme ejendom kunne have såvel et rationelt jordbrug, som et facetrigt terræn med en arts- og individrig vildt-

Vildtforvaltningsskolen, Kalø.

bestand. En del af grundlaget for Kalø's stræben efter dette ideal skaffedes af de vildtforskere, som på godset studerede relationen mellem landbrug (afgrødevalg, markstørrelser, pesticidanvendelse osv.) og vildtproduktion.

Vildtforvaltningen nedlagt

I løbet af 1990 blev status ændret for en række af Vildtforvaltningens sektioner.

Fra 1. april kom *vildtforvaltningskonsulenterne* til at sortere under statsskovvæsenet, der er en del af Miljøministeriets Skov- og Naturstyrelse. Den enkelte konsulents distrikt er nu lig med den givne skovriders skovlovskreds, og konsulenten er skovridersens medarbejder. Indtil videre er konsulentens funktion omtrent som tidligere, hvilket VF-Skolen nyder godt af, idet en del af konsulenterne underviser gratis her.

Den 1. juli blev *Vildtbiologisk Station* løsrevet fra Vildtforvaltningen, idet den kom under Danmarks Miljøundersøgelser, der ligesom Skov- og Naturstyrelsen er en styrelse under Miljøministeriet. Stationen skiftede navn til Danmarks Miljøundersøgelser, Afdeling for Flora- og Faunaøkologi, Kalø.

Det vides ikke, i hvor udstrakt grad forskerne i fremtiden må arbejde med vildtpleje-jagt relevante undersøgelser.

Med udgangen af 1990 var *Administrationen* væk, og Vildtforvaltningen hermed nedlagt helt. Jagttegnskantoret m.v. overførtes til Skov- og Naturstyrelsen i Hørsholm, medens *Vildtreservatkontoret* kom til Oksbøl, hvor Oksbøl Statsskovdistrikt yder husrum til kontoret, der i øvrigt sorterer under et af Skov- og Naturstyrelsens kontorer i Hørsholm.

Vildtforvaltnings Skole måtte i logikkens navn døbes om pr. 1. januar 1991. Den hedder nu Vildtforvaltningsskolen, Kalø. Skolen sorterer nu under Skov- og Naturstyrelsens Jagt- og Ejendomskontor. Skolens målsætning og aktiviteter er uændrede, og den forbliver på Kalø.

Fra 1. januar 1991 administreres *Kalø's skov- og landbrug* af Fusingø Statsskovdistrikt.

Kalø's ejerforhold

Kalø ejes af Jordbrugsdirektoratet (Landbrugsministeriet), men er bortforpagtet til Miljøministeriets Skov- og Naturstyrelse. Det forventes, at denne status ændres. Eventuelt overføres ejendomsretten til Miljøministeriet.

Langsigtede planer for godsets anvendelse til undersøgelser og undervisning kan ikke lægges, før status afklares.

Danmarks rige samles

Af Peter Petersen, Ny Skovbøl

Vifred listede ud fra hallen, gik op ad trappen, gennem et par rum på loftet, tog fra sit værelse en tyk, varm kåbe og trådte ud på svalegangen, der i form som en hestesko var på nord-, øst- og sydsiden af den store Varnæs høvdingegård, der lå fornemt ene – lidt øst for bondebebyggelsen Varnæs.

I dybe drag indåndede Vifred november nattens friske, klare, men milde luft. – Hvor var det rart endelig at være alene, her i læ på østsiden af svalegangen.

Helt fra middagsstunden var gæsterne strømmet til, for når hendes far, Tor høvding, bød til gilde, kom slægt og venner fra nær og fjern.

Efteråret og vinteren var jo tiden for de store gæstebud, hvor stormændene ret kunne mødes. Opsynet med efterårssåningen var tilendebragt, kvæget var drevet ind til vinterfodring, kun svinene gik i skoven, vogtet af hyrden. De skulle æde sig fede i olden for at skaffe føde til sammenkomsterne.

Nattens stilhed gjorde godt. Fra høvdingegården på den høje banke kunne Vifred se vidt ud over landområdet. Hun så ud over sin fars område og ud over Opnør Fjord. På den anden side af fjorden så hun det fjerne Løjt Land og Bars Ø mod nord. Mod nordøst var Halk Land, og mod øst Als Fjord og Als Ø.

Hele synskredsen var omsluttet af fjorde og sunde. Vandet så så lyst og klart ud i månelyst. – Dog, nu dæmpede en sky månens klare skin.

Fra gildesalen lød højrøstede stemmer og bægerklang op til Vifred. – Mændene snakkede og snakkede. At de dog ikke blev øre i hovedet af al den snak og bægersvingning. – De havde, som så ofte før, talt om den mærkelige begivenhed sidste år i november. Om kampen med de fremmede krigere, som var trængt langt ind i landet, men naturligvis var blevet jaget bort – ud til kysten – hvor et par både og et par større skibe havde taget de flygtende om bord. – Skade at de nåede at slippe bort.

Mest mærkeligt var, at man senere fik at vide, at også Løjt Land, på Sundeved Land, på Als Ø, ja helt på den anden side af Flens Fjord på Angel Land, var der også trængt fremmede røverskarer langt ind i landet. – Det var noget mærkeligt dette, at de angreb så spredt – alle fornuftige og kloge høvdinger ville da have samlet angrebet på eet sted, ville have slået befolkningen ned og have røvet kostbarheder og have taget fanger, som egnede sig til trælle – til egen arbejdskraft eller til salg syd- og østpå i de fjerne lande.

At fjenderne sådan rent ud sagt tåbeligt havde spredt angrebsstyrken, skyldtes måske, at deres skibe var blevet tvunget bort fra hinanden af stormen, der lige så hastig, som den var brudt frem, havde lagt sig igen. Og så havde røverbanden – helt uden mål og plan – angrebet så mange steder, da stormen hen på morgenstunden havde lagt sig. – Men det var da heldigt for befolkningerne – det havde været let at drive røverne tilbage.

Røverne var ellers trængt langt og hurtigt frem – men endnu hurtigere var de løbet tilbage til kysten og var stukket til søs igen.

Alle var nu ikke sluppet godt fra det. Nogle var blevet dræbt. Men – det måtte man lade røverpakket – de havde kæmpet godt. Og ikke så meget som een var blevet taget til fange, så man fik aldrig spurgt, hvorfra de kom. Man havde altså ingen tilfangetagne at hænge i træerne – men de faldnes våben var omhyggeligt blevet samlet og ofret i Helligmosen på Sundeved – krigsguden skulle have sit offer.

Jo – een var der, som havde overlevet, Vifred smilede. – Da hun og hendes 14-årige bror, Bjørn to dage efter kampen havde redet en tur ned gennem skoven til Langvigen – den lange smalle havarm, der

strakte sig fra Als Sund og mest af alt lignede en lang, smal sø – var Stop og Spring pludselig vildt gøende faret frem – med blottede tænder stod de, arrigt snerrende, over en mand, som lå skjult under en busk tæt ved Langvigens nordlige del. – Det var en af røverne. Han var tydeligvis såret i benet og havde åbenbart ikke haft kræfter til at slæbe sig ud til Als Sund.

Vifred havde kommanderet Stop og Spring til ro, og undrende havde hun set på den fremmede.

»Hvem er du – og hvor kommer du fra?« havde Bjørn råbt – men han havde ikke fået svar.

»Nå, vil du ikke svare, så skal du så sandelig blive fri!« Bjørn havde løftet spydet for at gennembore manden. Men Vifred havde råbt: »Nej! Nej! Du må ikke dræbe ham! Han er jo såret og hjælpeløs,« og hun havde grebet broderen i armen.

»Slip! Han er en røver og skal dø!« havde Bjørn råbt. Men Vifred havde kastet sig over den sårede. Han var så bleg mod sit mørke hår og sine sortblå øjne. – Han havde ikke ænset Bjørn og spydet – han havde kun set på Vifred.

Aldrig havde Vifred set sådan et par øjne – og så alvorligt og kønt et ansigt. – Den fremmede, sårede kriger skulle ikke dø – han skulle plejes og passes. – Og det var han blevet.

En pil var trængt gennem ydersiden af hans ben et stykke over knæet. Han havde selv skubbet pilen ud gennem det blodige kød. Det var utrolig dygtigt gjort – det måtte have været frygtelig pinefuldt. Han havde revet sit tøj i strimler og lagt en nødforbinding på benet, så blødningen var standset, men såret og blodtabet havde bevirket, at han ikke kunne flytte sig. – Det havde han fortalt til Vifred – og til Bjørn. Hans sprog var lidt anderledes end deres, men de forstod hinanden.

Vifred var blevet grebet af medlidenhed og – ja, hvad var det dog, som havde tryllebundet hende hos den fremmede – hans øjne – ansigtet – hans uforstyrrede ro – eller hans hjælpeløshed og frygtløshed.

Det havde holdt hårdt, men Bjørn var blevet overtalt til at hjælpe

den sårede kriger. I høvdingegårdens lille fiskerbåd, som lå tæt ved i Langvigen, havde de roet den sårede ud til kysten – ud til Svend Fredløs. Således kaldtes stadig den gamle mand, der i mange år havde boet ensomt i sin hytte i kratskoven, ud mod Als Fjord.

På Vifreds bøn havde Svend Fredløs lovet at pleje – og skjule – Rolf, som den sårede hed.

»Rolf!« Vifred hviskede ømt navnet, »Rolf!«

Rolf havde været meget syg af såret og blodtabet og kulden. Det meste af sit tøj havde han jo brugt til at standse blødningen og forbinde såret med. Der var gået betændelse i såret. – Først hen på foråret havde Rolf kunnet forlade sit skjul – og så var han taget bort.

Så tit Vifred havde kunnet, havde hun – hjulpet af Bjørn – i smug besøgt Rolf – hendes hemmelige trolovede. Mange var de ord og kys, de to havde udvekslet. Men – deres forbindelse var farlig – som Rolfs tilstedeværelse på egnen havde været det.

Selve tiden var mærkelig og farlig. – Hvor var Rolf nu? Han havde været så god, så ærlig mod hende. Men alligevel så hemmelighedsfuld. – »Men til efteråret bliver du min brud, Vifred! Stol trygt på det!« Det havde været hans afskedsord til hende.

Det havde været efterår længe nu. Hvorfor kom Rolf ikke? Det skulle snart være. Tiden var urolig. Folkestammer drog vestpå, over jydernes land til det store hav mod vest. Derfra drog de til det store ø-rige, Britannien, i vest.

Landene her – ud mod farvandene mod øst – var så usikre. Gennem de sidste 4-5 slægtled havde en folkestamme – danerne – gang på gang gjort landgang, angrebet, kæmpet mod kystlandets folk.

Danerne havde hver gang lidt nederlag – ligesom krigerne sidste efterår. De tilfangetagne var altid blevet hængt i skovens træer. Deres våben og anden udrustning var blevet ødelagt og, som tak for sejrene, ofret til krigsguden i alle stammefolkenes fælles Helligmose i Sundeved.

Men kunne bondebefolkningen blive ved med at sejre?

Og nu – ville Vifreds far have, at hun skulle giftes med høvding Stark fra egnen ved Flens Fjord. – Denne høvding var en af de bety-

delige, standhaftige mænd, der var villig og parat til kamp mod enhver indtrængende fjende. – Vifred gruede – Stark deltog jo i gæstebudet nedenunder. – Og hendes far havde ymtet noget om, at hun nu med sine 16 år og sin dygtighed som leder af husholdningen efter moderens død, godt kunne indgå giftermål med høvdingen på Flensgård. Trolovelsen kunne passende finde sted som afslutning på efterårets fest.

Vifred havde iagttaget Stark. Han var en statelig mand, men han var 40 år. Han var sikkert rettænkende – men – det var Rolf, hun ville giftes med.

Dette kunne hun jo ikke fortælle sin far. Han ville aldrig forstå hende. Hans datter gift med en røver østfra! Aldrig ville Tor høvding give sit minde til et sådant giftermål – aldrig!

Vifred knugede og vred sine hænder, så de smertede. Dernede i gildesalen blev hendes livsskæbne sikkert afgjort i denne stund. Hun vendte sig fortvivlet mod øst. – Det var fra øst, Rolf var kommet. – Der måtte komme hjælp til hende nu. – Kunne hun flygte – mod øst? Ville hun der kunne finde Rolf?

Hun lukkede øjnene i sorg og smerte, støttende sig til svalegangens rækværk. Hun ville ikke åbne øjnene for den hårde virkelighed. Hun følte sig svimmel.

Endelig åbnede hun dog øjnene. Natten var stadig lys – og hvad var det dog, hun så? Alle steder ud mod kysterne strålede månens klare lys mod skibe – sejl ved sejl – skib efter skib stævned ind mod kysterne. – Var det et drømmesyn? Et svar på hendes bøn om hjælp – og om Rolfs komme?

Fra gildesalen hørtes summen af stemmer – ellers var der som en underlig, hvid stilhed.

Pludselig brød en taktfast lyd frem. Fra skovvejen nede fra Langvigen for en række ryttere frem. Vifred kunne se, at der på hver hest sad en rytter, og på hver af hestenes sider løb to mænd, holdende sig fast i remme, spændt til sadelen. Bag hestefolkene løb en flok mænd.

Før Vifred kunne samle tankerne, for rytterne ind gennem palisa-

deporten, som mod sædvane stod åben, fordi de havde et fredeligt gæstebud.

Aldrig havde Vifred set nogen handle så hurtigt. Mændene sprang af hestene, i et nu stormede de i ordnede flokke mod enhver dør – ind i huset – ind i gildesalen.

Vifred løb ind på afsatsen oven over gildesalen. De fleste af gæsterne var faret op fra deres siddepladser, andre sad som lammede. Forfærdede og våbenløse stirrede de mod de indtrængende krigere, som havde dragne sværd. Nu for Stop og Spring rasende frem. Men en stemme råbte: »Ti dog, Stop og Spring! Kender I mig ikke?« Hundene tav.

Denne stemme – Vifred stod som forstenet. – Rolf! Var det muligt!

Det var Rolf – høj og smuk – som en høvding. Faklernes skær lyste mod hans rolige, kønne ansigt – glimtede i hans pragtfulde guldsmykkede sværdskede og dolk. Kostbare stenbesatte spænder glimtede i hans bælte og skrårem. På hans strålende hjelm vajede en rød og hvid fjer.

Rolf talte igen: »Høvdinger! Forhold jer rolige! Modstand er håbløs! – Mit navn er Rolf Daner. 120 af mine krigere har taget høvdingegården i besiddelse. – Men der vil ikke ske jer den mindste overlast, hverken på liv eller gods. – Nej, bliv hvor I er! – Sæt jer på jeres pladser igen. I må roligt høre på mig!«

Vifreds far trådte et par skridt frem: »Med hvilken ret vover du og dine mænd at trænge ind på mine enemærker – knægt, som du er!«

»Om man er 14 år eller 80 – det betyder intet. Blot man handler rigtigt.

Retten har vi taget i egen hånd. Men vi vil tilbagegive alt, som er jeres. Indtag din plads, så vil jeg forklare mig.

I denne nat og i de kommende dage vil hele landet fra Ejder til Vejl Fjord og vestpå til Vesterhavet blive besat af danerne. Men I vil få ære og gods tilbage, blot I vil indgå en gensidig overenskomst.«

»Pral og tom snak!« råbte Tor høvding. »I er lige så tåbelige, som de røvere, vi slog på flugt sidste efterår. – Ha! Indtage hele det

nævnte område. – Overfaldet på os vil blive hævnnet af vore fæller mod syd og vest og nord! I vil blive dræbt alle sammen! De tilfangede vil blive hængt i træerne!«

Rolf gjorde en håndbevægelse, og alle hans krigere stak sværdet i skeden. Så sagde han: »Røverne, som du omtaler, var just os! Vi foretog et hastigt kommandotogt for at få føling med landskabet og for at blive klar over, hvor hurtigt vi kunne trænge frem. – Og hvor hurtigt og hvor stærkt I kunne forsvare jer.«

Rolf gav et vink, og en kriger rullede et blåt klæde ud og holdt det lodret mellem to stokke.

Rolf fortsatte: »Se! Den blå farve viser havene. Med hvid streg er indtegnet landområderne. Der, mod øst, hersker danerne. – Dette langstrakte land, fra spidsen der mod nord og til Ejderen mod syd, er Jylland. Det er 15 dagsmarcher langt. Hvor det er bredest, er det 6 dagsmarcher, og hvor det er smallest, er det en dagsmarch.

Dan, som er konge over alle daner, har i foråret sejlet her – fra Ejderens udspring i øst til dens udmunding i vest. Han har sejlet langs Jyllands vestkyst til spidsen i nord og langs østkysten tilbage til Kiel Fjord.

Kong Dan har derefter med 100 danerhøvdinge, forklædt som købmænd, gennemrejst og udspejdet Jylland, især fra Ejderen til Vejl Fjord og Vard Å. Alle disse høvdinge er i denne nat i færd med at erobre dette land. 40 skibe med 2000 mand er sejlet gennem Lim Fjord og Vesterhavet til Ejderen. Andre 40 skibe er sejlet ind i åerne – Vard Å og de andre åer på Sydjyllands vestkyst – og ind ad Ejderen. Alle daner-krigerne er nu i færd med at indtage landet.

Men I skal ikke betragte jer som overvundne, I skal blot indgå i et forbund med os.«

Rolf tog en kridtsten og tegnede på kortet en halvcirkel mod øst. »Dette er danernes land – men tegner vi også en halvcirkel omkring Jylland, så ser vi et samlet rige, som bliver alle folkestammernes fælles land: Danmark! Eet land, eet folk, een konge.

I 4-5 slægtled har vi daner bekæmpet stammerne i Jylland.

Lad os nu slutte en varig fred, med frihed og fremgang for alle

stammer!«

En tid var der fuldstændig stilhed i hallen. Så talte Tor høvding: »Vi vil aldrig kunne enes! – I vil være herrer og befale over os – og det finder vi os ikke i!«

»Vi vil hurtigt kunne enes. – Sakserne vil hjælpe os!«

»Sakserne! Vore arvefjender! Aldrig vil vi have mindste samkvem med sakserne!«

»Nej, netop ikke noget samkvem med sakserne! – Men sakserne har opdaget, at Sydjylland er meget folketomt, fordi så mange er draget vestpå, over havet til Britannien. Sakserne er klar over, at Jylland er let at indtage. Vi ved, at de har planlagt at indtage landet til foråret. Derfor vil vi daner hjælpe jer med forsvaret. – Ejderen er en god spærring for angreb fra syd. Der er kun et smalt stykke, en tiendedel dagsmarch bredt, her vest for Kiel Fjord, hvor fjenden kan trænge ind i landet. – Se på kortet her – her har vi aftegnet en pælespærring på dette stykke, fra Kiel Fjord til Østersøen ved Ejderens østligste løb. Den pælespærring vil vi gerne bygge sammen med jer – og sammen med alle folkestammer i dette område,« Rolf viste på kortet. »Og vi vil gerne bygge den nu – straks – og forsvare den, hvis alle høvdinger – det ganske folk i Sydjylland – vil indgå en fredelig, holdbar aftale med os som ligemænd – ingen sejrherre, ingen overvundne, men et enigt folk under kong Dans ledelse.

Ærlig og redelig vil vi daner holde hver aftale, vi sammen vil indgå. – Vælg!«

»Vælg! siger du. Vi har jo intet valg! – Og hvad borger for, at I vil holde en aftale?«

»I ser, at vi har stukket sværdene i skeden. Vi vil gerne lægge dem ved siden af jeres sværd, hvis I ønsker det.« – Rolf tog sin hjelm af og bøjede sig mod Tor høvding. »Som bevis for vor ærlighed og oprigtighed om fællesskabet vil jeg, Rolf Daner, bror til Dan, konge over de samlede daners stamme, bede dig, Tor høvding, om at måtte indgå trolovelse og giftermål med din datter Vifred.«

Rolf vinkede og smilede op mod Vifred, som blussende af glæde bøjede sig frem.

»Troløvelse og giftermål med min datter! Kender du noget som helst til hende?«

»Ja! Vifred og jeg kender hinanden meget godt! – Men, alle sundvedboere! I og vi daner har meget at tale med hinanden om.« Rolf rakte hånden frem. »Skal vi – Tor høvding og alle her i hallen – række hinanden hånden til fred og venskab og til redelig forhandling?«

Tor så fast og længe på Rolf – så rakte han hånden frem til et fast greb. Alle hans fæller vekslede ligeledes håndtryk med danerne.

Bænke og borde bragtes nu ind, og danerne blev budt til sæde. Så tømte alle et bæger til velkomst og forsoning. – –

Ti dage senere fejredes Rolfs og Vifreds troløvelse. Den hjemlige befolkning og danerne festede i enighed og glæde.

Danerne havde som planlagt indtaget alt land fra Ejderen til Vejl Fjord og Vard Å. – Og danerne havde nøje overholdt alle indgåede aftaler. De tog ikke een eneste ejendom – de tog intet fra de bosiddende. Efter forhandling måtte danerne kun bosætte sig på jord, som var ledigt efter folk, som var draget til Britannien, eller de måtte bosætte sig på hidtil uopdyrket jord.

Tidligt om morgenen, tre dage efter troløvelsen, stod Tor høvding, Vifred, Rolf og Rolfs bror Dan på svalegangen på østsiden af Tors høvdingegård.

Dan var enstemmigt blevet kåret til konge over landet fra Ejderen til den lille by, Jelling, som skulle være danerrigets kongeby.

Nu stod de og så ud over landskabet. Luften var klar og ren, et tyndt, hvidt snetæppe dækkede jorden.

»Hvor er dette land skønt«, kong Dan ligesom favnede landet i en stor armbevægelse.

»Ja, og fredeligt!« smilede Tor høvding. »Ikke troede jeg, den nat, da I daner stormede ind i min hal, at jeg i dag, sammen med 10 af mine huskarle og 10 daner, skulle gå i gang med at bygge en gård til min datter og svigersøn – jeg bygger den ved Langvigens nordside, hvor I, mine kære børn, fandt hinanden efter »røvernes overfald« sidste efterår.«

»Ja, og jeg og Rolf går nu om bord i skibene, sammen med 10 af

dine huskarle og mit følge. Vi sejler til Kiel Fjord for at bygge en uindtagelig pælespærring fra fjorden til Østsøen, som Ejderen løber igennem. – Sakserne vil blive slået, hvis de vover at angribe os – den enige, fælles befolkning i Sydjylland.

Jeg har, som I ved, sendt redelige og kloge mænd mod nord til forhandling om fred og enighed også der.

Når kornet er sået i foråret, når kvæget er på græs – så kan vi – tror jeg – holde ting rundt om i Jylland.

Vi vil der, som her, enes om: eet land, eet folk, een konge. Fred og gode kår overalt i vort fælles land: Danmark.«

Alle tiders julefrokost

Af Karoline Moesgaard, Skærbæk

I mange år har jeg arbejdet oppe i det gamle land som sygehjælper. Tit vandrer tankerne tilbage til den tid. I flere år var jeg den eneste sønderjyde iblandt rigsdanskere – ikke altid lige sjovt.

Jeg vil dog vedkende, at jeg var meget stædig. Jeg holdt på mit sønderjyske sprog. Ofte blev der sagt til mig: Vi forstår ikke et muk af, hvad du siger. Jeg trøstede mine medmennesker med, at jeg ikke kunne sno min tunge til at snakke rigsdansk så »æ snagge bae vire, det må i finn jæ i«.

Nå-ja, det måtte de jo vænne sig til. Det hele gik nu ikke så galt, for efterhånden kunne de da alligevel godt forstå den sønderjyske dialekt, opdagede jeg.

I flere år var jeg med til at holde julefrokost sammen med mine kolleger. Ja det var hvert år den tilbagevendende snak om den fine julefrokost, vi nu skulle have. Bare »julefrokost« var i sig selv et meget fornemt ord – så skidt med, hvad hjemmet diskede op med, det var da ligestyldigt. Menuen var den samme hvert år.

Tre små stykker hjertebrød med fladt påæg. F.eks. et stykke med kogt skinke med kun en grøn asparges og et nip karse. Eller der var strøet lidt purløg på æg-tomat-maden. Vi fik skam også øl eller sodavand.

Men kun én af hver slags til hver! Ja, det vil sige, at vi fik lov til selv at skillinge sammen til en halv flaske snaps, men fik højtidelig besked på, at vi »ikke måtte drikke mere end bare en snaps hver!« Streng tobak!

Jeg havde siddet ved dette beskedne julefrokost-bord i flere år.

Sagde ikke ret meget, men tænkte bare mit. Tanker er i hvert fald toldfri.

Men et af de sidste år jeg arbejdede på hjemmet her, var der alligevel kommet nok tre ægte sønderjyder til. De holdt også godt fast ved deres hjemlandssprog. Tænk, jeg var ikke alene mere, nu var vi skam fire sønderjyder, der holdt sammen i både tykt og tyndt.

Grethe kom nede fra Søgård og var landmandsdatter og de to unge mænd kom fra Tønder-egnen. Alle var vi grænselandsbørn: Martin havde tjent på en gård i Emmerske og John havde også været ved landbruget. Nu var de begge begyndt på en diakonuddannelse.

Efterhånden nærmede vi os så den årlige julefrokost. Vores kolleger snakkede igen i år om den store, flotte julefrokost, vi skulle have. Jo, der var jo ingen ende på pral om, hvor fin den var. Ak Gud – store ord og fedt flæsk bliver ikke så let siddende i halsen.

En dag, da vi gik og arbejdede, spørger Martin mig om, hvordan det i grunden er med den julefrokost, der bliver snakket så grau møj om:

Ak, Martin. Du får tre stykker hjertebrød med fladt pålæg på. Den pral er bare en storm i et glas vand!

Nå, ja. Vi fire sønderjyder rottede os sammen. Vi ville i hvert fald forsøge at vænne rigsdanskerne af med al det praleri, men de skulle selvfølgelig selv lægge op til det. De skulle nu ikke tro, at vi sønderjyder var tabt bag a æ læs.

Ja, i år glædede jeg mig i grunden meget til den julefrokost. Endelig oprandt dagen, som vi alle fire havde ventet på så længe.

Julefrokosten skulle vi altid spise mens patienterne sov til middag. Vi havde ro på afdelingen et par timer til os selv, inden patienterne igen skulle op. Selvfølgelig var der en klokke, der kimedede her og der, og som vi på skift gik efter. Helt stille er der aldrig på en afdeling med 32 patienter.

13 mennesker bestod personalet af, to sygeplejersker medregnet. Vi fire sønderjyder havde lagt en slagplan, hvor vi ville placere os ved frokostbordet:

Grethe for enden af bordet. Martin og John på langsiden. Og jeg

skulle sidde på den anden langside, overfor de to drenge, så vi var godt fordelt. Jo, i dag kulle de i hvert fald få deres sag for i det gamle land.

Det fik vi rigtignok også rigeligt held til: men de skulle selv lægge op til det, var vi enige om. Uhøflige ville vi ikke være.

Kl. 12.30 gik så hele flokken – i gåsegang – nok så højtideligt ind og satte os til bords. Menuen var akkurat den samme som de foregående mange år. Vi fire ser på hinanden, siger ikke et ord. Afdelings- sygeplejersken »Rasmus« ønsker god jul. Og siger »Vær så god«!

Martin kan være alvorlig, og samtidigt spilopmager:

– Vi skal da ikke have pålægsmaden nu, før vi har fået silde-
maden?

Sygeplejersken bliver rød i hovedet. Nikker over til Martin med ordene: »Her får vi ikke noget med sild«.

– Jamen, vi har da køft snaps. Og dertil hører da sild...

Men Rasmus er bestemt. Som hun plejer at være. Martin forstår intet. Han er bare grau alvårle. I stuen er der musestille.

Ingen begynder at spise af de små hjertebrød. Men en øl bliver lukket op her og der ved bordet. Snapsen får også sin kapsel skruet af, og skænket op i de små medicinbægre. Nogle begynder så alligevel at tage et stykke mad over på tallerkenen.

Nysgerrighed kan jo godt løbe af med mennesker, så der bliver spurgt »hvordan en sønderjysk julefrokost mon går for sig?«

– Joh, forklarer Martin igen. For det første slagter vi en gris. Vi skal nemlig have godt med sul på bordet sådan en dag til julefrokost. Han slår til med den store hammer, uden at fortrække en mine:

– Se, jeg kommer jo ude fra landet, derfor kan vi jo lige så godt begynde med at julegrisen bliver slagtet. Vi stikker grisen i halsen med en kniv. Og vi passer godt på, at der ikke går noget blod til spilde. Det skal nemlig bruges til svortsop (blodsuppe). Men der er en, der skal røre i dette blod, til det er koldt, for ellers klumper det. Og efter gammel skik skal vi helst røre blodet som vi skriver ottetaller.

En spør: Skal det så koges bagefter på et eller andet? Samtalen begynder at blive interessant, lige akkurat som vi fire havde tænkt os

det, hvilket passede os udmærket. Men vi havde snart glemt John, der sad ved siden af Martin. Han tilføjer...

Ja! På fede griseskanker. Og flæsk. Som er så fed, så bare man kommer til at skubbe til bordet, ryster det!

Nu er det Grethes tur til at lukke munden op: – Se, en gris har tarme, der skal renses. Slagteren skal skrabe dem indvendig for møj, og af det halve blod bli'r der så en svartpøls lavet. I blodpølsen kommer der byggryn og røsiner. Og hele massen bli'r hældt over i de tarme, slagteren lige har rensed ud- og indvendig...

Jo, uha, det var den rene elendighed. Og ikke en eneste havde begyndt at spise af hjemmets hjertebrød. Vi blev dog enige om, at snapsen ikke skulle stå der og blive lunken, den kunne jo løbe ned. Tygge mad var der nu ingen, der havde appetit til.

Hvilken dag vi fire havde! Vi nød den i fulde drag. Og dog var vi næsten overhøflige, uden at fortrække en mine. Det gik i hvert fald bedre med at få snapsen tylltet ned – sku vi så ikke have en til? Men den skide halve flaske rakte jo kuns til en halv omgang...

Nu var gode råd dyre, da vi jo kun måtte få den halve flaske snaps, men alligevel kunne vi godt tænke os til en mere. Stor diskussion fra den ene til den anden. Joeh, mente de to diakonelever: Vi har da Rasmus (sygeplejersken)... Det lille spørgsmål kunne hun måske ordne? Vi begyndte at samle ind nok engang – men denne gang til en hel flaske snaps.

Men hvordan fik vi nu Rasmus forklaret, at der skulle hentes nok en snaps? Vi fandt ud af, at ingen måtte køre på grund af spiritus. Så var der jo ikke andre end Rasmus. Og omsider fik vi hende da overtalt til at hente snapsen.

Nå, jo da, siger hun, da hun går ud ad døren med ordene at det er jo kun jul en gang i året. Hun knejser, og nikker bestemt med hovedet, så hjørnerne på sygeplejekappen vipper. Den har nok fået for lidt stivelse...

Der blev lidt ro ved bordet. Et par stykker brød blev dog sat til livs. Nå-ja, vi sønderjyder kunne nok mærke, at vi havde fået rigtigt has på de kære rigsdanskere, men de var alligevel mere nysgerrige, de by-

folk. Måske har flere af dem aldrig set en gris blive slagtet. Så nu, da vi har fået den næste flaske godt i hus kunne vi jo fortsætte med grisehistorien.

Den ene spurgte, og den anden spurgte. Laver i så sylte? Ja, uha, vi fire giver den hele armen og lægger lidt til og forklarer at vi lader ingenting gå til spilde – for se et grisehoved skal først ordnes, inden det skal koges. Øjnene tager vi ud. Næsen bliver rensset. tænderne børstes. Håret ud af ørerne, og når det er kogt skærer vi det i småstykker. Og det, der ikke kan skæres med en kniv, hakker vi igennem kødhakkemaskinen.

Nej, puha, bli'r der sagt. Så skal jeg aldrig købe sylte i Sønderjylland... og Martin spør mig forsigtigt, om vi ikke også engang har lavet lungebånd? Jo, da: Lungerne bliver kogt og kommer så i de tynde tarme, vi har til medisterpølse.

Nu kunne de i hvert fald bande både sytten og fire på, at de aldrig ville spise sylte eller lungebånd. Resultatet er da også, at det halve af kommunens brød stadig står på de store stålfade.

John åbner munden: I kan også tro, vi kan få en god nyrerogn af de to nyrer! Nu var der nogle stykker af kollegerne, der fik munden på gлед. Nyrerogn? Den opskrift ville de gerne have. Og John, der ellers ikke siger ret meget, får pludselig snakketøj: Han får en hel toset opskrift sat sammen i en fart:

– Joh, nyrerne bli'r kogt med mange krydderier, f.eks. peber, nelliker, en god sjat sinne (rosiner), laurbærblade, eddike og hel sukker. Den side opskrift havde hverken hoved eller hale.

Nu var det som om vi alle kunne snakke lidt bedre sammen efter den nyrehistorie. Snapsen begyndte at virke udmærket. Vi måtte også holde igen. Patienterne skulle jo også op inden eftermiddagskaffen.

En kollega betror os, at hun tit købte grisehaler til sammenkogte retter. Martin og John kunne næsten ikke holde sig alvorlige længere: Jamen en gris har jo da kun én hale, og den kommer med i æ svortsop!

Vi må skam heller ikke glemme grisetæerne. Dem tager slagteren

af og skraber stubbene væk mellem tærne inden de bliver kogt i surt...

Lune retter og sildemad fik vi ikke. Men Rasmus var flink, hun hentede dog snapsen. Og nu vil jeg også tilføje, at alle disse kolleger sikkert har været opvokset i storbyen og derfor ikke rigtigt vidste besked med, hvordan en gris bliver slagtet og tilberedt. Og tilfældigvis var alle vi fire sønderjyder ude fra landet, så vi kunne godt give den hele armen.

Men sådan er det at prale. Man kan grau rask komme ned på jorden igen. Vi sluttede af med at vi alle fik overrakt en godtepose med alt muligt godt i. Og det blev i hvert fald den bedste julefrokost JEG har været med til. Spist blev ganske vist kun det halve af hjertebrødet, men alligevel blev den julefrokost for mig alle tiders. Og mon ikke disse linjer passer godt til den:

Lad hovedet blive klogt
men hold hjertet varmt
og vær rede til spøg og spas!

U. . . . 1

hmv. fra P. Friberg

Kogeforeningen skabte lidt hjertevarme i de fattiges hverdag

Af Svend Aage Faaborg, Aabenraa

At en forening opnår den høje alder af næsten 125 år uden trykte statutter og vedtægter, er højst usædvanligt, og det må skyldes helt særlige omstændigheder, at foreningen har været funktionsdygtig og levende i så mange år – fra 1862 til udgangen af 1985. Men Kogeforeningen i Aabenraa var heller ikke en helt almindelig forening.

Den sidste uddeling fra Kogeforeningen skete den 11. december 1985, og da blev foreningens allersidste indestående på bankbogen brugt. Foreningens rolle var definitivt udspillet.

De sociale forhold var så meget forbedret og den offentlige omsorg så fintmasket, at behovet for foreningen var forsvundet. Nok var det med et vist vemod, at man traf den beslutning, men på den anden side er det godt at en positiv social udvikling har gjort den udpræget humanitære forenings virke overflødig.

Kogeforeningen holdt ikke krampagtigt fast på sig selv for traditionens skyld. Til sit sidste åndedrag levede foreningen op til den fornemme mission, der var grundlag for dens oprettelse. Det var nøgternhed og situationsfornemmelse, der stod bag dens ophør – og det var de selvsamme egenskaber, der var grundlag for dens oprettelse.

*Dette billede er fra fru Sara Bossens stue i ejendommen Slotsgade 31, hvorfra juleud-
delingen fandt sted til 300-400 gamle og trængende medborgere i byen. Til højre for
bordet ses forrest fru Helga Tøfft, en datter af H. P. Hanssen, bag hende til venstre
står fru Rich. Andresen og for bordenden er fru Didde Beyer i gang med at anbringe
julepakken i en taske eller kurv. Optagelsen antages at være fra 1950'erne.*

God og nærende mad til gamle og syge

Aabenraa havde for omkring 130 år siden ved Kogeforeningens start ca. 5.400 indbyggere. Befolkningen ernærede sig ved skibsfart, skibsbyggeri, håndværk og handel. En ikke ringe del af indbyggerne kunne henføres til begrebet tyende. De måtte ernære sig ved forekommende arbejde, udføre det tungeste og mest beskidte arbejde som matroser, tjenestepiger m.m.

Fælles for dem var, at de var uden midler til at imødegå alderdommens dage eller sygdom og ulykker. Brændevinen var den store svøbe for den brede befolkning. Den var »den store trøster« og medførte yderligere fattigdom, nød og elendighed.

De sociale forhold var slette og nærmest ufattelige for nutidens mennesker. En betydende del af byens befolkning boede sammen-

stuede med store børneflokkede i små, primitive og ofte uhumske lejligheder med »das'ser« i gården.

Det var bestemt ikke attråværdigt at lægge krop til en sådan tilværelse. Det var nære bekymringer og sorger, man havde dengang. Stedse kredsende om de elementære behov for føde, klæder, bolig, varme og helbred.

Forholdene medførte naturligt, at der var et betydeligt antal ældre og syge, som led nød. Som kunne have svært ved at få opfyldt blot det aller mest elementære behov, nemlig at få noget at spise.

Kirken og det sociale arbejde

Som tanken om sparekasser tog sit udspring fra kirkens folk, primært for at få tyende og søfolk til at spare lidt op til alderdommen og via de indskudte midler hjælpe den lille håndværker ud af pengeudlånernes kløer, og sætte ham i gang inden for sit fag, sådan tog omsorgen for de fattige, syge og ældres ve og vel i Aabenraa sit udgangspunkt fra byens præstegård.

Sognepræsten hed Leth, og han, menighedssygeplejerskerne samt diakonisserne kendte de aller fleste og deres levevilkår fra besøg i hjemmene. De var den tids socialundersøgere, og hvad var mere naturligt, end at den enkeltes nød blev drøftet med præstefruen som var byens »frue nr. 2«, efter borgmesterinden.

Margrethe Regina Leth var rektordatter fra Ribe, og hun fandt det tvungende nødvendigt, at der blev gjort noget, som kunne afbøde den værste og mest akutte nød blandt de trængende. Hendes tanker om at danne en forening, hvis formål skulle være at »yde god nærende mad til trængende gamle og syge«, fandt gehør hos den kreds af byens damer, som hun den 1. marts 1862 indbød til en sammenkomst i Günderoths Stiftelse.

Tanken var, at de, der tilsluttede sig »Kvindeforeningen«, som var den betegnelse, der umiddelbart faldt fru Leth ind, så vidt muligt selv skulle koge og uddele maden. Man skulle være »værdig trængende« for at komme i betragtning, men det gjorde så heller ingen forskel, hvilken politisk mening modtageren måtte have.

Umiddelbart kunne dette måske synes ret så underordnet, men det var tiden mellem treårs-krigen og 1864-krigen, og de politiske modsætninger var store, også i Aabenraa. Dette princip blev i hele foreningens mangeårige eksistens fulgt samvittighedsfuldt.

Enige om menuen

Også om menuens sammensætning fandtes der straks enighed. Til de syge skulle den bestå af to forskellige måltider. Kødssuppe – »Frisksup« – med mel- og kødboller samt ris med rosiner.

Den anden menu var frikadeller med stuede kartofler og sød-suppe, som oftest også med rosiner.

De to måltider skulle koges hver uge på skift af to medlemmer, der hver skulle tilberede fem portioner. Det var foreningens formand, fru Leth, som gennem sygeplejerskerne og sin mand, sognepræsten, holdt sig a-jour med, hvem af byens syge, der var berettiget til mad-portioner, og på grundlag heraf udfærdigede formanden så en liste.

Den enkelte skulle selv sørge for, at maden blev hentet, men det forudsattes, at husmoderen sørgede for at give nærmere besked om dato og klokkeslæt for afhentningen. På den måde fik husmoderen etableret en personlig kontakt til familiens medlemmer. Sund logik og god bagtanke.

Udover de to retter henstilledes det at koge en portion såkaldt »gammelmad« til en ældre, fattig medborger.

De fleste fulgte henstillingen, og personligt husker jeg endnu de ugentlige besøg af enlige gamle i min mors køkken på Karpedam 14. De fandt sted endnu hen i begyndelsen af 1950'erne.

Fra mad til pakker

Fra 1950'erne og indtil 1968 uddeltes pakker til jul i stedet for færdigt tilberedt, varm mad. Pakken kunne indeholde (det varierede efter, hvad der blev skænket af byens forretningsdrivende), kaffe, ris, smør, en mørbrad, en pølse, et stykke ost og en pose mel. Alt sammen noget, der kunne anvendes til jul.

Efter 1968 gik foreningen over til at yde pengegaver. Medens man

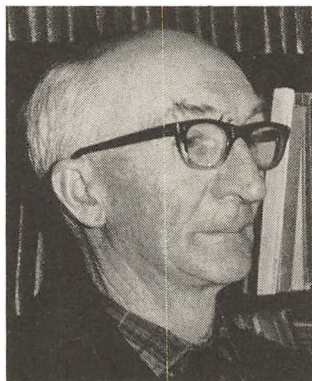
havde kunnet uddele 300-400 pakker, rakte foreningens økonomiske formåen kun til en snes modtagere, idet man var henvist til de indtægter, som renterne af en bank- og sparekassebog, samt nogle obligationer, der var arvet, kunne kaste af sig. Disse beløb sig til i alt omkring 3000 kr. pr. år.

Kogeforeningen afholdt indtil 1976 en sommerfest og en vinterfest. Sidstnævnte var på Hellig-tre-kongers-dag, og festen blev holdt på Folkehjem eller på Missionshotellet. Sommerturen sluttede normalt på »Sommerlyst« ved Lindsnakke, og den var oftest forbundet med en forudgående køretur »ud i det blå«.

Byens borgere har altid vist »Kogeforeningen« forståelse og støttet den på forskellig måde. Foreningen har i alle årene først og fremmest været *ydende*, hvilket er blevet mangt en gammel bysborger til gavn og glæde. Men samtidig også til glæde og velsignelse for de mange aktive foreningsmedlemmer, som var med til at føre foreningen og dens idealer frem gennem dette lange spand af år.

† MINDEORD †

Kresten Hansen **Skodborg**

Forhenværende gårdejer, lokalhistoriker Kresten Hansen, Højvang, Skodborg sogn, døde den 26. april 1991 i en alder af 84 år.

Efter endt skolegang i Skodborg uddannedes han som landmand og overtog i 1943 sin fødegård i Langager ved Skodborg, som han drev i 38 år indtil 1981. I 1946 blev han gift med Gudrun Andersen fra Lemming ved Viborg.

Hans store interesse var lokalhistorie. Han skrev i 1978 bogen Langetveds Historie og stod for udgivelsen af Skodborg-bogen, ligesom han gennem årene skrev en lang række artikler om Skrave og Skodborg sognes historie.

I otte år var han formand for Historisk Samfund for Sønderjyllands amtskreds for det gamle Haderslev amt, og dermed af Historisk Samfunds styrelse. Han var ligeledes i mange år medlem af Hjemstavnsudvalget for Skodborg Sogn samt formand for skolenævnet.

Under besættelsen var han aktiv modstandsmand og Langetved-gruppens leder, der foretog mange jernbanesabotager. Ved en dramatisk episode i Langetved Forsamlingshus den 23. april 1945 undgik han med nød og næppe, under en skudveksling, at blive taget af tyskerne. Såret lykkedes det ham at flygte og holde sig skjult indtil befrielsen den 5. maj.

En stor del af hans tid i de sidste år blev helliget arbejdet i Skodborg Hjemstavnsforenings lokalhistoriske arkiv.

I.H.

Aage Bonde

Viborg

Pens. overbibliotekar Aage Bonde, Viborg, døde den 2. april, 68 år gammel. Han var født den 23. december 1922 i Toftlund som søn af stationsforstander Oluf Nissen Bonde og hustru Anne Johanne født Dall og gift 1949 i Ebeltoft med bibliotekar Karen Else født Fynbo.

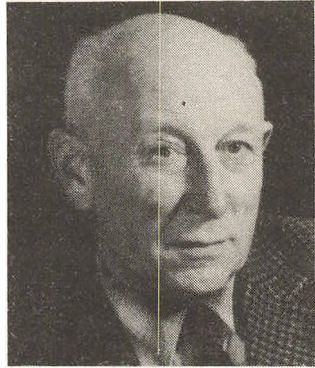
I Sønderjylland var Aage Bonde kendt og agtet som en særdeles flittig skole- og personalhistoriker samt forfatter til adskillige bogfortegnelser over sønderjyske emner (bibliografier).

Afdøde blev student fra Aabenraa Statsskole 1941 og tog afgangseksamen fra Statens biblioteksskole i København 1945. Derefter virkede han som bibliotekar på Dansk Centralbibliotek i Flensborg 1945-46, på Det sønderjyske Landsbibliotek i Aabenraa 1946-47, som afdelingsbibliotekar i Århus 1947-57 og sluttede sin løbebane som overbibliotekar i Viborg 1957-72, hvorefter han blev nødsaget til at søge sin afsked på grund af vaklende helbred.

Aage Bonde var fra 1962-65 konsulent for Dansk historisk fællesforening og fik i 1945 tilkendt denne forenings årbogspris. Også i Viborg gjorde Bonde en betydelig lokalhistorisk indsats og fik betroet adskillige tillidshverv. Han leverede dog stadig talrige bidrag til den sønderjyske lokalhistorie og var en af de foregangsmænd, der fik sat skred i udviklingen af lokalhistoriske arkiver i hele Danmark. På landsarkivet i Viborg lagde han som pensionist et værdifuldt arbejde i en kommende registratur over skolearkivalier og meget af det, han skrev, vil være af blivende værdi.

Aage Bonde vil ikke blot blive mindet for sit omfattende forfatterskab, men også - og måske ikke mindst - for sit hjertelag og sin medhu overfor landsmænd såvel nord som syd for Skelbækken.

J.K.L.

Jens Peter Jacobsen

Døstrup

Kun få dage før sin 85 års fødselsdag døde Jens Peter Jacobsen den 4. juli 1991.

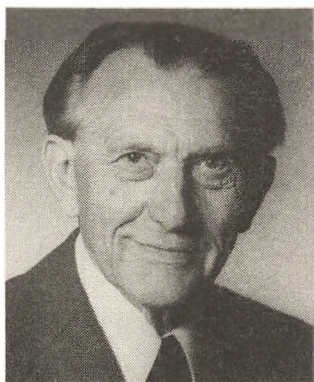
Han var født 19. juli 1906 på Midtgård i Drenghed, som har været i slægtens eje siden 1825. Efter en grundig landbrugsuddannelse overtog han i 1930 gården, som han drev til 1976, da han solgte den til en nevø og selv flyttede til Skærbæk. Han forblev ugift, men havde gennem næsten 40 år den samme husbestyrerinde, Kathrine Nielsen, som også fulgte med ham til Skærbæk, hvor hun døde 1980. Derefter førte han selv hus. I de første år boede han på Fuglevænget, men 1988 flyttede han til pensionistboligerne ved Havevænget, hvor han var formand for beboerforeningen.

Jens Peter Jacobsen var i vide kredse kendt som en meget dygtig kvægavler, der hentede adskillige præmier hjem bl.a. på Det jyske Ungskue, og som leverede avlsdyr til andre elitebesætninger rundt om i landet. Det var derfor også naturligt, at han i en årrække sad i bestyrelsen for Dansk Rød Korthornsforening, ligesom han tog meget aktiv del i sognets liv, ikke mindst som medlem af mejeriets bestyrelse igennem 25 år – heraf de sidste fire år som formand – og af sognerådet i to perioder.

Også i Skærbæk blev han en kendt og værdsat skikkelse, glad og munter og gæstfri og altid med en frisk replik. Han var desuden en fremragende fortæller, der med vid og lune, parret med stor indsigt, fortalte om slægten og egne oplevelser.

I de sidste par år hørte Jens Peter Jacobsen til den trofaste skare af aktive pensionister, som lægger et stort og uegennyttigt arbejde på Skærbæk-egnens Museum. Også her var han værdsat for sin hjælpsomhed, sin lune og det gode smil, som vi nu må savne.

H. E. Sørensen

Andreas Buch

Haderslev

Den 30. juli 1991 døde fhv. bankdirektør Andreas Buch, Haderslev, i en alder af 86 år. Han var født i St. Jyndeved den 19. juli 1905. Efter den uundgælige tyske underskole tog han efter genforeningen dansk studentereksamen fra Tønder Statsskole. I 1926 kom han i bankklære i Vejle. Det viste sig hurtigt at han fagligt var kommet på rette hylde, og blev allerede i 1937, kun 21 år gammel, hentet til Andelsbanken i Køge som bankdirektør, dengang landets yngste.

1943 blev Andreas Buch kaldt tilbage til landsdelen for at overtage Andelsbankens afdeling i Haderslev og for herfra at forestå opbygningen af Andelsbankens filialnet i Sønderjylland.

I 1955 overtog Andreas Buch ledelsen af Haderslev Bank, landsdelens store, gamle hæderkronede bank. Her kom en stor del af hans livsgerning til at ligge med at få det skrantende pengeinstitut på fode igen. Med bankens fusion med Privatbanken i 1974, så han dette arbejde som afsluttet og lod sig pensionere i en alder af 69 år.

Med en solid ballast fra hjemmet i St. Jyndeved, og præget af barne- og ungdomsårene i tysk tid, blev han dybt engageret i det danske arbejde i grænselandet, ligesom påvirkningen fra tiden på Tønder Statsskole, hvor han med skolens rektor, A. Egebjerg Jensen, knyttede et venskab for livet, forblev hans ledetråd for hele hans virke til det sidste.

Andreas Buch bestred gennem årene en lang række tillidshverv i og uden for bankverdenen. I Køge var han primus motor i Det Unge Grænseværn, og var i Haderslevtiden bl.a. med i bestyrelsen for Sønderjyllands Investeringsfond og Helsehjemmet i Sdr. Vilstrup.

I. H.

Niels Boysen Høkkelbjerg

Få dage ind i det nye år døde formanden for foreningen »Sønderjyllands Amatørarkæologer«, gdr. Niels Boysen efter kort tids sygdom.

Niels Boysen kom til verden under 1. verdenskrig i Sorø hvortil forældrene var flygtet fra Sønderjylland. Faderen, der var indkaldt som tysk soldat, var kommet gennem det meste af krigen uden at have været i kamp, men da han fik meddelelse om, at han skulle forflyttes til Verdun, valgte han som så mange andre »at gå over grænsen«. Kort tid efter Genforeningen vendte familien tilbage til Sønderjylland, hvor faderen købte en landejendom i Høkkelbjerg, nord for Christiansfeld.

Her tæt ved den gamle grænse fik Niels Boysen sin opvækst og kom til at bo størstedelen af sit liv. Selv om læreren i den lokale skole mente, at Niels burde læse videre, kom han – som det dengang var skik og brug – efter konfirmationen til landbruget. Efter forskellige pladser og militærtjeneste rykkede han som ganske ung under besættelsen ind som gårdejer på nabogården til barndomshjemmet i Høkkelbjerg, som han sammen med sin hustru Vera drev indtil sin død.

Niels Boysen var et utroligt videbegærligt menneske, og det var også det, der skabte hans store interesse for arkæologi og lokalhistorie. Det startede med fund af oldsager under markarbejdet hjemme på gården, men det var ikke nok for ham bare at lægge stenøkserne til pynt i vindueskarmen. Der blev læst og studeret og foretaget nye traveture på marken og siden på nabo-markerne. Gradvist blev interessen udvidet til at omfatte alle spor i landskabet; arkæologiske fund, gamle veje, mølleanlæg, geologiske fænomener, og også geografisk blev hans arbejdsfelt udvidet til en lang række nabosogne.

Niels Boysen vil blive husket for sin store hjælpsomhed, sit engagement i de sager, han beskæftigede sig med, og for sit rolige, gemytlige væsen, som

skaffede ham en stor kontaktflade og mange venner. Han var altid parat til at øse af sin store arkæologiske og lokalhistoriske viden, hvad enten det drejede sig om skoleelever, historiske foreninger eller museumsfolk. Med Niels Boysens bortgang har vi mistet en uvurderlig meddeler, en fortræffelig fortæller og en god ven.

Steen Wulf Andersen

Marie Lassen

Slesvig

Det tynder ud i rækken af repræsentanter for danskhedens pionertid i Sydslesvig. En af dem, forhenværende børnehaveleder Marie Lassen, døde den 25. februar 1991, 79 år gammel, aktiv til det sidste.

Som datter af Lassen-slægten fra Strukstrup var Marie Lassens vej forudbestemt. Hun blev født på familiens slægtsgård den 6. september 1911. Efter endt skolegang kom hun i 1929 til København, hvor hun blev uddannet til børnehavelærerinde på »Frøbel-Højskolen«. Sin børnehavegerning i Sydslesvig startede Tante Mitte, som hun blev kaldt af generationer af børn, i Slesvig i 1931. Siden da var hun med en afbrydelse under krigen uafbrudt i arbejde til sin pensionering 1976.

Utallige er de børn, der gennem tiden har stiftet bekendtskab med Tante Mittes kærlige omsorg, og hun har fulgt »sine børn« langt ud over børnehavealderen. Også i spejderarbejdet arbejdede Tante Mitte ihærdigt med. Hun var den første leder af Dronning Thyra Trop i Slesvig.

Tante Mitte elskede sin hjemstavn Angel og Sydslesvig. Hendes dybe danske rod gav hende kraft til at klare tilværelsen i landet syd for grænsen med alle dens facetter, som hun beherskede på bedste måde og lige til det sidste var der bud efter hende.

Sigrid Skovmand Thomsen

Løgumkloster

Ind under jul 1990 sov Sigrid Skovmand Thomsen, Løgumkloster, stille ind. Et langt og indholdsrigt livsløb havde dermed fået sin afslutning. En varig interesse for både den helt nære hverdag og for den, der rækker længere ud, bevarede hun til det sidste.

Sigrid Thomsen var født Skovmand, en høstdag 1906 så hun første gang dagens lys i Vedsted friskole, nær Aabybro i det nørrejske, Vendsyssel, hvor forældrene havde deres virke. Den påvirkning, det grundtvigske hjem her gav hende, blev pendulet i hele hendes virke livet igennem.

Det var nok hendes morbror, skoleinspektør Holger Skovmand, som var den egentlige årsag til, niecen kom til Løgumkloster. Her var der mere end nok for et aktivt menneske at gå i gang med så få år efter genforeningen. Her fandt Sigrid sin livsledsager, kæmner Peter Thomsen, der kom fra et ligeledes solidt hjem, præget af samme livsholdning.

I alt det, hvortil kræfterne blev viet, var målet at udbygge og at styre de folkelig-nationale fællesskaber. Og det lykkedes. Fru Sigrid var aktiv i gymnastikforeningen, i LdU, Løgumkloster danske Ungdomsforening, som formand for husmoderforeningen og som mangeårigt medlem af menighedsrådet. Som så mange andre sagde hun sin mening, men hun hørte til de få, der bliver hørt. Hjemmet følte en forpligtelse over for det smukke forsamlingshus, der igennem årene har været rammen om det folkelige og nationale arbejde. Derfor var det hende en kær pligt at være medlem af husets bestyrelse. Derved var hun med til både at vedligeholde rammerne og at give dem indhold.

Også i Tønder amts grænseforening var hun et aktivt medlem, end ikke årsmødet få måneder før sin død svigtede hun.

Med Sigrid Thomsens udgang af denne verden er et trygt og godt hjem for børnene, Bodil, Bent og Jens, ikke mere, og by og egn har mistet en personlighed.

Peter Madsen

Ejner Jessen Hauberg

Tandslet

Fhv. direktør Ejner Jessen Hauberg i Holballe, Tandslet sogn på Als, blev født i et landmandshjem den 27. april 1910 i Vamdrup og døde den 3. september 1991.

Efter konfirmationen blev han mejerielev i Marstrup ved Haderslev og virkede som mejerist i Broager, Stenderup ved Nybøl og siden 1927 sammen med hustruen, Trine, på Tandslet Andelsmejeri i 20 år, men så blev Hauberg opfordret til at blive direktør for Tandslet Sparekasse, som senere indgik i Sparekassen Sønderjylland. Her virkede Hauberg med dygtighed og pligt-opfyldenhed, til han blev pensioneret i 1977.

Under besættelsen deltog Hauberg aktivt i modstandsbevægelsen, hvor han især tog sig af udgivelsen af »illegale« blade, hvilket førte til, at han i 1944 blev interneret i Frøslevlejren. Herfra blev Hauberg deporteret til koncentrationslejren Neuengamme ved Hamborg, hvor han sad i Block 2 sammen med den kendte »sherif« fra Tinglev, Jens Peder Egebjerg Andersen (1916-1981). Det strenge arbejde, den knappe føde og de dårlige hygiejniske forhold gjorde Hauberg alvorligt syg, men som en af de første var han heldig at komme med en af de hvide Røde Kors-busser til rekreation og genoptræning i Sverige. Da helbredet var i orden, kom Hauberg igen til Tandslet, hvor han fortsatte sin gerning som sparekassedirektør og blev en kendt og højagtet mand på egnen. E. J. Hauberg var medlem af bestyrelsen for »Kammeraternes Hjælpefond«, der driver en ferielejr på Kegnæs og udgiver tidsskriftet »Pigtråd« til medlemmerne af samtlige KZ-fangesammenlutninger.

Med pædagogisk talent og tolerance har Hauberg holdt mange foredrag om sine oplevelser under besættelsen for skoleelever i alle aldersklasser. Trods hårde prøvelser var skæbnen mild mod Hauberg, så han blev 81 år gammel. Det skyldes måske, at der er en mærkelig foryngende kraft i dette at leve og virke i en god sags tjeneste.

J.K.L.

Paul Weede

Flensborg

Chefredaktør på Flensborg Avis, Paul Weede, døde juledag 1990, kun to uger efter sin 60 års fødselsdag.

Med Paul Weede har den danske folkedel mistet en personlighed, der ikke blot var faglig kompetent, men også dybt engageret i mindretalsarbejdet. Han var journalist med liv og sjæl og han var yderst samvittighedsfuld. Så sent som i forbindelse med sin 60 års fødselsdag gav Paul Weede udtryk for, at jobbet som chefredaktør var så opslidende, at han kun ville blive på posten nogle få år endnu.

Paul Weede havde 32 års journalistisk erfaring bag sig, da han i 1986 vendte hjem til Flensborg for at overtage chefredaktørposten og var ikke mindst fuldt fortrolig med moderne avisproduktion. Fra et job som redaktionschef på Frederiksborg Amts Avis skiftede han til det gamle grænseblad på et tidspunkt, da Flensborg Avis stod foran udflytning fra de forældede faciliteter på Nørretorv til det moderne bladhus med ny teknik på Wittenbergvej. Det var opgaven at modernisere Flensborg Avis, der lokkede, men han ville også gøre en indsats i mindretallet. Som den dygtige »bladskrædder« han var, gav han bladet dets nuværende, moderne udseende med nyt format og også indholdsmæssigt gjorde han avisen mere levende og spændende. Han ønskede dog ikke radikalt at ændre på den redaktionelle linie. I sine sidste år lagde han stor vægt på at forbedre og udvide den lokale dækning.

Der står betydelig respekt omkring den måde, på hvilken han trods mange genvordigheder løste den højst krævende opgave. På sin rolige, stilfærdige måde kunne han ofte inspirere sine medarbejdere, men ikke altid fandt han den nødvendige opbakning.

Paul Weede fortsatte med at udvikle Flensborg Avis ud fra det mønster, der var blevet skabt af Karl Otto Meyer i dennes chefredaktørperiode og han bidrog stærkt til, at der opstod en ny filosofi omkring Flensborg Avis, som et moderne, åbent og læsevenligt blad.

Ved siden af sit krævende job på Flensborg Avis fandt Paul Weede tid og kræfter til et hverv som medlem af SSF's presseudvalg, hvor han med sin faglige dygtighed gjorde sig stærkt gældende.

Paul Weede var et stort familiemenneske og han elskede at pusle omkring huset i Harreslev i fritiden.

K. G.

Hans Mathiesen

Gram

Den 14. november 1990 døde revisor Hans Mathiesen, Gram. Med ham er en stærk og retlinet personlighed gået bort. Han var en mand, man havde respekt for og satte pris på. Hans hele virke havde sin bund i et dansk og grundtvigiansk præget kristent livssyn. To ting, to indsatser, kom især til at præge hans liv: Arbejdet i andelsbevægelsen og arbejdet for at støtte de danske i Sydslesvig.

Hans Mathiesen var født den 29. august 1911 i Mommark. Efter sin skolegang hos lærer Drewsen i Mommark – han var en kvik elev og mindedes skoleårene med glæde – var han ude at tjene på forskellige gårde på Als og Sundeved; men i 1932 besluttede han at læse videre og tog i 1933 Handelsmedhjælpereksamen fra Den jydsk Handelshøjskole i Århus. Derefter kom han i lære ved FDB i Sønderborg og var efter udstået læretid ansat samme sted til 1946. Fra 1946-48 havde han orlov fra FDB for at lede det danske

fordelingsarbejde af mad og tøj til de dansksindede i Sydslesvig, Sydslesvig-hjælpen. Efter denne indsats, der gav ham et nøje kendskab til danskheden i Sydslesvig, blev han fra 1949-52, først som konsulent derefter som salgschef, ansat ved andelsbevægelsens Det danske Forlag i København. Fra 1939-45 var han iøvrigt medarbejder ved FDBs oplysningsafdeling.

I 1952 flyttede Hans Mathiesen med sin familie tilbage til Sønderjylland, idet han blev ansat ved FDBs Konsulent- og Revisionskontor som kredsrevisor i Sønderjylland og Vestjylland. Efter et år i Aabenraa bosatte han sig i Gram, hvor han boede til sin død. I de første mange år havde han også kontor i hjemmet på Lindeallé, men som opgaverne voksede, og da FDB oprettede sin afdeling i Vejen, flyttede også Hans Mathiesen sit kontor dertil. Sine sidste år var han leder af Revisionstjenesten i Vejen.

Hertil kommer så Hans Mathiesens engagement i en lang række folkelige og kulturelle sammenhænge. I de unge år i Sønderborg var han med til at blæse succesfyldt liv i ungdomsforeningen, han var med i Det unge Grænseværn, fik tillidsposter i De danske Ungdomsforeninger. Arbejdet i Grænseforeningen, både i Haderslev Vestamt og på landsplan blev betydningsfuldt, han var i adskillige år første næstformand i Grænseforeningens hovedbestyrelse. Også teatret havde hans store interesse. På sine besøg i København var han gerne i teater, og han blev formand for teaterforeningen i Gram, senere også kasserer for Sønderjydsk Teaterforening. Han var desuden i adskillige år formand for menighedsrådet i Gram, formand for ligningskommissionen, deltog i Det danske spejderkorps' forældrearbejde, i Lions Club og meget mere.

Hjertet i det hele var dog interessen for det danske arbejde i Sydslesvig. Arbejdet i Grænseforeningens Røhsminde-udvalg var han således særdeles glad for. Han elskede at færdes i Sydslesvig, at vise rundt, fortælle om de historiske minder, og han erhvervede sig et grundigt kendskab til den sønderjyske historie – og et fantastisk personkendskab. I den henseende var han nærmest et omvandrede leksikon.

Et par måneder før sin død nåede Hans Mathiesen at fejre guldbryllup med sin trofaste hustru Ingeborg Kaufmann Mathiesen. Hun stammer fra Bovrup, fra et ærkedansk hjem og delte hans nationale interesser.

Selvom Hans Mathiesen stammede fra det smilende Als, så blev det med årene Vesteregnet og dens folk, der kom til at tale meget til ham. Marsklandet og især Halligerne trak på hans interesse, ligesom han var grebet af friserens skæbne og historie. Der blev efterhånden en ikke ringe lighed mellem de stoute bønder herude bag digerne og Hans Mathiesen. Han gjorde også på en måde deres ord om, at den, der ikke vil vige, må dige, til sine.

E.

Knud Hansen

Skærbæk

Efter længere tids tiltagende svaghed døde købmand Knud Hansen på Tønder sygehus den 3. januar 1991. Han var født og opvokset i Skærbæk, hvor han kom til verden den 23. maj 1911 i den købmandsgård, som hans far, H. F. Hansen, havde ladet opføre to år tidligere.

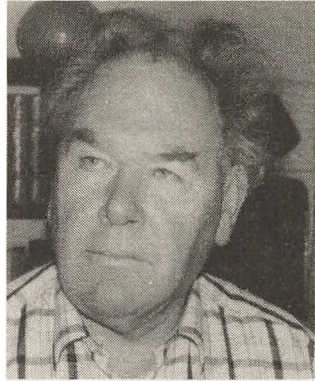
Som purung kom han i købmandslære i Tønder og senere på Købmandsskolen i Rungsted. Sin læretid afsluttede han i Vedbæk, hvorefter han vendte hjem til forældrenes forretning i Skærbæk, som han overtog i begyndelsen af 1940'erne. En tid drev han også købmandsforretning i Lakolk på Rømø.

Knud Hansen var en dansk mand af den gamle skole, opdraget i ånden fra før Genforeningen, hvor hans far hørte blandt de ledende danske i Skærbæk. Den opdragelse var han trofast imod til det sidste, og hans hjerte bankede varmt for alt dansk. Det var også i danske foreninger, han fandt sine venner og sin omgangskreds, og som levende interesseret i landets og ikke mindst landsdelens historie var han en trofast deltager i Historisk Foreningsarrangementer og ikke mindst ved afstemningsfesterne den 10. februar.

I 1984 købte Skærbæk kommune købmandsgården, og det var ham en stor glæde, at Skærbækegnens Museum fik hjemme i »hans« hus. Så sent som i efteråret 1990 var han jævnlig gæst på museet, både ved mere officielle lejligheder, og når han blot fik lyst til at se indenom. Gennem det legat, han oprettede på sit dødsleje – karakteristisk for Knud Hansen i forældrenes navn – gav han museet et trofast håndslag langt ud over hans egen levetid.

Danskhed, redelighed og trofasthed er nogle af de ord, der kan karakterisere Knud Hansen.

H. E. Sørensen

Niels Bøgh Andersen

Jaruplund

Den 6. august 1991 døde en af Sydslesvigs markante skikkelser, fhv. højskoleforstander Niels Bøgh Andersen, Jaruplund, efter et langt og aktivt liv i danskhedens tjeneste. Han var en personlighed – kendt ikke kun i grænselandet, men over alt i Danmark fra sine utallige taler og foredrag, fra radio og fjernsyn og ikke mindst gennem sine tre erindringsbøger: »Fiskersøn fra Aventoft«, »Feltdegn fra Harreslev Mark« og »Forstander på Jaruplund«. De tre bogtitler markerer væsentlige afsnit af hans liv.

Bøgh blev født i 1908 og voksede op i et almuehjem i den vestslesvigske landsby Aventoft lidt syd for den nuværende grænse. Hjemmet gav ham en folkelig, dansk ballast, som kom til at præge hans holdninger livet igennem.

I 1929 blev Bøgh lærer fra Tønder Seminarium og efter nogle få år i København vendte han tilbage til Sydslesvig. Han blev leder af den danske skole på Harreslev Mark 1931-35 og siden ved den dansksprogede kommuneskole i Flensborg for igen at vende tilbage til skolen i Harreslev.

Han engagerede sig hurtigt i det danske arbejde og blev medlem af mindretallets centralledelse, hvor han gik ind for, at ledelsen skulle lytte mere til de danske, sydslesvigske unge, og at man tydeligt markerede afstand til nazismen.

Samtidig med sit virke som skolemand blev Bøgh borgmester i Harreslev 1946-48 og medlem af kredsdagen (amtsrådet) for Flensborg Landkreds 1946-74. Han var medlem af bestyrelsen for Sydslesvigsk Forening 1949-74; i flere år var han formand og deltog aktivt i de svære politiske forhandlinger om Sydslesvigs fremtid. Senere blev han i en årrække formand for tilsynsrådet for Flensborg Avis og komitéformand for J. C. Møller-Fonden, som har et socialt sigte.

Under 2. verdenskrig blev Bøgh som tysk statsborger indkaldt. En barsk tid, som han fængslende har skildret i sine erindringer. I 1944 var han i Frankrig, hvor han blev taget til fange af de allierede. Det lykkedes ham at komme til England med lister over danske sydslesvigere i krigsfangenskab. I London blev han uofficiel talsmand for det danske Sydslesvig.

Efter sin hjemkomst fra krigen blev han rektor for den kommunale folkeskole i Flensborg Nord og i 1949 leder af en dansk privatskole i Flensborg. I 1954 blev han opfordret til at blive forstander på Jaruplund Højskole, og han virkede her til 1972, hvor han blev en meget aktiv pensionist med en omfattende foredrags- og skribentvirksomhed.

Som højskolemand havde Bøgh en sjælden evne til at engagere sine elever ved at kunne tale vidende og engageret om ethvert emne, som optog ham – og det var mange. Særlig interesse og intuition havde han over for kunst og antikviteter. Både på højskolen og i sin øvrige omfattende og krævende virksomhed havde han en aldrig svigtende støtte i sin kone, Ingrid. Uden hende havde Bøgh ikke kunnet overkomme så meget.

I sit nationale virke gik Bøgh stærkt ind for, at man syd for grænsen brugte det danske sprog mest muligt for herigennem at styrke den danske bevidsthed. Det var derfor næsten en selvfølge, at han 1972-82 var medlem af Sprogforeningens bestyrelse, hvor han var Sydslesvig en god mand, der prægede møderne med sin viden og sin frodighed. Han tog initiativet til, at der blev oprettet en afdeling af Sprogforeningen i Sydslesvig, og han blev dens første formand 1980-83. I en del år var han også medlem af det særlige udvalg, som forestår Sprogforeningens Litteraturpris. Da han udtrådte af udvalget, blev det i 1988 muligt at tildele ham litteraturprisen for hans levende erindringsbøger, som vil blive stående længe i dansk memoirelitteratur som vidnesbyrd om en dansk personlighed i grænselandet. Bøgh talte flere gange i Sprogforeningen ved forsamlingshusmøder og andre lejligheder. Han var en af vore sidste store mundtlige fortællere, og det var hver gang en oplevelse, når han tryllebandt forsamlingen med sine beretninger.

Bøgh havde udstråling, og han havde sine meningers mod. Der blev lyttet, når han talte. Han var ikke altid lige bekvem – ønskede vel heller ikke at være det. Somme tider var han kontroversiel; men ingen kunne være i tvivl om hans oprigtige engagement i det folkelige danske arbejde. Hans virke var præget af slesvigerens trofasthed over for hjemstavnen.

Jørgen Mågård

Carl Peter Büchert

Munkvolstrup

Forhenværende gårdejer Carl Peter Büchert, Munkvolstrup døde den 8. januar 1991, 90 år gammel. Han var en markant skikkelse i det danske mindretal. Efter uddannelse på Landbohøjskolen var han i 1920'erne landbrugs-konsulent for Landboforeningen for Flensborg og Omegn. Senere overtog han slægtgården, Sophiegården, som han drev helt indtil 1975. Under anden verdenskrig måtte han trække i tysk soldateruniform. Først i 1947 vendte han hjem fra russisk krigsfangenskab.

I en længere årrække sad Carl Peter Büchert i styrelsen for Dansk Skoleforening for Sydslesvig og i det sydslesvigske sundhedsråd. Han repræsenterede også SSW i Munkvolstrup kommunalbestyrelse og var sammen med hustruen, som døde i 1990, aktiv i det danske foreningsarbejde på egnen.

Betty Skött

Flensborg

Betty Skött døde den 25. juli 1991 84 år gammel. Hun fik sin egentlige uddannelse på Flensborghus' Bogsamling. Hendes kærlighed til bøger og det danske sprog samt hendes sans for systematik gjorde, at hun fik gode og lærerige år der. Efter anden verdenskrig ledede Betty Skött Dansk Skoleforenings bogdepot. I hendes overfyldte små lokaler oppe under taget og senere i Duborg-skolen fordeltes lærebøger til det sig voldsomt udviklende skolevæsen.

Som dansk sydslesviger vidste Betty Skött, at det ene skal passes, og det andet ikke forsømmes. I mange år var hun ikke blot Helligåndskirkens faste organist. I krigstiden fulgte hun på cykel skiftende præster til gudstjenesterne i Kobbermølle, Jaruplund og Valsbøl. Til hendes alsidige virke hørte også det at spille til morgensang på Duborg-skolen samt ledelsen af Helligåndskirkens kor. I dette arbejde var det en vigtig ting for hende også at besøge menigheder uden for Flensborg med koret.

Da alderen og helbredet tvang Betty Skött tilbage til stilheden og iagttagelsen fulgte hun med kærlighed sine venner og det danske bibliotek, skoleforeningen og den danske kirke.

Traugott Møller Sønderborg

En af Flensborgs og grænselandets markante sønner, grossisten, fabrikanten og udgiveren Traugott Møller, Sønderborg, døde den 9. juni 1991, 86 år gammel.

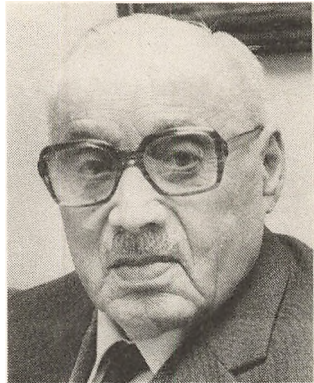
Han var født i Flensborg den 25. august 1904 som søn af tidligere overborgmester og bypræsident I. C. Møller og dennes hustru Dorteia. Her oplevede den unge Traugott første verdenskrig, afstemningstiden og Nordslesvigs genforening med Danmark, som efterlod dybe indtryk hos ham.

Traugott Møller grundlagde i Sønderborg konfektionsvirksomheden Møller & Co., der i 1969 overgik til en selvejende institution og fortsat har en fremtrædende position i branchen.

Nord for grænsen markerede Traugott Møller sig især som erhvervsmand. Han var i en periode formand for Sønderborg Handelsstandsforening og viceformand i Provinshandelskammeret. Han har desuden en stor del af æren for opbygningen af Sønderborg Handelsskole.

I Sydslesvig er Traugott Møller kendt som forkæmper for det nationale og folkelige. Han skabte og finansierede i 1980 tidsskriftet Slesvigland, der uddeles gratis til samtlige husstande i Sydslesvig. I 1976 stiftede han »I. C. Møller Fonden« – »De små glæders legat«, der skulle hjælpe og opmuntre mennesker, som skæbnen ikke havde været alt for god ved. Siden starten har denne fond ydet hjælp til 18.000 betrængte sydslesvigere, uden skelen til nationale tilhørsforhold, race eller religion.

I. H.

Hans Chr. Schmidt

Augustenborg

Hans Chr. Schmidt, Caroline Amalie Gården, Augustenborg er død 97 år gammel. Han var født i Sebbelev ved Augustenborg og hørte til en gammel alsisk slægt, som i flere generationer havde virket i Sebbelev. Efter at have fået sin uddannelse som landmand kom han som 20-årig ind som soldat, og kort tid efter stod han ved vestfronten.

Han deltog i de hårde kampe omkring Sommeområdet frygtet af soldaterne, hvor de store tab fandt sted. Under disse kampe blev han taget til fange, og dermed var krigen forbi for ham. Men inden da deltog han i skyttegravskampene mand mod mand, og hvis ikke en fransk løjtnant havde kommanderet »hold inde«, havde han ikke overlevet, han var hårdt såret og nedkæmpet.

Turen gik til den franske fangelejr i Aurillac, hvor de dansksindede sønderjyder var interneret, først i 1919 kom han hjem.

Derefter blev han bestyrer på gården Bagmose i Ulkebølskov, og i 1956 vendte han tilbage til Sebbelev for derpå at tage ophold på Caroline Amalie Gården i 1973.

Hans Chr. Schmidt var bestyrelsesmedlem i den lokale DSK (danskisindede sønderjydske krigsdeltagere) han var derudover en flittig skribent til at forfatte hjemstavnsens historie omkring Midtals.

I skrift og tale fortalte han om sin fødeby; det 160 år gamle Sebbelev bylaugs møde og virksomhed lå ham stærkt på sinde, og han gik aldrig på akkord med sin nationale overbevisning. Hans Chr. Schmidt var den sidste veteran i Augustenborg/Ketting området, og med ham er et kapitel af sønderjyske soldater fra 1. verdenskrig gået over i historien.

Hans Lind

ALMANAKKENS HÅNDBOG

Sønderjysk vejviser

Forslag til supplerings af vejviseren modtages gerne.

*Sprogforeningens Almanak:
Ingolf Haase, Slotsgaden 28, 6270 Tønder.
Telefon 74 73 85 69*

DET DANSKE KONGEHUS

MARGRETHE II, Danmarks Dronning, født 16. april 1940, succederede 14. januar 1972, gift 10. juni 1967 med prins *Henrik* af Danmark, født greve de Laborde de Monpezat, født 11. juni 1934.

Sønner: 1) *Frederik André* Henrik Christian, født 26. maj 1968. 2) *Joachim* Holger Waldemar Christian, født 7. juni 1969.

Søstre: 1) *Benedikte* Astrid Ingeborg Ingrid, født 29. april 1944, gift 3. februar 1968 med *Richard* Casimir Karl August Konstantin, prins til Sayn-Wittgenstein-Berleburg, født 29. oktober 1934. Børn: a) *Gustav* Frederik Philip Richard, født 12. januar 1969. b) *Alexandra* Rosemarie Ingrid Benedikte, født 20. november 1970. c) *Nathalie* Xenia Margareta Benedikte, født 2. maj 1975. 2) *Anne-Marie* Dagmar Ingrid, født 30. august 1946, gift 18. september 1964 med Hans Majestæt *Konstantin*, forhen Hellenernes konge, født 2. juni 1940.

Moder: Dronning *Ingrid* Victoria Sofia Louise Margareta, født Sveriges prinsesse, født 28. marts 1910, gift 24. maj 1935 med *Kong Frederik IX*, født 11. marts 1899, død 14. januar 1972.

Farbroder: Arveprins *Knud* Christian Frederik Michael, født 27. juli 1900, død 14. juni 1976, gift 8. september 1933 med *Caroline-Mathilde* Louise Dagmar Christiane Maud Augusta Ingeborg Thyra Adelheid (se nedenfor). Datter: *Elisabeth* Caroline-Mathilde Alexandrine Helena Olga Thyra Feodora Estrid Margarethe Désirée, født 8. maj 1935.

Farfaders broders børn: a) *Caroline-Mathilde* Louise Dagmar Christiane Maud Augusta Ingeborg Thyra Adelheid, født 27. april 1912, gift 8. september 1933 (se ovenfor), b) *Gorm* Christian Frederik Hans Harald, født 24. februar 1919.

Farfaders farbroders børn: 1) *Axel* Christian Georg, født 12. august 1888, død 14. juli 1964, gift 22. maj 1919 med *Margaretha* Sofia Lovisa Ingeborg, født Sveriges prinsesse, født 25. juni 1899, død 4. januar 1977. Søn: *Georg* Valdemar Carl Axel, født 16. april 1920, død 29. september 1986, gift 16. september 1950 med *Anne* Ferelith Fenella, født Bowes-Lyon, født 4. december 1917, død 26. september 1980. 2) *Margrethe* Françoise Louise Marie Helene, født 17. september 1895, gift 9. juni 1921 med *Renatus* Karl Maria Joseph, prins af Bourbon-Parma, født 17. oktober 1894, død 30. juli 1962.

REGERING OG FOLKETING

KV-regeringen Poul Schlüter

Statsminister	<i>Poul Schlüter (K)</i>
Udenrigsminister	<i>Uffe Ellemann-Jensen (V)</i>
Finansminister	<i>Henning Dyremose (K)</i>
Økonomi- og skatteminister	<i>A. Fogh Rasmussen (V)</i>
Forsvarsminister	<i>Knud Enggaard (V)</i>
Undervisnings- og forskningsminister	<i>Bertel Haarder (V)</i>
Justitsminister	<i>Hans Engel (K)</i>
Indenrigsminister og minister for nordisk samarbejde	<i>Thor Pedersen (V)</i>
Landbrugsminister	<i>Laurits Tørnæs (V)</i>
Kirkeminister og kommunikationsminister	<i>Torben Rechendorff (K)</i>
Boligminister	<i>Svend Erik Hovmand (V)</i>
Fiskeriminister	<i>Kent Kirk (K)</i>
Arbejdsminister	<i>Knud E. Kirkegaard (K)</i>
Industriminister og energiminister	<i>Anne Birgitte Lundholt (K)</i>
Sundhedsminister	<i>Else Larsen (V)</i>
Trafikminister	<i>Kaj Ikast (K)</i>
Miljøminister	<i>Per Stig Møller (K)</i>
Socialminister	<i>Else Winther Andersen (V)</i>
Kulturminister	<i>Grethe Rostbøll (K)</i>

Folketingsvalget den 12. december 1990

Stemmeprocent 82,85

Socialdemokratiet	1.211.121	stemmer	69	mandater
Radikale Venstre	114.888	stemmer	7	mandater
Konservative Folkeparti	517.293	stemmer	30	mandater
Centrum Demokraterne	165.556	stemmer	9	mandater
Danmarks Retsforbund	17.181	stemmer	0	mandater
Socialistisk Folkeparti	268.759	stemmer	15	mandater
De Grønne	27.642	stemmer	0	mandater
Humanistiske Parti	763	stemmer	0	mandater
Fælles Kurs	57.896	stemmer	0	mandater
Kristeligt Folkeparti	74.174	stemmer	4	mandater
Venstre	511.643	stemmer	29	mandater
Fremskridtspartiet	208.484	stemmer	12	mandater
Enhedslisten	54.038	stemmer	0	mandater
Udenfor partierne	10.224	stemmer	0	mandater
Blanke	20.039	stemmer		
Ugyldige	5.719	stemmer		
<hr/>				
I alt	3.265.420	stemmer	175	mandater
Færøerne			2	mandater
Grønland			2	mandater
<hr/>				
			179	mandater

Stemmetal i Sønderjyllands amtskreds den 12. december 1990

Stemme procent 82,48

Socialdemokratiet	54.306	stemmer	3	mandater
Radikale Venstre	4.182	stemmer	0	mandater
Konservative Folkeparti	27.448	stemmer	2	mandater
Centrum Demokraterne	6.257	stemmer	0	mandater
Danmarks Retsforbund	931	stemmer	0	mandater
Socialistisk Folkeparti	6.770	stemmer	0	mandater
De Grønne	1.003	stemmer	0	mandater
Humanistiske Parti	*	stemmer	0	mandater
Fælles Kurs	1.938	stemmer	0	mandater
Kristeligt Folkeparti	4.430	stemmer	0	mandater
Venstre	31.094	stemmer	2	mandater
Fremskridtspartiet	14.624	stemmer	1	mandater
Enhedslisten	864	stemmer	0	mandater
Blanke	1.158	stemmer		
Ugyldige	295	stemmer		
<hr/>				
I alt	155.300	stemmer	8	mandater

*) Opstillede ikke i Sønderjyllands amtskreds.

Valgt i Sønderjyllands amtskreds

Socialdemokratiet: Poul Qvist Jørgensen, afdel. led.
J. K. Hansen, fhv. minister
Svend Taanquist, laboratoriemester

Konservative Folkeparti: Kaj Ikkast, trafikminister
Jens Peter Rønholdt, gårdejer

Venstre: Peder Sønderby, gårdejer
Filt Jensen, gårdejer

Fremskridtspartiet: Jan Køpke Christensen, overlærer

Undervisningsministeriets udvalg vedrørende danske kulturelle anliggender i Sydslesvig (5-mandsudvalget)

(Beskikkelse af 25. april 1991 – efter folketingsvalget den 12. december 1990)

- V folketingsmedlem, gårdejer
Peder Sønderby (formand),
Ørderup,
6520 Toftlund
Tlf. Christiansborg 33 37 55 00
Tlf. privat 74 83 15 78
- S folketingsmedlem
J. K. Hansen
Dybbøløstenvej 23,
6400 Sønderborg
Tlf. Christiansborg 33 37 55 00
Tlf. privat 74 48 60 43
- K direktør, cand.polt.
E. Haunstrup-Clemmensen,
Gl. Vartovvej 19,
2900 Hellerup.
Tlf. 31 62 15 37.
- SF Inger Harms, fhv. MF,
Lojovvej 9,
6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 17 13.
- Z landbrugstekniker
Bernd Carstensen,
Nørrevej 32,
6280 Højer.
Tlf. 74 74 28 18.
- Sekretær: Kontorchef
C. E. Lautrup,
Undervisningsministeriet,
Frederiksholms Kanal 26,
1220 København K.
Tlf. Undervisningsministeriet
33 92 54 37.
- Arkitekt: Ole Grenness,
Byggedirektoratet,
Nørre Voldgade 16,
1358 København K.
Tlf. Byggedirektoratet
33 12 54 88.

AMT OG KOMMUNER

Sønderjyllands statsamt

Statsamtmand

Ole Perch Nielsen
H. P. Hanssensgade 42,
6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 12 36. Kontortid: 10-14.30,
torsdag dog 10-17. Lørdag lukket.

Tilsynsrådet for Sønderjyllands amt

H. P. Hanssensgade 42,
6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 12 36. Kontortid: 10-14.30,
torsdag dog 10-17. Lørdag lukket.

Sønderjyllands amtskommune

Amtsgården, Skelbækvej 2,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 50 50.

Amtsborgmester: Kresten Philipson.
Amtskommunaldirektør: Finn Hansen.

Kort over Sønderjyllands amt

Amtsrådsmedlemmer pr. 1. januar 1990

- V Kresten Philipsen, amtsborgmester, gårdejer, »Lundtoftbjerg«, 6200 Aabenraa.
- V Helge Jensen, 1. viceamtsborgm., overlærer, Landevejen 34, Døstrup, 6780 Skærbæk.
- A Dycke Hoff, 2. viceamtsborgmester, distriktsmontør, Farversmøllevej 125, 6200 Aabenraa.
- A Heine Andersen, lærer, Birkevænget 2, Abild, 6270 Tønder.
- Z Svend Aage Bek, campingpladssejer, Arnbjergvej 49, 6430 Nordborg.
- A Karen Bertelsen, sygehjælper, Frejasvej 12, 6070 Christiansfeld.
- V Arne Buhrkal, gårdejer, Vråvej 4, Øster Lindet, 6630 Rødding.
- V Jens Børsting-Andersen, reg. revisor, Vinkelvej 15, Rørkær, 6270 Tønder.
- A Per Friis, lærer, Færgevej 71, 6100 Haderslev.
- Q Knud Erik Hansen, forstander, Talind 1, I, 6560 Sommersted.
- A Knud Tøjlgård Jensen, skoleinspektør, Rosenvej 29, Ullerup, 6400 Sønderborg.
- S Hans Christian Jepsen, landmand, Almstrupvej 71, Almstrup, 6360 Tinglev.
- A Christian P. Johannsen, skoleinspektør, Nyboder 41, 6520 Toftlund.
- C K. M. Laursen, major, Grønlandsvej 39, 6100 Haderslev.
- V Regnar Liboriussen, borgmester, Almstedskov 7, 6440 Augustenborg.
- A Hans Egon Madsen, toldbetjent-formand, Gammel Aabenraavej 31, 6400 Sønderborg.
- V Tage Madsen, lærer, Surreroj 18, 6372 Bylderup Bov.
- C Eva Nielsen, rektor, Jørgensgård 36, 6200 Aabenraa.
- F Jan Nøjsen, overassistent, Simmerstedvej 62, 6100 Haderslev.
- A Erik Oksborg, konsulent, Egevej 6, Hammelev, 6500 Vojens.
- V Anton Madsen Paulsen, førstelærer, Ribelandevej 32, Enderupskov, 6510 Gram.
- A Bent Krogh Petersen, skolepsykolog, Pileløkke 36, 6310 Broager.
- Z Inge Refshauge, lokalredaktør, Nygade 5 II, 6300 Gråsten.
- A Erik Schmidt, formand, Gramsmosevej 23, Asserballeskov, 6440 Augustenborg.
- C Sven Tarp, installatør, Jernbanesvinget 7, 6392 Bolderslev.
- A Bente W. Tietz, distriktssekretær, Skovtoften 2, Havnbjerg, 6430 Nordborg.
- V Hans Erik Jensen, Mølleparken 25, 6240 Løgumkloster.
- V Grete Zachariassen, husmor, Mølmark 27, 6310 Broager.
- V Edith Aalling, husmor, Selskærvej 5, 6560 Sommersted.

Amtsprogramrådet 1990

*Liberal Oplysnings Forbund,
Løgumkloster*

Hans Erik Jensen, Mølleparken 25,
6240 Løgumkloster.

Socialistisk Folkeparti, Sønderjyllands amt
Erik Kristensen, Kærvej 9, Sommersted,
6500 Vojens.

Bund Deutscher Nordschleswiger
Gørdard Mammen, Søndervængel 68,
Hellevad, 6230 Rødekro.

Konservativ Ungdom i Sønderjylland
Kim Lykke Sørensen, Mølby 17,
6400 Sønderborg.

LO Sønderjyllands amt
Agnes Nielsen, Møllebakken 22,
Svenstrup, 6430 Nordborg.

*Arbejdernes Oplysningsforbund,
Sønderjyllands amt*
John Lauridsen, Bjærndrup Bygade 4,
6070 Christiansfeld.

Sydslesvigsk Forening
Ernst Vollertsen, Søkamp 19,
D-2381 Lürschau.

FOF-Sønderjylland
Marie Olsen, Kyshøj 12, 6470 Sydals.

De danske Husmandsforeninger m.fl.
Elisabeth Prah, Tønder Landevej 12,
6240 Løgumkloster.

*Det Konservative Folkeparti
Sønderjylland*
Karlo Christensen, Nygade 13,
6270 Tønder.

Arbejdernes Radio- og Fjernsynsforbund
V. P. Leonhardt, Carstøngade 90,
6270 Tønder.

Kristelig Lytter- og Fjernseerfond
Gerda Skov, Røddingvej 5,
Brændstrup, 6510 Gram.

*Idrættens Samarbejdsudvalg
for Sønderjyllands amt*
Ingolf Skousen, Mågevej 2, 6500 Vojens.

Socialdemokratiet, Aabenraa kommune
Ena Drimer, Brunbjergvej 60,
Løjt Kirkeby, 6200 Aabenraa.

Amtsrådsmedlem
Grete Zachariassen, Mølmark 27,
6310 Broager.

Amtsrådsmedlem
Bent Krogh Petersen, Pilelykke 36,
6310 Broager.

Kommuner i Sønderjyllands amt

- Augustenborg kommune,**
6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 15 82.
Borgmester: Regnar Liboriusen.
Kæmner: John Borggreen.
- Bov kommune, 6330 Padborg.**
Tlf. 74 67 00 67.
Borgmester: Preben Johannsen.
Kommunaldirektør: Bent Sørensen.
- Bredebro kommune, 6261 Bredebro.**
Tlf. 74 71 16 50.
Borgmester: Lauge Jepsen.
Kommunaldirektør: Gert Horn.
- Broager kommune, 6310 Broager.**
Tlf. 74 44 10 33.
Borgmester: Jørn Lehmann Petersen.
Kommunaldirektør: Erik Breum.
- Christiansfeld kommune,**
6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 26 74 26.
Borgmester: Holger Hansen.
Kommunaldirektør: Else Mariegaard.
- Gram kommune, 6510 Gram.**
Tlf. 74 82 21 31.
Borgmester: Hans Peter Geil.
Kommunaldirektør:
Keld Brøchner Nielsen.
- Gråsten kommune, 6300 Gråsten.**
Tlf. 74 65 12 30.
Borgmester: Peter Friis Brodersen.
Kommunaldirektør: Ejner Støtting.
- Haderslev kommune,**
6100 Haderslev. Tlf. 74 22 23 24.
Borgmester: Gunnar Nielsen.
Kommunaldirektør: Poul Johansen.
- Højer kommune, 6280 Højer.**
Tlf. 74 78 23 27.
Borgmester: Knud Hansen.
Kæmner: Thomas Uhre Knudsen.
- Lundtoft kommune, Følsted,**
6200 Aabenraa. Tlf. 74 68 55 11.
Borgmester: P. Buus Madsen.
Kommunaldirektør: Jens Bundesen.
- Løgumkloster kommune,**
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 45 11.
Borgmester: Hans Jessen Hansen.
Kommunaldirektør: Hans Holt.
- Nordborg kommune, 6430 Nordborg.**
Tlf. 74 45 46 47.
Borgmester: J. Møller Madsen.
Kommunaldirektør: Anton Nielsen.
- Nørre-Rangstrup kommune,**
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 19 34.
Borgmester: Birte Thyssen.
Kommunaldirektør:
Mathias M. Achner.
- Rødding kommune, 6630 Rødding.**
Tlf. 74 84 21 61.
Borgmester: Peter Holst.
Kommunaldirektør:
Normann Pedersen.
- Rødekro kommune, 6230 Rødekro.**
Tlf. 74 66 28 75.
Borgmester: Erik Larsen.
Kommunaldirektør: Ervin Mølgård.
- Skærbæk kommune, 6780 Skærbæk.**
Tlf. 74 75 22 11.
Borgmester: Peter A. Petersen.
Kommunaldirektør: H. Thomasen.
- Sundeved kommune, Avnbøvej 12,**
Ullerup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 46 12 16.
Borgmester: Ruth Jørgensen.
Kæmner: Erik Juhl Petersen.
- Sydals kommune, Skovsholm 1,**
Hørup, 6470 Sydals.
Tlf. 74 41 52 20.
Borgmester: Jens Peter Kock.
Kæmner: Poul-Erik Johansen.
- Sønderborg kommune,**
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 93 00.
Borgmester: Ingolf Winzor.
Kommunaldirektør: Jenny Voorraad.

Tinglev kommune, Tinglev Midt 2,
6360 Tinglev. Tlf. 74 64 40 39.
Borgmester: Thorkild Dahl Nielsen.
Kommunaldirektør:
cand. jur. Morten Knudsen.

Tønder kommune, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 18 10.

Borgmester: Kurt Johansen.
Kommunaldirektør: Egon Nielsen.

Vojens kommune, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 07 54.

Borgmester: Nis Mikkelsen.
Kommunaldirektør: Mogens Olsen.

Aabenraa kommune, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 12 00.

Borgmester: Jørgen Witte.
Kommunaldirektør: Ehler B. Nielsen.

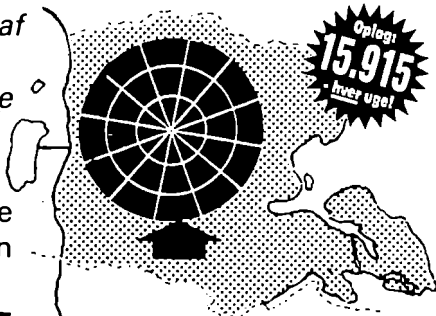
Kommuneforeningen
i Sønderjyllands amt.

Kommunekontoret, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 21 61.

Formand: Borgmester Nis Mikkelsen.
Sekretær:
Skatteinspektør Knud Sørensen.

*Hele dette område af
Sønderjylland får
Deres annonce at se
hver torsdag.*

– Det er én af
grundene til, at flere
og flere ser fordelene
ved at annoncere i

ugeavisen

for MIDTSØNDERJYLLAND

Vestergade 35 · 6520 Toftlund

Telefon 74 83 19 90 – Telefax 74 83 20 91

FORENINGER, ORGANISATIONER, INSTITUTIONER M. V.

Nationale og historiske foreninger m. v.

Sprogforeningen

Folkeshjem, Haderslevvej 7, Aabenraa.
Tlf. 74 62 11 50.
Kontortid: Mandag 13-17.

Sekretær: Lis Mågård.

Bestyrelse:

Formand: O. bibliot. Jørgen Mågård,
Svangkærvej 9, Smedeby, 6340 Kruså.
Tlf. 74 67 21 14.

Skoleleder Sigfred Andresen,
Mühlendamm 7, D-2257 Bredstedt
(Sydslesvig). Tlf. 009 49 4671 - 42 57.

Sognepræst Th. Heick,
Kirkepladsen 3, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 12 27.

Lektor Klaus Eggers Hansen,
Havgyden 41, Bæk, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 57 92 69.

Vandrelærer Volker Bock,
Meiereistrasse 7,
D-2381 Thumby.
Tlf. 009 49 462 - 37 189.

Dommer Ditlev Nielsen,
Hollændervænget 13 B, 2791 Dragør.
Tlf. 32 53 76 87.

Lektor Karen Margrethe Pedersen,
Tjørnevej 26, 6780 Skærbæk.
Tlf. 74 75 13 20.

Skoleforeningen

Formand: Gdr. Hans Schmidt,
»Sandet« 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 41 08.

Næstformand: Elsebeth Schmidt,
Tanderupgård, 6760 Ribe.

Kasserer: Bankass. Hanne Clausen,
Sydbanks afdeling, 6270 Tønder.

Sekretær: Fhv. gdr. Jens Friis Styrk,
Catharinasvej 22, Visby,
6261 Bredebro. Tlf. 74 78 32 81.

Grænseforeningen

Kontor: Peder Skrams Gade 5,
Postadr.: Postboks 1530,
1020 København K. Tlf. 33 11 30 63.

Formand: Amtsskolekonsulent
Viggo Witt-Hansen, Rugvænget 16,
6600 Vejen. Tlf. 75 36 06 12.

Direktør Niels Henriksen.

Haderslev Vestre kreds:
Formand: Sigrild Andersen,
Rangstrupvej 20, 6534 Agerskov.
Tlf. 74 83 31 56.

Haderslev Østre kreds:
Formand: Driftsleder Aage Madsen,
Langkær 11 a, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 16 24.

Aabenraa kreds:
Formand: Skoleinspektør Ove Nissen,
Dalsmark 3, Rinkenæs,
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 07 45.

Sønderborg kreds:
Formand: Revalideringschef
Sv. A. Hellesen, Kastanieallé 24 a,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 49 13.

Tønder kreds:
Formand: Bagermester Chr. Buch,
Vinklen 12, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 51 64.

Grænseegnens Arbejdsudvalg

Formand: Lærer Knud Nielsen,
Toften 4, 6261 Bredebro.
Tlf. 74 71 12 31.

Sekretær: Lærer Tage Madsen,
Surreroj 18, Bylderup.
6372 Bylderup. Tlf. 74 76 21 27.

Slesvigsk Samfund

Formand: Læge Frode Gam,
Valhøjsalle 34, 2610 Rødovre.
Tlf. 31 70 38 38.
Kontor: Kapelvej 17, 3. th.,
2200 København N. Tlf. 31 35 63 37.

Den Nordslesvigske Kvindeforening

Formand: Fru Mette Julius,
Algade 68, Frifelt, 6780 Skærbæk.
Tlf. 74 75 72 34.
Næstformand: Britta Nielsen,
»Hesselgård«, Krusåvej 6, 6300 Gråsten.
Kasserer: Ingrid Wind,
Fennevej 5, 6270 Tønder.
Sekretær: Ester Jessen,
Bovlundbjergvej 10, 6535 Branderup J.
Hvilehjemmet: Havnebyvej 119,
6791 Kongsmark, Rømø.
Tlf. 74 75 52 14.

Historisk Samfund for Sønderjylland

Sekretariat og ekspedition:
Landsarkivet, Haderslevvej 45,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 46 83.
Åbningstid: 9-13, lørdag lukket.
Forretningsudvalg: Formand: lands-
arkivar Hans H. Worsøe, Aabenraa.
Næstformand: rektor Knud Fanø,
Flensborg.
Kasserer: afdelingsleder Rasmus
Callesen, Aabenraa.
Sekretær: Redaktør Jørn Buch,
Haderslev.
Redaktionsadresser:
Sønderjyske Årbøger:
Artikelstof: Dr. phil. Lars N. Henningsen,
Studieafd. Dansk Centralbibliotek,
6340 Kruså. Tlf. 009 49 461 17953.
Øvrige stof: Knud Fanø, Gertruden-
strasse 1, Postboks 147,
6340 Kruså. Tlf. 009 49 461 52 795.
Sønderjysk Månedsskrift:
Henrik Fangel, Institut for sønderjysk
lokalhistorie, Haderslevvej 45,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 58 60.

Skriftrækken:

Hans Schultz Hansen, Landsarkivet,
Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 58 58.

Amtsudvalgsformænd:

Lærer Aksel Gyldenkærne,
Hjørndrup (Haderslev amtskreds).
Lærer Peter Madsen, Løgumkloster,
(Tønder amtskreds)
Overlærer Hans H. Bang, Bov
(Aabenraa amtskreds).
Regnskabschef Henning Mathiesen,
Sønderborg (Sønderborg amtskreds).
Bibliotekar Jesper Bolund Nielsen,
Flensborg (Sydslesvig).

Øvrige medlemmer af styrelsen:

Stiftamtmand O. Perch-Nielsen.
Museumspædagog Inge Adriansen,
Sønderborg.
Arkivar Bjørn Poulsen,
Flensborg.
Højskolelærer John Pedersen,
Rødding Højskole.
Dr. phil. Henrik Becker-Christensen,
Aabenraa.

Historisk Samfund for Als og Sundeved

Formand: Forstander Boye Andersen,
Storegade 84, 6430 Nordborg.
Tlf. 74 45 46 63.
Sekretær: Museumsinspektør
J. Slettebo, Sønderborg Slot,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 25 39.

Dansk Slægtsgaardsforening

v/ Torp Friis Møller,
Aarslevvej 4, Aarslev,
6230 Rødekro. Tlf. 74 66 66 97.

Det unge Grænseværn (D. N. U.)

Formand: Revalideringschef
Sv. A. Hellesen, Kastanie Allé 24 a,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 49 13.
Næstformand: Gdr. Poul la Cour Møller,
Højbjerggaard, Fjordvej 7, Bækken,
6300 Gråsten. Tlf. 74 60 81 65.

Sønderjyds Forsamlingshusforening

Formand: Hans Christian Hansen,
Havstedvej 33, Ravsted,
6372 Bylderup-Bov. Tlf. 74 64 74 71.

Næstformand: Boy Nissen,
Sønderbyvej 14, Møgeltønder,
6270 Tønder. Tlf. 74 73 83 50.

Kasserer: Karen Kristensen,
Krygersvej 13, 6541 Bevtoft.
Tlf. 74 51 43 49.

Sekretær: Jens Knudsen,
»Kalmegård«, Marstrup,
6100 Haderslev. Tlf. 74 57 51 65.

Landsforeningen af Forsamlingshuse i Danmark

Formand: Lars Barkholdt,
Gåsemosen 7, Snave 5683 Hårby.
Tlf. 64 77 14 40.

Næstformand: Hans Chr. Hansen,
Havstedvej 33, Ravsted,
6372 Bylderup-Bov. Tlf. 74 64 74 71.

Institut for Grænseregionsforskning

Persillegade 6, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 55 50.
Direktør: dr. phil. Johan Peter Noack.

Humanistisk forskningsleder:
dr. phil. Henrik Becker-Christensen

Samfundsvidenskabelig forskningsleder:
cand.polit. Christian Hansen.

Naturhistorisk Forening for Sønderjylland

Formand: Cand. scient. Vagn Heckmann,
Rosenbakken 109, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 27 65.

Dansk Kvindesamfund

Kontakt: Gerda Dørflinger,
Lembckesvej 43, II, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 51 35 - 74 58 26 46.

Slægtshistorisk Forening Sønderjylland

Formand: Jørgen Wangel,
Mosevang 29, Ulkebøl,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 75 33.

Sønderjyds Idrætsforening

Formand: Lyngø Kjeldsen,
Højskolevej 4 d, Røshoved,
6340 Krusaa. Tlf. 74 60 85 51.

1. næstformand: Henning Balle,
Skovby Lundvej 1, Vedsted,
6500 Vojens. Tlf. 74 54 51 64.

2. næstformand: Anne Marie Henriksen,
Østerskovvej 11a, Kollund,
6340 Krusaa. Tlf. 74 67 85 37.

Formand for skydning: Kurt Brommann,
Havretoften 21, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 16 20.

Formand for gymnastik:
Anne Marie Christensen,
Bygade 15, Hønsnap.
6340 Krusaa. Tlf. 74 60 84 24.

Formand for folkedans:
Jørgen H. Nissen, Hjartbro Byvej 8,
6541 Bevtoft. Tlf. 74 51 43 92.

Formand for idrætsudvalget:
Ole Jørgensen, Løgumklostervej 4,
6261 Bredebro. Tlf. 74 71 18 37.

Foreningen er delt i 5 hovedkredse.

Formænd:
Midtsønderjyllands hovedkreds:
Doris Nissen,
Vellerupvej 25, 6534 Agerskov.
Tlf. 74 83 38 31.

Haderslev østeramt:
Helge Moosmann,
Hjort Lorensensvej 47, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 14 43.

Aabenraa hovedkreds:
Hans Chr. Clausen, Alfevej 3,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 61 36 56.

Sønderborg hovedkreds:
Niels Nielsen, Nørremark 20,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 82 51.

Tønder hovedkreds:
Svend Kristiansen, Østerbyvej 32,
Østerby. 6280 Højer. Tlf. 74 76 32 15.

Røddingegnens Gymnastik- og Ungdomsforening

Formand: Folmer Pedersen,
Nyvej 16, 6660 Lintrup.
Tlf. 74 85 51 22.

Forretningsfører: Anna Bruun,
Skovvænget 17, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 10 17.

Formand for håndboldudvalget:
Svend Åge Ricksen, Bakkevænge 20,
Ø. Lindet, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 61 30.

Formand for folkedanseudvalget:
Ole Sørensen, Lauenborgvej 11,
Stenderup, 6630 Rødding.

Formand for gymnastikudvalget:
Kirsten Madsen, Skodborgvej 7,
Langetved, 6630 Rødding.
Tlf. 74 83 72 63.

Formand for volleyballudvalget:
Jørgen Mølgård, Stahøjvej 1, Hjerting,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 29 93.

Formand for svømmeudvalget:
Anne Grøthe Jensen, Skovvænget 16,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 18 76.

Formand for klub- og mødeudvalg:
Ejgil Christensen,
Landboelsgade 4, Ø. Lindet,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 63 26.

Bund deutscher Nordschleswiger

Deutsches Generalsekretariat,
Vestergade 30, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 38 33.

Formand: Landmand Gerhard Schmidt,
Ladegårdskov, 6300 Gråsten.
Tlf. 74 65 18 90.

Generalsekretær: Peter Iver Johannsen.

Deutscher Jugendverband für Nordschleswig

Vestergade 30, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 38 45.

Formand: Lærer Hans-Werner Nissen,
Burkal Kirkevej 26,
6372 Bylderup Bov. Tlf. 74 76 22 76.

Forretningsfører: Knut Lippert.

Deutscher Schul- und Sprachverein für Nordschleswig

Jørgensgård 5, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 41 03.

Formand: Landmand Andreas Bucka,
Hostrupvej 32, 6270 Tønder.
Tlf. 74 73 43 12.

SÆRTILBUD! RESTOPLAG!

Peter Petersen: Grænseland – grænsesind – grænsekamp. KUN **60:-**
(oprindelig pris 198,00) – begrænset antal! Bogen er hermed udsolgt!

CIMBRIA ∞

Byggemarked

CIMBRIA TØMMERHANDEL A/S . 6200 AABENRAA TLF. 74 62 20 00
VOLLERUP, 6400 SØNDERBORG . TLF. 74 43 17 17

**padborg
boghandel**

v Louni Pedersen

Tlf. 74 67 31 08

BOGCENTRET VED GRÆNSEN

Sønderjysk litteratur i stort udvalg

**Thomsens
Boghandel**

STORETORV 2 . Aabenraa . Tlf. 74 62 37 20 . 74 62 22 29

Musik – Teater – Kunst

Sønderjyllands Symfoniorkester

Institutionens bestyrelse:

Stiftamtmand Ole Perch-Nielsen,
formand.

Administration:

Jytte Rasmussen, forretningsfører.

Programudvalg:

Oboist Jørgen Frederiksen,
cellist Palle Christensen,
violinist Karsten Dalsgård Madsen.

Adresse:

Musikhuset, Skovvej 16,
DK 6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 61 61.
Telefax 74 42 61 06.

Den sønderjyske Duo

Elin Bruun, Dybbøbjerg 16,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 58 86.
Thomas Jensen, Ertebjergvej 28,
6473 Tandslet. Tlf. 74 44 75 18.

Duo Klassik

Arne Møller Jørgensen, violin
Elin Bruun, klaver.

Henv.: Dybbøbjerg 16,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 48 68 86.

Collegium danicum

Thomas Jensen, fløjte
Arne Møller Jørgensen, violin
Johan Korsfeldt, bratsch
Finn Sigfusson, cello
Elin Bruun, piano/cembalo.

Henv. bedes rettet til:

Tivoli Festival,
Vesterbrogade 3,
1620 København V
eller til: Collegium danicum,
Dybbøbjerg 16, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 48 68 86.

Sønderjydsk Teaterforening

Formand: Preben Rasmussen, Viben 75,
6270 Tønder. Tlf. 74 72 12 26.

Sekretær: Helge Rosenblad,

Chr. Winthersvej 4, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 09 21.

Dansk Amatør Teater Samvirke

Landsformand: Thomas Hauger,
Præstegade 20, 6760 Ribe.
Tlf. 75 13 98 99.

Forretningsfører: Asger Hulgaard,
Blegevej 7, 8300 Odder.
Tlf. 86 54 08 31.

Redaktør af »Rampelyset«:

Bent Jacobsen, redaktionens adresse:
Ladegårdskov 14, 6300 Gråsten.

Landssekretariat: Ladegårdskov 14,
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 11 03.

Teaterforlaget DRAMA:

Ladegårdskov 14, 6300 Gråsten.
Tlf. 74 65 11 41.

Christiansfeld Kunst- og Museumsforening

Formand: Fru Ilse Søgaard,
Lysestøbervej 3, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 56 16 73.

Haderslev Kunstforening

Formand: Elisabeth Schmidt-Hansen.,
Jeppe Åkjærsvvej 1, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 55 17.

Sekretær: Elsebeth Schmidt-Hansen,
Jeppe Aakjærsvvej 1, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 55 17.

Sønderborg Kunstforening

Formand: Lektor Karen Løvig,
Peter Graus Vej 5, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 18 16.

Sydslesvigs danske Kunstforening

Formand: Advokat Steen Schröder,
Norderstrasse 59, D-2390 Flensburg.
Tlf. 009 49 461 - 1 79 53.

Teatret Møllen

Møllepladsen 4, 6100 Haderslev.
Administrator: Carsten Wittrock.
Tlf. 74 52 66 79 mellem kl. 10 og kl. 14.

Tønder Festival Fond

Postboks 113, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 54 00 - 74 72 46 10.

Andels - Kartoffelmelsfabrikken

»Sønderjylland«

Tøndervej 3 - 6520 Toftlund

Tlf. 74 83 13 43

Husholdningsforeninger

De samvirkende danske Husholdningsforeninger

Landsformand: Valborg Nielsen,
Borregården, Kulbyvej 18, 4270 Høng.
Tlf. 53 55 24 66.

Sekretariat: Dronning Emmasvej 11,
4000 Roskilde. Tlf. 42 35 02 86.

Medlem af bladudvalget: Karen Emilie
Hansen, Ribevej 91, Fæsted,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 55 25.

Sønderjyllandskredsen af
D. S. D. H.:

Formand: Karen Margrethe Schultz,
Mads Jensens Vej 1,
6660 Lintrup. Tlf. 74 85 53 08.

De Sønderjyske Husholdningsforeninger

Formand: Sonja Hansen,
Vollum Øst 12, 6261 Bredebro.
Tlf. 74 71 11 92.

De samvirkende sønderjydske Husmandsforeningers husholdningsudvalg

Amtsformand: Helga Nissen,
Skovlundvej 8, Rurup, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 51 53.

Konsulent: Inga Boldt, Guldagervej 2,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 30 51.

Lokalforeningernes formænd:
Gram-Rødding: Petra Matzen,
Stenderup Byvej 2, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 11 61.

Haderslev amt: Inge Lise Schmidt,
Sommerstedvej 29, Bjørndrup,
6070 Christiansfeld. Tlf. 74 55 44 99.

Nørre Rangstrup: Birthe Hansen,
Midtervej 12, Stenderup,
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 14 89.

Rise: Marie Asmussen,
Sivkær v. Søest Mark,
6230 Rødekro. Tlf. 74 66 20 61.

Sønderborg amt: Bodil Lund,
Krogvej 6, Ulkebøl,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 43 36 40.

Tønder: Marie Hansen,
Grøngårdvej 24, Sæd Østermark,
6270 Tønder. Tlf. 74 72 23 47.

Aabenraa amt: Lone Jensen,
Hovslundvej 34, 6230 Rødekro.
Tlf. 74 66 45 57.
Knud Strøm, Ø. Løgumvej 63,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 69 87 41.

Haderslev Amts Landbohusholdningsforening

Formand: Mårtha Daugaard-Hansen,
Riisgaard, Vandlingvej 105,
6100 Haderslev. Tlf. 74 52 36 95.

Nørre Rangstrup Herreds Husholdningsforening

Formand: Hanne Petersen,
Tohedevej 10, Roost,
6535 Branderup.

Det blandede distrikts Husholdningsforening

Formand: Gerda Sørensen,
Guldhornsvej 3, Møgeltønder,
6270 Tønder.

Aabenraaegnens Husholdningsforeninger

Kredsformand: Ingeborg Staugaard,
Torp Bygade 12, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 66 30 34.

Lokalformænd:
Bedsted Lø: Eli Petersen,
Lundbyvej 27, 6240 Løgumkloster.
Bjolderup: Inger Hjarsen,
Bolderslevskovvej 44, 6392 Bolderslev.
Tlf. 74 64 61 84.
Egvad: Elisabeth Østerby Nielsen,
Hydevadvej 12, Hønkys, 6230 Rødekro.
Tlf. 74 66 92 14.

Ensted: Ingeborg Staugaard,
Torp Bygade 12, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 66 30 34.

Hjordkær: Alice Schöpzinsky,
Agertoften 19, 6230 Rødekro.

Hovslund: Alida Jørgensen,
Foldingbrovej 14, Hovslund,
6230 Rødekro. Tlf. 74 68 45 58.

Kassø: Jytte Katborg, Kassøvej 46,
Kassø 6230 Rødekro.

Tlf. 74 66 64 96.

Løjt: Kirstine Andersen, »Lilleholt«,
Nørbyvej 88, Løjl, 6200 Aabenraa.

Tlf. 74 66 73 73.

Vis Herred: Karen Hansen,
Ryttervad 2, Gejlå, 6330 Padborg.

Tlf. 74 68 76 76.

Kegnæs Husholdningsforening

Formand: Ingrid Nielsen,
Kongshoved 2, 6470 Sydals.
Tlf. 74 40 52 81.

Sundeved Husholdningsforening

Formand: Ulla Madsen,
Kalvetoft 15, Ullerup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 46 75 76.

Slogs Herreds Husholdningsforening

Formand: Else la Cour Bergmand,
Gerrebækvej 15, 6360 Tinglev.
Tlf. 74 64 45 42.

Dybbøl Sogns Husholdningsforening

Formand: Fru Marie Jørgensen,
»Solbakkegård« Porsdam 9, Dybbøl,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 48 55 20.

Lysabild Husholdningsforening

Formand: Fru Lis Jensen,
Svømmemølle 36, Mommark,
6470 Sydals. Tlf. 74 40 77 52.

Turistforeninger

Samvirkende danske Turistforeninger

c/o Turismens Fællesråd,
Admiralgade 24, 1066 København K.
Tlf. 33 93 17 18.

Formand: Direktør Chr. R. Hunderup,
Bella Centret, Center Boulevard,
2300 København S. Tlf. 31 51 88 11.

Sekretariat: Anni Christophersen.

Samvirkende Jydske Turistforeninger

»Skeelslund«, 9440 Åbybro.
Tlf. 98 24 47 33.

Formand: Skolekonsulent Ole Bisp,
Irisvej 6, 8400 Ebeltoft.
Tlf. 86 34 22 53.

Sekretariatsleder: I. Trøst Hansen.

Turist Marketing Sønderjylland

Formand: Erik Oksborg, Hammelev.

Turist Marketings kontor:
Kirkepladsen 4, 6200 Åbenrå.
Amtsturistchef: Bente Færgemand.
Tlf. 74 63 01 30.

Augustenborg Turistforening

Bureau: Storegade 28,
6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 17 20.

Formand: Hanne Lund,
Mommarkvej 17, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 39 90.

Turistforeningen for Broagerland

Formand: Chr. Caspersen,
Gammelmark Camping,
6310 Broager.

Bureau: Ihle's Papirhandel,
Storegade 23, 6310 Broager.
Tlf. 74 44 11 00.

Turistforeningen for Christiansfeld og Omegn

Formand: Forstander Johannes Larsen,
Gammel Skamlingvej 1, 6093 Sjølund..
Tlf. 75 57 40 26 og 75 57 50 97.

Bureau: Kongensgade 5,
6070 Christiansfeld. Tlf. 74 56 16 30.
Fax. 74 56 32 18.

Gram Turistforening

Formand: Anna Margrethe Ikast,
Hasselvej 39, 6510 Gram.
Tlf. 74 82 25 84.

Bureau: Alli Andersen,
Kiosken, Torvegade 13,
6510 Gram. Tlf. 74 82 13 35.

Højer og Omegns Turistforening

Formand: Albert Pedersen,
Emmerlev Klev Strandhotel,
6280 Højer. Tlf. 74 78 25 88.

Haderslev Turistforening

Formand: Paul Deleuran,
Chr. Winthers Vej 2, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 53 28 92.

Bureau: Sønderbro 3, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 55 50.

Turistchef: Svend Aage Mattson.

Turistforeningen for Rødding Kommune

Formand: Overlærer O. Finnemann,
Barsbøl Markvej, Jøls, 6630 Rødding.
Tlf. 74 55 23 56.

Bureau: Den Gamle Mølle, Jøls,
6630 Rødding. Tlf. 74 55 21 10.

Leder: Conni Tetens.

Nord-Als Turistforening

Formand: Disponent Arne Asmussen,
Tranebærvej 5, 6430 Nordborg.
Tlf. 74 45 19 65.

Bureau: Nord-Als Turistbureau,
Stationsvej 8, 6430 Nordborg.
Tlf. 74 45 05 92.

Turistchef: Michael Hansen.

Turistforeningen for Rømø-Skærbæk og Omegn

Formand: Sparekassedirektør
Bent Petersen, Gartnervængel 2,
6780 Skærbæk. Tlf. 74 75 18 20.

Bureau: Tvismark, 6792 Rømø.
Tlf. 74 75 51 30.

Turistchef: Per Skramse.

Turistforeningen for Sønderborg og Omegn

Formand: Revalideringschef
Sv. A. Hellesen, Kastanie Allé 24a,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 49 13.

Bureau: Sønderborg Turistbureau,
Rådhusstorvet 7, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 35 55.

Turistchef: Per Christensen.

Nørre-Rangstrup Turistforening

Formand: Gårdejer Aage Birk,
Povlskrøvej 1, Arrild, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 43 04.

Bureau: Toftlund Bog- og Papirhandel,
Bente Born, Søndergade 5,
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 11 19.

Tønder og Omegns Turistforening

Formand: Olaf Knudsen,
Torvet 1, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 01 07.

Bureau: Østergade 2a, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 12 20.

Turistchef: Ulla Fücksel.

Vojens Turistforening

Bureau: Vojens Bibliotek,
Rådhuscentret 5, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 06 00.

Formand: Sven Bork, Topmejsvej 18,
6500 Vojens.

Turistforeningen for Aabenraa og Omegn

Formand: Bankdirektør Bjarne Kock.
Tlf. 00949-461-86020.

Bureau: Turistforeningen for
Aabenraa og Omegn
H. P. Hanssensgade 5, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 35 00.

Turistchef: Lis Langelund-Larsen.

Forskellige

Løgumkloster Refugium,
Refugievej 1, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 33 01.

Forstanderpar
Martha og Kurt Andersen.

Den Sønderjydske Forening af
Menighedsrådsmedlemmer:

Formand: Viceskoleinspektør Bent F.
Petersen, Parkvej 11, Brøns,
6780 Skærbæk. Tlf. 74 75 34 39.

Næstformand: Sognepræst Uffe Bjerre,
Trøjborgvej 1, Visby, 6261 Bredebro.
Tlf. 74 76 31 27.

Sekretær: Overlærer Peder Sørensen,
Parkvej 38, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 11 66.

Sdj. landsstyrelsesmedlem:
Sygehjælper Karen Margrethe
Jørgensen, Søndergade 7, Hundslev,
6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 32 20.

Landsforeningen af Menighedsråds-
medlemmer:

Formand: Landssekretær Flemming
Kramp, Klaksvej 17, 4262 Sandved.
Foreningens kontor: Vesterbro Torv 1-3,
8000 Århus C.

Leder: Sekretariatschef, cand. jur..
Jens Gram, Tlf. 86 19 70 77.

Amnesty International,
Dyrkøb 3, København K.
Tlf. 33 11 75 41.

Dansk Kirke i Udlandet,
Nørrevænget 43 B, Postboks 83,
5100 Odense C. Tlf. 66 13 95 31.
Postgiro 9 00 13 95. Telefax 66 13 96 69.

Præsident: Olav C. Lindegaard,
Ribelandevej 37, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 20 25.

Formand: Sognepræst
Christian Dickmeiss, Platanvej 10,
5230 Odense M. Tlf. 66 12 56 78.

Generalsekretær og kasserer:
Egon Christiansen, Store Klaus 39,
5270 Odense N. Tlf. 66 18 20 17.

Landssekretær: Poul Fabricius,
Rørmaen 10, 5270 Odense N.
Tlf. 66 18 04 05.

Bestyrelsesmedlem i Sønderjylland:
Fru Gerda Dørflinger,
Lembckesvej 43, 2. tv., 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 51 35.

Den danske Israelmision
Nørregade 14, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 56 22 33.

Landssekretær: Peter Schmidt,
Sejrsvej 92, Rinkenæs,
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 03 30.

Dansk Ethioper Mission
Nørregade 14, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 56 22 33.

Generalsekretær: Kæld Kobborg Andersen.

Brødremenighedens Danske Mission
(BDM), Nørregade 14,
6070 Christiansfeld. Tlf. 74 56 22 33.
Missionssekretær: Alex Dahl Nielsen.

Dansk Forenet Sudan Mission
Nørregade 14, 6070 Christiansfeld.
Generalsekretær: Gunnar Haunstrup.
Tlf. 74 56 22 33.

Det Danske Missionsselskab (DMS)
Strandagervej 24, 2900 Hellerup.
Tlf. 31 62 99 11.

Generalsekretær: Anders Mielke.
Landsformand: Provst Tranholm-
Mikkelsen, Halsvej 272,
Vester Hassing, 9310 Vodskov.

MUSEER, BIBLIOTEKEER, LOKALHISTORISKE SAMLINGER OG ARKIVER

Museer

Brødremenighedens Museum,
Enkehuset, 6070 Christiansfeld.
Åben: 1.6.-31.8.: 10-11.30, 14-17, man-
dag lukket. Besøg uden for disse tider
efter aftale med Ella de Molade,
Lindegade 3, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 56 12 37.

**Museet for Frøsløvlejren og Dansk Røde
Kors Museum. – Åbningstider:**
1. febr.-24. juni: 9-16, mandage lukket
25. juni-10. aug.: 10-17
11. aug.-30. nov.: 9-16, mandage lukket
December-januar: lukket.

Bov Museum,
»Oldemorsloft«, Bovvej 2,
6330 Padborg. Tlf. 74 67 51 50.
Åbent 1/4 til 1/11 hver dag
(undtagen mandag) 14-17. (Besøg af
grupper udenfor disse tider kontakt
venligst museet eller H. H. Bang,
tlf. 74 67 16 18).

Højer Mølle- og marskmuseum,
6280 Højer. Tlf. 74 78 29 11.
Åben: 1.4.-31.10.: 10-16, fredag lukket.
Lejrskole- og gruppebesøg uden for
åbningstiden kun efter aftale.
Tlf. 74 78 29 11 eller 74 72 26 57.

Midtsønderjyllands Museum,
Gram Slot, 6510 Gram.
Tlf. 74 82 10 00, aften evt. 74 82 24 24.
Åbent palmesøndag -1.11: Tirsdag-
fredag 10-12 og 13-17. Lørdag, søn-
og helligdage 10-17. 1. 11. - palme-
søndag efter aftale. Mandag lukket.

Haderslev Museum, Dalgade 7,
6100 Haderslev. Tlf. 74 52 75 66.
Åbningstid:
Sommer (1/6-31/8): mand.-fred. 10-17,
lørd., søn- og helld.
12-17.
Vinter (1/9-31/5): tirsd.-sønd. og
helld. 13-16,
mand. lukket.

Ehlers samlingen,
Slotsgade 20, 6100 Haderslev.
Åbningstider:
1/6 til 31/8: alle hverdage kl. 10-17.
Lørd. og sønd. samt helligd. 14-17.
1/9 til 31/5: tirsdag, torsdag,
lørdag og søndag samt hellig-
dage kl. 14-17.
Besøg eller studier herudover
kan aftales på tlf. 74 53 08 58 –
Slotsgade 20.

Museet Holmen, Østergade 13,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 41 65.
Åben: Palmesøndag til 31. oktober:
tirsdag-lørdag kl. 10-17, søn- og
helligdage kl. 14-17.
Åbningstider om vinteren oplyses
ved henvendelse til museet.

Nationalmuseets Kommandørgård,
Juvrevej 60, Rømø, 6791 Kongsmark.
Tlf. 74 75 52 76.
Åben 1/5-30/9 fra kl. 10.00-18.00.
Åben oktober fra kl. 10.00-15.00.
Mandage lukket.

**Sønderjyllands Kunstmuseum og
Tønder Museum, Kongevej 55,**
6270 Tønder. Tlf. 74 72 26 57.
Åben: Sommerhalvår: 10-17. Vinter-
halvår: 13-17. Mandag lukket hele året.

Museet på Sønderborg Slot,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 25 39.
Kontortid: Mandag-lorsdag 8-16.
Fredag 8-14.
Åben: 1.5.-30.9.: 10-17. 1.10.-31.10: 10-16
1.11.-31.3.: 13-16. 1.4.-30.4.: 10-16.

Aabenraa Museum,
H. P. Hanssens Gade 33,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 26 45.
Åben: 1.6.-31.8.: 10-16, mandag lukket.
1.9.-31.5.: 13-16, mandag lukket.

Jacob Michelsens Gård i Kolstrup,
Toften 37b, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 26 45.
Åben: Ved særudstillinger og for
grupper efter aftale.

Skærbækegnens Museum
Storegade 47, 6780 Skærbæk.
Tlf. 74 75 20 52. Leder: H. E. Sørensen,
Melbyvej 27. Tlf. 74 75 17 04.

Landbrugsmuseet Hygum
Hjemstavns gård
Ollingvej 1. Sdr. Hygum,
6630 Rødding.
Henv. om besøg tlf. 74 84 12 69 eller
74 84 51 22.

Museer i Sydslesvig (udvalg)

FLENSBURG:

Bymuseet, Lutherplatz 1,
D 2390 Flensburg.

Åbent: tirsdag-lørdag 10-13 og 15-17,
søndag 10-13.

Naturhistorisk Museum,
Süderhofenden 40-42.
D 2390 Flensburg.

Åbent: 10-12, 15-17, søndag 10-13,
mandag og lørdag lukket.

Flensburg Søfartsmuseum

Schiffbrücke 39, D 2390 Flensburg.

Åbent: tirsdag-lørdag 10-17,
søndag 10-13.

HEDEBY:

Vikingsmuseet i Hedeby,
Ved Hedeby (hovedvej 76).
Adr. Schloss Gottorf,
D 2380 Schleswig.

HUSUM:

Nissen-Haus - Nordfrisisk Museum,
Herzog Adolf-Str. 25, D 2250 Husum.
Åbent: april til oktober hverdage 10-12,
og 14-17, søndag 10-17.
Om vinteren lukker museet kl. 16.

Husum slot

D-2250 Husum.

Åbent april til oktober tirsdag til
søndag 10-12 og 14-17.

Resten af året tirsdag, torsdag og
lørdag 15-17.

Theodor Storm-huset

Wasserreihe 31, D-2250 Husum.

Åbent april til oktober tirsdag til fredag
10-12 og 14-17, lørdag-søndag 14-17,
november til marts, tirsdag, torsdag
og lørdag 15-17.

Ostenfeldhuset

Nordhusumer Str. 13, D-2250 Husum.

Åbent juni til august daglig 10-12
og 14-17, maj-september tirsdag
til søndag 10-12 og 14-16.

Røde Hauberg

Roter Haubarg, D2251 Witzwort.

Åbent dagligt fra 10-22.

ISTED:

Isted-mindehallen.

D-2381 Ildstedt üb. Schleswig.

Åbent april-september tirsdag til
søndag 8-18, oktober til marts
tirsdag til søndag 9-17.

KEITUM/SILD:

Det Frisiske Hus.

D-2286 Keitum/Sylt.

Åbent maj til november onsdag til
mandag 10-12 og 14-17.

Hjemstavns museet på Sild

Sylter Heimatmuseum,

D-2286 Keitum/Sylt.

Åbent april til oktober tirsdag til
søndag 10-12 og 14-17.30.

LYKSBORG:

Lyksborg Slot.

Schloss Glücksburg,

D-2393 Glücksburg.

Åbent 15. maj til september tirsdag
til søndag 10-16.30.

NIBØL:

Naturhistorisk hjemstavnsmuseum.

Hauptstr. 108, D-2260 Niebüll.

Åbent 15. maj til 15. august,
daglig 10-12 og 14-17,

16. august til 14. maj daglig 14-17.

RENDSBURG:

Hjemstavnsmuseum.

Alter Markt, D-2370 Rendsburg.

Åbent: tirsdag til søndag 10-12,
fredag til søndag også 15-17.

Kunststøbejernsmuseet (Carlshütte).

Glück-Auf-Allee 4,

D-2370 Rendsburg-Büdelorf.

Åbent tirsdag til lørdag 15-18,
søndag 10-12, eller efter aftale.

Det jødiske museum for kunst og kultur.
Dr. Bamberger-Haus.
Prinzessinstr. 8, D-2370 Rendsburg.
Åbent: tirsdag til lørdag 11-13 og
15-18, søndag 14-18.

SLESVIG:

Det slesvig-holstenske Landsmuseum
for forhistorie.

Schloss Gottorp, D-2380 Schleswig.
Åbent april til oktober 9-17,
november til marts 9.30-16.
Mandag lukket (Nydamhallen åben).

Det slesvig-holstenske Landsmuseum
for kunst- og kulturhistorie.
(se ovenfor)

Slesvig bymuseum.

Frederichstr. 7-9, D-2380 Schleswig.
Åbent mandag, onsdag til lørdag 9-17,
søndag 9-13.

SKT. PETER-ORDING:

Ejdersted hjemstavnsmuseum.
Olsdorfer Str. 6, D-2252 St. Peter-Ording.
Åbent april til september tirsdag til
lørdag 10-12 og 15-17, søndag 10-12,
oktober til marts tirsdag til lørdag
15-17, søndag 15-17.

SØBØL:

Nolde-museet.
Neukirchen, Seebüll,
D-2261 Neukirchen.
Åbent marts til november daglig 10-18.

VYK/FØR:

Hæberlin-museet.
Rebbelstieg, D-2270 Wyk/Föhr.
Åbent juni-august tirsdag til søndag
10-12 og 14-18, maj-september tirsdag
til søndag 10-12 og 15-16.

Biblioteker

- Augustenborg, Augustenborg Kommunebibliotek, 6440 Augustenborg.**
Tlf. 74 47 16 71. Filialer i Asserballe, Fynshav.
- Bredebro, Bredebro Bibliotek, 6261 Bredebro.** Tlf. 74 71 14 28.
Filialer i: Ballum, Visby.
- Broager, Broager Bibliotek, 6310 Broager.** Tlf. 74 44 16 13.
Filial i: Egernsund skole.
- Christiansfeld Bibliotek, Nørregade 12, 6070 Christiansfeld.**
Tlf. 74 56 18 37.
Filialer i: Fjelstrup, Hejls, Stepping, Vejstrup.
- Deutsche Bücherei, Åstrupvej 9, 6100 Haderslev.** Tlf. 74 52 15 29.
- Felsted, Lundtoft Kommunes Biblioteker, 6200 Aabenraa.** Tlf. 74 68 53 20.
Filialer i: Bovrup, Klipleve, Søgård.
- Gram, Gram Bibliotek, Østergade 10, 6510 Gram.** Tlf. 74 82 19 70.
Filialer i: Arnum, Fole.
- Gråsten, Gråsten Bibliotek, 6300 Gråsten.** Tlf. 74 65 13 75.
- Haderslev, Haderslev Bibliotek, Bispegade 15-17, 6100 Haderslev.**
Tlf. 74 52 55 33. Fax. 74 53 50 56.
Åbent 9-19 på hverdage, 9-13 på lørdage.
- Højer, Højer Bibliotek, Digeskolen, 6280 Højer.** Tlf. 74 78 26 86.
- Hørup, Sydals Kommunebibliotek, Vestervej 42, Kirke-Hørup, 6470 Sydals.** Tlf. 74 41 54 29.
Filialer i: Lysbild, Tandslæt, Kegnæs.
- Løgumkloster, Løgumkloster Bibliotek, Storegade 16, 6240 Løgumkloster.**
Tlf. 74 74 30 42. Filialer i: Bedsted, Nr. Løgum, Ø. Højst.
- Nordborg, Nordborg Bibliotek, Løjtertoft, 6430 Nordborg.** Tlf. 74 45 03 36. Filialer i: Guderup, Havnbjerg.
- Padborg, Bov Bibliotek, Bovvej 4, 6330 Padborg.** Tlf. 74 67 34 54.
Filial i: Kollund, Holbøl.
- Rødding, Rødding Bibliotek, Kongevej 6, 6630 Rødding.** Tlf. 74 84 12 88.
Filialer i: Hygum, Jels, Lintrup, Skodborg, Øster Lindet.
- Rødekro, Rødekro Bibliotek, Vestergade 20, 6230 Rødekro.** Tlf. 74 66 26 23.
Filialer i: Genner, Hellevad, Hjordkær, Hovslund.
- Skærbæk, Skærbæk Bibliotek, Falckvej 19, 6780 Skærbæk.** Tlf. 74 75 17 80.
Bibliotekssamarbejde mellem Skærbæk og Tønder kommuner. Bogbus med 12 holdsteder i kommunen uden for Skærbæk by.
- Sønderborg, Sønderborg Kommunes Biblioteker, Kongevej, 6400 Sønderborg.**
Tlf. 74 42 26 31. Telefax 74 43 09 18.
Filialer:
Ulkebøl bibliotek (Torvet, Ulkebøl).
Tlf. 74 42 82 58.
Dybbøl bibliotek (Gl. Aabenraavej 20).
Tlf. 74 48 84 88.
- Sønderborg Tekniske Bibliotek, Voldgade 5, (Indg.: Blegen 9) 6400 Sønderborg.**
Åbn.tider: man.-tor. 8-15.30, fre. 8-14.30 (1/9 - 30/4).

Handelshøjskole Syd
Biblioteket - Sønderborg
Grundtvigs Allé 150,
6400 Sønderborg.

Deutsche Bücherei, Rønhaveplads 12,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 57 65.

Tinglev, Tinglev Bibliotek, 6360 Tinglev.
Tlf. 74 64 41 69. Filialer i: Bolderslev,
Bylderup-Bov, Ravsted, Rens.

Tønder, Tønder Bibliotek, Richtsensgade
10, 6270 Tønder. Tlf. 74 72 33 26.
Bibliotekssamarbejde mellem Tønder
og Skærbæk kommuner. Bogbus med
12 holdsteder uden for Tønder.

Deutsche Bücherei, Popsensgade 6,
.6270 Tønder. Tlf. 74 72 33 59.

Toftlund, Nørre Rångstrup Bibliotek,
Torvegade 1, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 13 03. Filialer i: Agerskov,
Bevtoft.

Vester-Sottrup, Sundeved Bibliotek,
Skolevej 21, Vester-Sottrup,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 46 72 42.
Filial i: Nybøl.

Vojens, Vojens Bibliotek, Rådhuscentret
5, 6500 Vojens. Tlf. 74 54 16 80.
Filialer i: Hammelev, Jegerup,
Nustrup, Over Jerstal, Oksenvad,
Skrydstrup, Sommersted, Vedsted.

Aabenraa, Det sønderjydske
Landsbibliotek,
Haderslevvej 3, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 25 62. Fax. 74 62 14 80.
Filial i: Løjt Kirkeby, Skolegade 23.
Tlf. 74 61 75 28.

Deutsche Zentralbücherei Apenrade,
Vestergade 30, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 11 58.

Lokalhistoriske samlinger og arkiver

Landsarkivet for de sønderjyske Landsdele

Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 58 58.
Åben hverdage 9-16, lørdag 9-17.
Fra 15. 6.-15. 8. dog lukket om lørdagen.
Landsarkivar Hans H. Worsøe.
Arkivarer: Hans Schultz Hansen
og Bjørn Poulsen.

Institut for sønderjysk lokalhistorie

(Historiske Samlinger)
Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 58 60.
Åben: Mandag til torsdag, kl. 10-14
og efter aftale.

Formand: Landsarkivar Hans H. Worsøe.

Leder: Lokalhistorisk konsulent
Henrik Fangel.

Hjemmeværnsregion III's historiske udvalg

v/ Mette M. Andersen,
Gl. Toftlundvej 13, Rurup,
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 15 37.

Augustenborg

Lokalhistorisk Arkiv for Augustenborg kommune
Slotsallé 10, 6440 Augustenborg.
Tlf. 74 47 18 08.
Åben onsdag 9-12 og første
mandag aften i hver måned kl. 19-21.

Bov

Bov Biblioteks lokalhistoriske samling
Bovvej 4, 6330 Padborg.
Tlf. 74 67 34 54.
Historisk forening for Vis herred
v/ overlærer H. H. C. Bang,
Padborgvej 27, Bov 6330 Padborg.
Tlf. 74 67 16 18.

Bredbro

Lokalhistorisk samling
Brede Bygade 14, 6261 Bredbro.
Tlf. 74 71 14 28.

Broager

Broagerlands lokalarkiv.
Storegade 33, 6310 Broager.
Tlf. 74 44 93 51.
Åbent tirsdag kl. 16-18.

Christiansfeld

Christiansfeld Kommunes Lokalhistoriske
Arkiv, Nørregade 1, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 56 25 98. Åbent Tirsd. 17.30-18.30.
Fred. kl. 15-17, eller efter aftale.

Lokalhistorisk Arkiv for Hejls/Hejlsminde
Trappendalvej 29, 6094 Hejls.
Tlf. 75 57 47 54.
Åbent tirsdag kl. 15.30-17.30.

Vejstrup lokalhistoriske Forening
og arkiv
v/ Ole Strandby Lindskov,
Gammelbyvej 6, 6093 Sjølund.
Tlf. 75 57 42 02.

Gram

Lokalhistorisk arkiv for Gram kommune
v/ Karl Gunnar Gregersen,
Åvej 14, 6510 Gram.

Gråsten

Gråsten kommunes lokalhistoriske arkiv
Biblioteket, Ahlmannsparken,
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 13 75.
Åben mandag 14-16, torsdag 17-19.

Haderslev

Haderslev byhistoriske arkiv
Biblioteket, Bispegade 15-17,
6100 Haderslev. Tlf. 74 52 55 33.
Åbent onsdag 13-17.

Halk-Hejsager Lokalhistoriske Forening og Arkiv

Halk Skole, Hejsagervej,
6100 Haderslev. Tlf. 74 56 13 64.

Højer

Højeregns Lokalhistoriske Arkiv
v/ Folmer Christiansen,
Strandvej 40, 6280 Højer.
Tlf. 74 78 21 23.

Lundtoft

Lokalhistorisk samling for Klipleve sogn
v/ gårdejer Jørgen Hansen,
Liliegade 3, Klipleve, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 68 76 28.

Bovrup-Varnæs sognearkiv
Bytoften, Bovrup, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 68 06 18.
Åben torsdag kl. 18-21.

Historisk Forening og Arkiv
for Felsted Sogn
Rådhuset, Graastenvvej 1,
Felsted, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 68 52 52.

Løgumkloster

Lokalhistorisk arkiv for Løgumkloster
kommune
v/ lærer Frøde Gotthardsen,
Ringgade 15, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 42 02.

Nordborg

Lokalhistorisk arkiv
Løjtertoft 32, 6430 Nordborg.
Tlf. 74 45 08 29.
Åbningstider:
Mandag-torsdag kl. 10-14 samt
mandag 17-20 i tiden 1. sept. - 1. maj.

Nørre Rangstrup

Nørre Rangstrup lokalhistoriske Arkiv
Søndergade 56, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 14 58.
Åben mandag 16-18.

Lokalhistorisk forening og arkiv
for Arrild sogn.
Skærbækvej 19, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 43 84.

Branderup-Rurup Lokalhistoriske Arkiv
Sandbjergvej 22, 6335 Branderup.
Tlf. 74 83 15 37.

Lokalhistorisk Arkiv for Bevtoft sogn
Bevtoft Skole, Krügersvej 45,
6541 Bevtoft. Tlf. 74 51 43 26.

Rødding

Brændstrup Hjemstavnsforening
v/ Anne Roos, Låsledvej 22,
Brændstrup, 6510 Gram.
Åbent første mandag i hver måned
15-17.

Hjørtning sogns lokalhistoriske forening
v/ Jes Friis, Hjørtning Skovvej 1,
Hjørtning, 6630 Rødding.

Hygum Hjemstavnsarkiv
Ribevej 45, tlf. 74 84 51 79,
6630 Rødding.
Åben første tirsdag i hver
måned 15-17.

Lokalhistorisk forening for Jels sogn
v/ Margit Ottosen,
Jelsvej 39, Grønnebæk, 6630 Rødding.

Lintrup lokalhistoriske udvalg
Skolen, Kirkepladsen 1,
6660 Lintrup.

Rødding lokalhistoriske Arkiv
Biblioteket, Kongevej 6,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 12 88.
Åben mand.-torsd. kl. 13-16.

Skodborg Hjemstavnsforening og Arkiv
Skodborg Bibliotek.
6600 Vejen.
Åben onsdag 14-16.

Skrave Hjemstavnsforening
v/ Hans J. Malthiesen,
Skravevej 17, Skrave,
6600 Vejen.

Lokalhistorisk Forening
for Øster Lindet Sogn
v/ gdr. Helge Holst, Kulsviervej 8,
Øster Lindet, 6630 Rødding.

Rødekro

Lokalhistorisk forening for Rødekro
kommune
v/ Thomas Heisel,
Horsbygdgårdevej 1, 6230 Rødekro.

Skærbæk

Historisk Samfund i Brøns
v/ hr. Godtfred Degn,
Astrupvej 68, 6780 Skærbæk.

Rejsby-arkivet

Formand: Ejendomsmægler Niels L.
Petersen, Hovedvejen 33,
Kærbølling, 6780 Skærbæk.
Tlf. 74 75 33 64.

Historisk forening for Skærbæk
og omegn
Storegade 47, 6780 Skærbæk.
Tlf. 74 75 20 52.
Åben tirsdag-fredag 14-17.

Sundeved

Nybøl Hjemstavnsforening og Arkiv
Nybøl gamle skole, Nybøl,
6400 Sønderborg.
Åben mandag fra 19.30-(?).
Tlf. 74 48 74 82.

Lokalhistorisk Forening og Arkiv
for Soltrup Sogn.
Vester Soltrup Gl. Skole,
Skolevej 21, Vester Soltrup,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 46 72 11.

Historisk Forening og Arkiv
for Ullerup
Bakkensbro 12, Ullerup,
6400 Sønderborg.
Åben hveranden onsdag 18.30-20.
Tlf. 74 46 11 22.

Selskabet for Nydamforskning.
Nydamskolen, Skolevej 2,
V. Soltrup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 61 95.

Sydals

Lokalhistorisk forening og arkiv
for Kegnæs sogn
Kegnæs skole, 6470 Sydals.
Tlf. 74 46 51 10.
Åben første mandag i
måned 18-20.

Lokalhistorisk Arkiv for Tandslet sogn.
v/ Sven Iversen, Østkystvej 117,
Ertebjerg, 6470 Sydals.
Tlf. 74 44 77 85.

Lysabild sognehistorisk forening
v/ Viggo Vandkær Thomsen,
Lysabild Degnegård, 6470 Sydals.
Tlf. 74 40 42 84 (kl. 17-18).
Arkivet på Lysabild skole har åbent
første torsdag i hver måned kl. 18-20,
eller efter aftale.

Lokalhistorisk Forening og Arkiv
for Hørup sogn.
Hørup centralskole, Vestervej 42,
Kirkehørup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 41 52 15.

Sønderborg

Lokalhistorisk Arkiv for
Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg
Kirkegade 8, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 43 27 10.
Åbningstider:
Mandage kl. 9.00-12.00
Onsdage kl. 15.00-17.00
Torvet 2, Ulkebøl
6400 Sønderborg.
Åbningstider:
Tirsdage kl. 10.00-12.00
Onsdage kl. 19.30-21.00

Tinglev

Lokalhistorisk Arkiv for Tinglev
kommune
Bylderup Bov Bygade 17,
6372 Bylderup Bov,
Åbent tirsdage 10-12. Desuden.
1. lørdag i hver måned 14-17
fra 1. oktober til 30. april.

Tønder

Lokalhistorisk arkiv
Biblioteket, Richtensgade 10, Tønder.
Tlf. 74 72 33 26.
Åben tirsdag 14-17 samt lørdag 10-12
(lukket i juli)

Vojens

Lokalhistorisk Forening og Arkiv
for Vojens kommune.
Hørredsfoged Holms Hus,
Tørning Mølle, Tørningvej 6,
Hammelev, 6500 Vojens.
Tlf. 74 75 00 83.

Åben tirsdag 19.30-21.30
(lukket i skoleferier)

Lokalhistorisk Forening og Arkiv
for Jegerup sogn.
Jegerup skole, Bygaden,
Jegerup, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 29 80.

Lokalhistorisk Forening og Arkiv
for Oksenvad Sogn og Omegn.
Øster Lindelvej 5, Oksenvad,
6500 Sommersted.
Tlf. 74 55 46 07.

Aabenraa

Ensted sogns lokalhistoriske forening
og arkiv.
Skolegade 1, Stubbæk,
6200 Aabenraa.
Tlf. 74 66 35 21.

Løjt lokalhistoriske Forening
(Billedarkiv)
v/ Jørgen Lundby, Søndervang 21,
Løjt Kirkeby, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 66 73 76.

Hvor intet andet er nævnt har arkiverne i reglen åbent efter aftale, hvilket også er tilfældet i vid udstrækning for arkiverne med faste åbningstider.

Clausen-bøger

ANDR. CLAUSEN BOGHANDEL ApS.

Tlf. 74 42 38 00 - 6400 Sønderborg

Skoler og undervisning

Ungdoms- og efterskoler

Agerskov Ungdomsskole, 6534 Ågerskov.

Tlf. 74 83 33 15.

Forstanderpar: Inger og
Johs. Svenningsen.

Højer Ungdomsskole, 6280 Højer.

Tlf. 74 78 21 40.

Forstander Bodil og Wolfgang
Dibbern.

Kongeådalens Efterskole,

Dover, 6660 Lintrup. Tlf. 74 85 53 33.

Forstander Jes Imer.

Luthersk Missionsforenings Efterskole,

6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 36 52.

Forstander H. P. Mogensen.

Nordborg Slots Efterskole,

6430 Nordborg. Tlf. 74 45 15 28.

Forstander Arley D. Bastiansen.

Rens Ungdomsskole, 6372 Bylderup-Bov.

Tlf. 74 64 83 70.

Forstander Olav Velds.

Rinkenæs Ungdomsskole,

Rinkenæs, 6300 Gråsten.

Tlf. 74 65 13 08.

Skamlingsbanke Ungdomsskole,

6093 Sjølund. Tlf. 75 57 40 26.

Forstander Johannes Larsen.

Sommersted Ungdomsskole,

6560 Sommersted. Tlf. 74 50 41 68.

Forstanderpar:

Birgitte og Knud Erik Hansen.

Sundeved Ungdomsskole, Bovrup,

6200 Aabenraa. Tlf. 74 68 03 11.

Forstander Kr. Kristensen.

Vojens Ungdomsskole, 6500 Vojens.

Tlf. 74 54 11 29.

Forstander Bjarne Friis Pedersen.

Aabæk Efterskole, 6200 Aabenraa.

Tlf. 74 62 50 63.

Forstander Jørgen Kusk.

Deutsche Nachschule Tingleff,

6360 Tinglev. Tlf. 74 64 68 20.

Forstander Klaus Lobsien.

Foreningen af Frie Ungdoms- og

Efterskoler:

Formand: Forstander Knud Brusgaard

Nielsen, Nr. Ørslev Ungdomsskole,

Nykøbingvej 266, Nr. Ørslev,

4800 Nykøbing F. Tlf. 53 86 80 30.

Sekretariat: Vartov, Farvergade 27,

opp. K, 1463 København K.

Tlf. 33 12 86 80.

Højskoler og landbrugsskoler

Danebod Højskole, Fynshav,

6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 41 12.

Forstander Mogens Hemmingsen.

Gråsten Landbrugsskole,

6300 Gråsten. Tlf. 74 65 10 24.

Forstander Gunner Kjer Hansen.

Hoptrup Højskole, 6100 Haderslev.

Tlf. 74 57 52 13.

Forstanderpar:

Maja og Arne Bechmann.

Løgumkloster Højskole,

6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 40 40.

Forstander Harald Nielsen.

Rødning Højskole, 6630 Rødning.

Tlf. 74 84 22 84.

Forstander Dorthe Esbjørn Holck.

Rønshoved Højskole, 6340 Kruså.

Tlf. 74 60 83 18.

Forstander Laurits Kjær Nielsen.

Idrætshøjskolen i Sønderborg,

6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 18 48.

Forstander Hans Jørgen Nielsen.

Højskolen Strand,

6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 21 60.

Kontor daglig 9-16.

Forstander Mogens Pagh Vestergaard.

Volkshochschule Tingleff,

6360 Tinglev. Tlf. 74 64 48 20.

Forstander Klaus Lobsien.

Uge Folkehøjskole, Den nordisk-

europæiske folkelige højskole,

Uge, 6360 Tinglev. Tlf. 74 64 30 00.

Forstandere Myrna og Carl Vilbæk.

Kvindehøjskolen,
Visby, 6261 Bredebro. Tlf. 74 78 34 93.
Kollektivt ledet.

Den Sønderjyske Højskole for
musik og teater,
Herrestedgade 6-8, 6520 Toftlund.
Telefon 74 83 01 04.
Forstander Erik Stent Pedersen.

Løgumkloster Kirkemusikskole
Vestergade 13, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 40 70.
Rektor Peter Langberg,
Tlf. leder: Mandag 10.15-12.15.
Tirsd., onsd., torsd. 8.30-12.15 og 13-15.
Fredag 8.30-12.15.
Bagsværd afd.
Tlf. 44 44 20 66, ma-ti-on 11-13.

Husholdningsskoler

Søgårdhus, Husholdningsskolen på
Flensborg Landevej 23,
6200 Aabenraa.
Forstander: Dorte Bindel.
Tlf. 74 68 78 29.

Sønderjyllands Husholdnings- og
Håndarbejdsskole,
Præstegårdsvej 11, 6630 Rødding.
Forstander: Anna Pedersen.
Tlf. 74 84 25 00.

Land- og skovbrug

Jordbrugsdirektoratet

Sankt Annæ Plads 19,
1250 København K. Tlf. 33 15 61 31.
Direktør J. Priemé.

Kontor i Tønder: Allégade 24,
6270 Tønder. Tlf. 74 72 13 80.

Jordbrugskommissionen for Sønderjyllands amtskommune:

Formand:

Marianne Hinsby,
Skelbækvej 2, Amtsgården,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 50 50.

Medlemmer:

Gårdejer Torben Bagge Hansen,
Fjelstrupvej 118, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 56 61 44.

Husmand Niels Nielsen,
Sofiedalsvej 33, 6360 Tinglev.
Tlf. 74 67 66 89.

Tiltrædende formand i henhold
til jordfordelingsloven:
Dommer Rasmus Lind,
Haderslev civilret.

Realkreditkyndigt medlem:

Landmand Thomas Rodenberg,
Vester Terpvej 10, Vester Terp,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 33 83.

Landbrugsraadet

Kontor: Axelborg, Axeltorv 3,
1609 København V. Tlf. 33 14 56 72.

Præsident: Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Lerkenfeldt, 9600 Års. Tlf. 98 63 10 33.
Adm. direktør: Asbjørn Børsting.
Direktør: Klaus Aa. Bustrup.

Det kgl. danske

Landhusholdningsselskab

Rolighedsvej 26, 1958 Frederiksberg C.
Tlf. 31 35 02 27. Telefax 31 35 09 49.

Ledende præsident:

Godsejer Jan Krabbe, Frederiksdal,
Frederiksdalsvej, 4912 Harnelunde.

Bestyrelsesmedlem i Sønderjylland:

Gårdejer Thorkild Dahl Nielsen,
Stormsgårdsvej 38, 6372 Bylderup Bov.

Det danske Hedeselskab

Hovedkontor: Klostermarken 12,
postboks 110, 8800 Viborg.
Tlf. 86 67 61 11.

Direktion: Anders Pedersen, adm.
direktør.

Formand: Hofjægermester, kammerherre

O. von Lowzow, R.,
Estruplund, 8950 Ørsted.

Miljøteknisk afdeling

Viborg: Klostermarken 12,
postboks 110, 8800 Viborg.
Tlf. 86 67 61 11.

Afdelingschef K. E. Bornhardt.

Rødekro: Miljøteknisk afdeling,
Skånevej 13, 6230 Rødekro.
Distr.chef N. Ravnskjær.

Skovbrugsafdelingen

Viborg: Postboks 110, 8800 Viborg.
Tlf. 86 67 61 11.
Afdelingschef Chr. Als.

Sønderjyllands skovdistrikt:
Skånevej 13, 6230 Rødekro.
Skovrider F. Lærke.

Grænseforeningens Landbrugsudvalg

Formand: Fhv. forstander Filt Jensen,
Langager, Stenderup,
6400 Sønderborg.

Landboforeninger

De danske Landboforeninger

Kontor: Axelborg, Vesterbrogade 4 A4,
1620 København V. Tlf. 33 12 75 61.

Formandskab:

Formand: Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Lerkenfeldt, Østrup, 9600 Års.
Tlf. 98 63 16 90.

1. viceformand: Gdr. Niels Th. Ilsøe,
Grünebjerggård, Slæggerupvej 214,
Agerup, 4000 Roskilde. Tlf. 42 38 70 45.

2. viceformand: Gdr. Axel Ladegaard
Jensen, Grønvang, Børkopvej 11,
Pjedsted, 7000 Fredericia.
Tlf. 75 95 41 14.

Sønderjyder i bestyrelsen:

Gdr. Tøge Tychsen,
Krammark, Dynt,
6310 Broager. Tlf. 74 44 17 46.

Gdr. Johan Andersen,
Tornager, Perbølvej 5, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 68 76 86.

Foreningen af jyske Landboforeninger

Kontor: Udkærsvvej 15, 8200 Århus N.
Tlf. 86 10 90 88.

Formand: Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Lerkenfeldt, 9600 Års. Tlf. 98 63 16 90.

Sønderjyder i bestyrelsen:

Gdr. Tøge Tychsen,
Krammarksvej 22, Krammark,
6310 Broager. Tlf. 74 44 17 46.

Fælleslandboforeningen for Nordslesvig

Formand: Gdr. Tage Tychsen,
Krammarksvej 22, Krammark,
6310 Broager. Tlf. 74 44 17 46.

Sekretær: Helge Petersen, Landbogården,
Peberlyk 2, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 01 01. Fax. 74 63 08 03.

Den nordslesvigske Landboforening

Formand: Gdr. Niels Skau,
Tøndervej 9, Øster Lindet,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 63 82.

Sekretær: Kristian R. Poulsen,
Sdr. Tingvej 6, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 17 65.

Haderslev Amts Landboforening

Kontor: Åstrupvej 36, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 04 31.

Formand: Gdr. Thomas Lauritsen,
Højgårdsvej 6, Stubbum,
6070 Christiansfeld.

Sekretær: Konsulent Jens E. Høj Nielsen,
Åstrupvej 36, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 04 31.

Nr. Rangstrup Herreds Landboforening

Formand: Carsten Juelsgård Madsen,
Skovbjergvej 5, Stenderup,
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 14 77.

Sekretær: Thea Lauridsen,
Ørderup Kirkevej 50, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 22 11.

Aabenraa Amts Landboforening

Formand: Gdr. Johan Andresen,
Perbølvej 5, Perbøl, 6200 Aabenraa.

Sekretær: Konsulent Hans Lausten
Hansen, Landbogården,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 01 01.

Vis Herreds Landboforening

Kontor: Nederbyvej 1a, Hokkerup,
6340 Kruså. Tlf. 74 60 82 12.

Formand: Gdr. Arne Nielsen,
Hesselgård, Krusåvej 6,
6300 Gråsten.

Sekretær: Konsulent
Bent Laue Petersen,
Mølskovvej 15, Rinkenæs,
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 03 12.

Landboforeningen for Als og Sundeved

Formand: Gdr. Tøge Tychsen, Krammark,
6310 Broager. Tlf. 74 44 17 46.

Sekretær: Planteavlskonsulent
Helge Lorenzen, Landbocentret,
Stenager 2, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 46 46.

Det bl. distrikts Landboforening

Formand: Jørgen Rode Andersen,
Ribe Landevej 79, 6270 Tønder.

Sekretær: Per Silius Emdal,
Vestslesvigs Landbrugscenter,
Aabenraavej 22, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 42 88.

Landboforeningen for Skærbæk og Omegn

Formand: Gdr. Per Frandsen,
Store Kæpslund, Øster-Gasse.
6780 Skærbæk. Tlf. 74 75 16 03.

Sekretær: Landbrugsled. Ejner Nielsen,
Kr. Olesensvej 1 A, Brøns,
6780 Skærbæk.

Vestslesvigs Landbrugscenter

Aabenraavej 22, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 42 88.

Formand: Gdr. Jørgen Rode Andersen,
Ribelandevej 79, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 33 89.

Sekretær: Konsulent Per Silius Emdal.

Slogs Herreds Landboforening

Formand: Gdr. Thorkild Dahl Nielsen,
Stormgårdsvej 38, 6372 Bylderup Bov.
Tlf. 74 64 73 57.

Sekretær: Konsulent Per Emdal,
Vestslesvigs Landbrugscenter,
Aabenraavej 22, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 42 88.

Landwirtschaftlicher Hauptverein für Nordschleswig

Formand: Gdr. Fedder P. Hindrichsen,
Tøndervej 1, 6280 Højer.
Tlf. 74 78 23 51.

Sekretær: Pl.kons. Claus Erichsen,
Skibbroen 6 II, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 30 07.

Kort- og Matrikelstyrelsen – sønderjysk afdeling

Afdelingskontor i Aabenraa:
Bjerggade 6, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 08 73.

Afdelingschef: Jens Wolters.
Herunder hører:
Teknisk sektion i Toftlund, Skovvej 8,
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 10 22.

De sønderjyske
landinspektørkontorer:
Aabenraa: Bjerggade 6, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 37 55.

Statslandinspektør: Bjarne Albinus.
Område: Aabenraa, Rødekro,
Lundtoft og Bov kommuner.

Haderslev-Toftlund: Mollrupvej 1,
6100 Haderslev. Tlf. 74 52 16 11.

Statslandinspektør: Jes Ryttersgaard.
Område: Haderslev, Christiansfeld
(bortset fra Hejls, Taps og
Vejrstrup sogne), Vojens, Nørre Rang-
strup, Gram og Rødding kommuner
samt Hviding, Roager og Spandet
sogne i Ribe kommune.

Daglig leder af Toftlund-kontoret:
Landinspektør H. Marott Poulsen,
Skovvej 8, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 10 22.

Sønderborg: Ringriervej 23,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 36 36.

Statslandinspektør: vakant.
Område: Nordborg, Augustenborg,
Sydals, Sønderborg, Sundeved,
Broager og Gråsten kommuner.

Tønder: Ribe Landevej 30, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 10 34.

Statslandinspektør: Per Bonde.
Område: Tønder, Højer, Bredebro,
Skærbæk, Løgumkloster og
Tinglev kommuner.

Husmandsforeninger

Danske Husmandsforeninger

Kontor: Vester Farimagsgade 6,
1606 København V. Tlf. 33 12 99 50.

Formand: Husmand Chr. Sørensen,
Tirslundvej 11, Tirslund, 6670 Holsted.
Tlf. 75 39 25 57.

Sønderjyder i bestyrelsen:
Husmand Peter Petersen,
Tørvebjergvej 2, Ellum Mark,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 31 69.

De samvirkende sønderjydske Husmandsforeninger

DSH - Faglig Center
Guldagervej 2, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 30 51 - Fax 74 74 54 40.
Centerleder: Mogens W. Birch.

Formand: Husmand Peter Petersen,
Tørvebjergvej 2, Ellum Mark,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 31 69.

Sekretær: Økonomikonsulent
Jørgen Hansen, Guldagervej 2,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 30 51.

Haderslev Østeramts Husmandsforeninger

Formand: Arne Nielsen,
Tapagervej 40, Knud, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 56 63 60.

Sekretær: Husmand Svend Aage Peter-
sen, Christiansfeldvej 124,
6100 Haderslev. Tlf. 74 52 10 99.

Haderslev Vesteramts Husmandsforeninger

Formand: Svend Eiluck,
Søndermarksvej 28, Spandet,
6760 Ribe. Tlf. 74 86 71 43.

Sekretær: Husmand Hans Chr. Danielsen,
Hennekesdamvej 16, Jels Mark,
6630 Rødding.

Familiebruget Als og Sundeved

Formand: Kristian Stådsen Petersen,
Dybbøl-Banke 33, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 48 69 99.

Tønder Amts Husmandsforeninger

Formand: Landmand Carl A. Stenger,
Kærmarksvej 28, Birkelev,
6780 Skærbæk. Tlf. 74 75 73 17.

Husmandsforeningerne

Aabenraa-kredsen:
Formand: Husmand Knud Strøm,
Øster Løgumvej 63,
Gønner, 6230 Rødekro.
Tlf. 74 69 87 41.

Husdyrbrugsorganisationer

Sønderjysk Avlsforening for sortbroget dansk Malkekvæg

Formand: Gdr. Eskild Wind,
Nørregård, Hjerting, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 14 66.

Formand: Gdr. Niels Busk,
Kolstrupvej 4, 8581 Nimtofte.

Bestyrelsesmedlem fra Sønderjylland:
Thorkild Thomsen, Vilstrup Næsvej 25,
6100 Haderslev.

Kreatureksportforeningen for Nordslesvig

Formand: Gdr. Adolf Lund, Byvang,
6280 Højer. Tlf. 74 78 22 62.

Salgsdirektør: Gdr. A. M. Lund, Poppen-
bøl, 6280 Højer. Tlf. 74 73 81 11.

Salgsdirektør: Søren Nicolaisen,
Kummerlev 3, Kumled.
6261 Brødebros. Tlf. 74 71 12 86.

Sønderjysk Fællesledelse af Kvægavl

Kontor: Østergade 11,
6500 Vojens. Tlf. 74 54 00 00.

Formand: Jens Chr. Hansen,
Nejs Møllegård, 6310 Broager.
Tlf. 74 44 15 57.

Avlsforeningen Den Jydske Hest

Kontor: Landbrugets Rådgivningscenter,
Udkærvej 15, Skejby, 8200 Århus N.
Tlf. 86 10 90 88.

Landsudvalget for Fjerkræ

Konsulenttjenesten:
Øster Houvej 50, 5500 Middelfart.
Tlf. 64 41 02 00. Telefax 64 41 11 02.

Mejeriforeninger

Danske Mejeriers Fællesorganisation

Kontor: Frederiks Allé 22, 8000 Århus C.
Tlf. 86 13 26 11.

Formand: Gdr. Knud Erik Jensen,
Dolmer, 8500 Grenå.
Tlf. 86 32 16 70.

Direktører: K. Thaysen (adm.)
og L. Raun.

Slagterier

Andelsslagterier

Slagteriregion SYD, 6300 Gråsten.
Tlf. 74 65 12 11.
Formand: Gdr. Kresten Bonefeld,
Langagergård, Pøl, 6430 Nordborg.
Tlf. 74 45 14 12.
Direktør: Gert S. Haurum.
Afdelinger:
6372 Bylderup-Bov. Tlf. 74 76 23 11.
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 12 11.
Blans, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 46 16 11.
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 39 23.

Danske Slagterier

Axelborg, Axeltorv 3, 1609 København V.
Tlf. 33 11 60 50.
Formand: Gdr. Bent Sloth,
Sønderkær,
Agersted,
9330 Dronninglund.
Tlf. 98 85 41 92.
Adm. direktør: A. Toft Fensvig,
Strandboulevarden 3 III,
2100 København Ø.
Tlf. 35 43 42 75.

Kreaturslagterierne

Lars Iversen & Søn – Syd I/S
Formand: Gdr. Hans Schmidt,
Lambjergsvej 6, 6470 Sydals.
Direktør: Niels Lykke Iversen.
Afd.: 7200 Grindsted, lff. 75 32 00 55
6372 Bylderup-Bov, tlf. 74 76 23 11.

Vestjyske Slagterier A. M. B. A.,

Hovedkontor:
7600 Struer, P.O.Box 506.
Tlf. 97 85 07 00.
Formand: Gdr. Egon Kristensen,
Nørlundvej 9, Kjærgaard Mark,
6740 Bramming.
Adm. direktør: Svend Sønnichsen
Afdelinger:
Gimsing, 7600 Struer. Tlf. 97 85 07 00.
Nopa, 7600 Struer. Tlf. 97 85 07 00.
6701 Esbjerg. Tlf. 75 12 55 00.
7760 Hurup Thy. Tlf. 97 95 18 77.
7620 Lemvig. Tlf. 97 82 12 22.
6630 Rødding. Tlf. 74 84 11 24.
6823 Ansager. Tlf. 75 29 70 44.
6270 Tønder. Tlf. 74 72 23 56.

Skærbæk Eksportslagteri A. M. B. A.

6780 Skærbæk. Tlf. 74 75 19 11.

Det jydskes Haveselskab

Aby Bækgårdsvej 6, 8230 Abyhøj.
Tlf. 86 15 56 88.

Regionalsammenslutning IV Sønderjylland

Formand: Niels Aage Sørensen,
Hvidøre 1, 6580 Vamdrup.
Tlf. 75 58 13 29.

Konsulenter i området

Erik Kiel, Sandager 8, Hovslund,
6230 Rødekro. Tlf. 74 66 41 65.

Olav J. Nissen, Kystvej 2, Ballum,
6261 Bredebro. Tlf. 74 71 62 29.

Skovbrug

Sydøstjysk Skovdyrkerforening

Formand: K. Sejer Sørensen,
Bramdrupgård, Bramdrupgårdsvej 3,
6580 Vamdrup. Tlf. 75 59 82 38.

Konsulent: Skovrider T. W. Stranddorf,
Klovtoftvej 8, Jels, 6630 Rødding.
Tlf. 74 55 28 07.

Skovdyrkerforeningen Sønderjylland

Formand: Grd. Hans-Eduard Kyseler,
Bojskov, Bojskovvej 28,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 46 12 05.

Skovrider Edv. Hvidt,
Landbogården, Peberlyk 2,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 01 01,
lok. 216.

HANDEL, HÅNDVÆRK OG INDUSTRI

Handel

Det Danske Handelskammer

Formand: Grosserer Klavs Olsen,
København. Tlf. 31 29 09 07.

Sekretariat: Børsen,
1217 København K. Tlf. 33 91 23 23.

Lokalkontorer: Ny Banegårdsgade 45,
8000 Århus C. Tlf. 86 13 53 55.

Boulevarden 20, 9000 Aalborg.
Tlf. 98 16 06 00.

Albani Torv 4, 5000 Odense C.
Tlf. 66 14 47 14.

Madevej 19, 2., 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 49 62.

Sønderjyske medlemmer af
bestyrelsen:

Direktør Jens Terp-Nielsen, Sækko A/S,
Egelund, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 18 18.

Indkøbsforeninger

Dansk Landbrugs Grovvarereselskab.
Hovedkontor: Axelborg,
1503 København V. Telex 2 29 68.
Tlf. 33 15 11 13.

Formand: Gdr. Martin Nielsen.

Sønderjyske medlemmer af
repræsentantskabet:

Gdr. Hans Skøtt, Kratkjær,
Rovstrupvej 61, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 54 25.

Gdr. Jens Chr. Christensen,
Gejlager 14, Skodborgskov,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 85 67.

Gdr. H. Lembke Jensen,
Stendetgårdvej 20, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 53 19 06.

Gdr. Peter Hanquist,
Bovlundbjergvej 38, Vellerup,
6535 Branderup. Tlf. 74 83 51 97.

Brugsforeningsbevægelsen

FDB's hovedkontor:
Roskildevej 65, 2620 Albertslund.
Formand: Bjarne Møgelhøj.

FDB's bestyrelsesmedlem
i Vejen regionen:
(Næstformand) Oberstløjtnant
Aage Christensen,
Hejmdals Brovej 9, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 10 70.

Kredsformænd:

Kreds 36, Ribe-Tønder:
Gdr. Jørgen Bjerrum, Bjerrumvej 16,
6760 Ribe. Tlf. 75 42 03 64.
Tillige formand for repræsentant-
skabet.

Kreds 37, Aabenraa:
Gårdejer Thorkild Fink,
Nr. Hostrup Bygade 15, 6230 Rødekro.
Tlf. 74 56 25 62.

Kreds 38, Sønderborg:
Gitte Hohwü Christensen,
Saxagergård, Gl. Kirkevej 11,
Rinkenæs, 6300 Gråsten.
Tlf. 74 65 19 27.

Handelsstandsforeninger og handelsforeninger i Sønderjylland (formænd)

Gråsten Handelsstandsforening:
H. P. Toft.,
Boks 18, 6300 Gråsten.

Haderslev Handelsstandsforening af 1844:
Advokat Erik Gram,
Bredgade 5, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 52 00. Fax. 74 52 55 24.

Sønderborg Handelsstandsforening:
Direktør Henning Schmidt-Petersen,
Servodan A/S,
Stenager 5, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 47 26.

Toftlund Handels- & Håndværkerforening:

Bagermester Poul Thaysen,
Søndergade 9, 6520 Toftlund

Tønder Handelsstandsforening:

Manufakturhandler H. C. Tygesen,
Uldgade 4, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 43 34.

Vojens Handelsstandsforening:

Bruno Hansen,,
Østergade 24, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 20 82.

Aabenraa Handelsstandsforening:

c/o Aabenraa Erhvervscenter,
Mådevej 19, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 49 62.

De samvirkende købmandsforeninger i Danmark

Hovedkontor – Sekretariat:

Svanemøllevej 41, 2900 Hellerup.
Tlf. 31 62 16 16.

Formand: Købmand Preben Høyen,

S&E, Frederikssundsvej 5,
2400 København NV.
Tlf. 31 81 22 00.

Centralorganisationen for Jylland:

Formand: Købmand Henning Mark,
Ballerumvej 113, 7700 Thisted.
Tlf. 97 98 14 29.

Derunder De sønderjydske Købmandsforeningers Sammenslutning:

Formand: Købmd. Laue Hansen.
Huginsvang 89, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 32 12.

Købmandsforeningen Sønderjylland Øst

Formand : Købmand Eluf Nielsen,
Stationsgade 9, Vester-Sottrup,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 46 71 41.

Haderslev og Midtsønderjyllands
Købmadsforening:

Formand: Købmand Laue Hansen,
6500 Vojens.

Tønder Amts Købmadsforening:

Formand: H. M. Hansen,
Kirkevej 2, Bylderup,
6372 Bylderup Bov. Tlf. 74 76 23 28.

Håndværk og industri

Håndværksrådet

Organisation for små og mellemstore virksomheder i Danmark.

Kontor: Amaliegade 31,
1256 København K. Tlf. 33 93 20 00.

Formand: Oldermænd, malermester
Klaus Bonde Larsen, København.

Jyllands-afdeling:
Lille Sct. Hansgade 20, 8800 Viborg.
Tlf. 86 62 77 11.

Sønderjyllands Erhvervsråd

Kirkeplads 2, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 23 84. Fax 74 62 67 60.

Formand: Statsaut. revisor Arnt Sørensen,
Ringgade 6, 6300 Gråsten.

Næstformand: Borgmester
Lauge Nielsen Jepsen,
Møllevej 5, Visby, 6261 Bredebro.

Amtsborgmester Kresten Philipsen,
Sønderjyllands Amt,
Skelbækvej 2, 6200 Aabenraa.

Direktør Iver Askholm Madsen,
B & W Energi A/S,
Papegøjevej 7, 6270 Tønder.

Direktør Hans J. Gustavsen,
Danfoss A/S, 6430 Nordborg.

Adm. direktør Carsten Andersen,
Sydbank Sønderjylland A/S.
Kirkeplads 2, 6200 Aabenraa.

Forretningslærer Andreas Warncke,
Langelandsvej 2, Starup,
6100 Haderslev.

Sekretær: Cand.oecon Tyge Korsgaard,
6200 Aabenraa.

Eksport-rådgivning:
Eksportkonsulent Flemming Nødskov,
Broager.

EF-rådgivning:
Journalist Jakob Bork, Aabenraa.

Lokale erhvervsråd

Erhvervsrådet for Sønderborg-området
Nørrebro 1, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 92 22. Fax 74 42 92 33.

Padborg-Kruså Erhvervsråd:
Sekretariat: Hærvejen 11c, Bov,
6330 Padborg. Tlf. 74 67 27 02.
Telefax 74 67 27 30.
Formand: Advokat Jan H. Sørensen.
Erhvervschef: John Holmstrøm.

Haderslev Erhvervsråd:
Erhvervschef Finn Bagger,
Norgesvej 51, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 53 00 53.

Rødding Erhvervsråd:
Formand: Ole Sindberg,
Industrivej 12, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 10 32.
Sekretær: Erhvervschef
Jørgen Andersen,
kommunkontoret, Østergade 28,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 21 61.

Nørre-Rangstrup Erhvervsråd:
Danavej 15, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 19 34. Fax. 74 83 05 32.
Erhvervschef Andr. Andresen

Tønderegnens Erhvervsråd:
Formand: Paul Erik Jensen,
Postboks 106, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 55 60.

Erhvervsrådet for Tinglev Kommune:
Erhvervsdirektør Christen Ugill,
Industriparken 1, 6360 Tinglev.
Tlf. 74 64 40 51. Telefax 74 64 30 69.

Vojens Erhvervsråd:
Erhvervschef F. Graven-Nielsen,
Rådhuset, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 07 54. Telefax 74 54 39 19.

Christiansfeld Erhvervsråd:
Udviklingschef Poul E. Jørgensen,
Haderslevvej 25, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 26 74 30. Fax. 74 26 74 22.

Håndværker- og industriforeninger

Gråsten Håndværkerforening:

Formand: VVS-install. Bent Pedersen,
Sundsnæs 21, 6300 Gråsten.
Tlf. 74 65 18 65.

Højer Handels- og Håndværkerforening:

Formand: Kristian Silberg,
Sejerslevvej 5, Sdr. Sejerslev.
6280 Højer. Tlf. 74 78 26 81.

Løgumkloster Handels- og Håndværkerforening:

Formand: Ronald Larsen.,
Markedsgade 5, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 31 41.

Sønderborg Håndværker- og

Industriforening:

Formand: Murermester Ib Skovby,
Peter Kaads Vej 5, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 70 38.

Tønder Håndværkerforening:

Formand: Bygmester Jens Boutrup,
Viben 29, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 29 16.

P.J. SCHMIDT A/S

**BOGHANDEL/VESTERGADE 14
6500 VOJENS / TELEFON 74 54 12 26**

Finansiering

Sønderjyllands Lånekasse

Sekretariat: Sparekassen Ravsted,
Ravsted Hovedgade 64,
6372 Bylderup Bov. Tlf. 74 64 32 80,
telefon tid – alle ugens dage,
kontortid fredage fra kl. 10-12.

Sekretær: Sparekassedirektør
Werner Jensen.

Bestyrelse: Sparekassedirektør
Carl Christian Hagedorn (formand),
Broager.
Fhv. dir. cand. jur. Ib Frederiksen,
Bakkevænget 42, 8600 Silkeborg.
Kontorchef Kirsten Kleist,
Kongeriget Danmarks Hypotekbank
og Finansforvaltning, København.
Sparekassedirektør
Mogens Jørgensen, Haderslev.
Skoleinspektør
Christian P. Johannsen, Toftlund.

Sønderjyllands Investeringsfond

Kirkepladsen 4, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 23 84.

Formand: Fhv. direktør
K. Sandahl Sørensen, Anne-Marievej 5,
6270 Tønder.
Fhv. direktør Ib Frederiksen,
Bakkevænget 42, 8600 Silkeborg.
Forretningsfører Andreas Warncke,
Langelandsvej 2, Starup,
6100 Haderslev.
Kontorchef Kirsten Kleist,
Kongeriget Danmarks Hypotekbank
og Finansforvaltning, Landgreven 4,
1301 København K.
Direktør Oskar Tygesen,
Sydbank Sønderjylland,
Perlegade 18, 6400 Sønderborg.
Direktør Poul Hansen,
Den Danske Bank A/S,
Perlegade 26, 6400 Sønderborg.
Statsaut. revisor Arnt Sørensen,
Ringgade 6, 6300 Graasten.

Sekretær: Sekretariatschef
cand. oecon. Tyge Korsgaard,
6200 Aabenraa.

Nykredit

Formand:
Gdr. Axel Ladegaard Jensen,
Pjedsted, Fredericia.

Hovedkontorer:
6100 Haderslev: Åstrupvej 13.
Tlf. 74 52 70 00.
1503 Kbh. V. Box 333:
Otto Mønstedts Plads 11.
Tlf. 33 91 34 34.
5100 Odense C: Mageløs 2.
Tlf. 66 11 77 77.
6950 Ringkøbing: Herningvej 3.
Tlf. 97 32 01 11.
8800 Viborg: Sct. Mathiasgade 1-3.
Tlf. 86 62 33 33.
9100 Aalborg: Boulevarden 43.
Tlf. 98 12 38 77.
8100 Århus C: Bispegade 2.
Tlf. 86 76 01 00.

Områdekontor Sønderborg:
Tlf. 74 43 11 66.

Områdekontor Aabenraa:
Tlf. 74 63 01 66.

Dansk Landbrugs Realkreditfond

Nyropsgade 21, 1503 København V.
Tlf. 33 15 11 00.

Direktion:
Direktør, cand. agro. J. Fløystrup
Jensen, adm.

Formand for repræsentantskab og
bestyrelse: Bankdirektør
Bent Hansen, Himmerlandsbanken,
Adelgade 31, 9500 Hobro.
Tlf. 98 52 10 00.

Kreditforeningen Danmark

Regionskontoret i Herning,
Viborgvej 1, 7400 Herning.
Tlf. 97 12 53 00.

Direktion:

Ingeniør Helge Nielsen.

Distriktschef for Sønderjyllands amt:

Tommy Jensen, Storegade 26,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 53 00.

Sønderjysk medlem af bestyrelsen:

Gdr. Arne Kindberg, Nybølgård,
Hjordkær, 6230 Rødekro.

Landeværnet

Kontor: Jernbanegade 4, 6360 Tinglev.
Tlf. 74 64 40 54.

Formand: Gdr. Bahne Nicolaisen,
Bøgelhusvej 4, St. Jyndevad,
6360 Tinglev. Tlf. 74 64 83 81.

Næstformand: Gdr. Arne Kindberg,
»Nybølgård«, Nybøl Bygade 3,
6230 Rødekro. Tlf. 74 66 66 17.

Sekretær: Gdr. Thomas Rodenberg,
Vester Terpvej 10, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 33 83.

Forretningsfører: Ingeborg Knudsen,
Ålykke 1c, 6372 Bylderup Bov.

Andels - Kartoffelmelsfabrikken

»Sønderjylland«

Tøndervej 3 - 6520 Toftlund

Tlf. 74 83 13 43

DANSKE OG FRISISKE INSTITUTIONER I SYDSLESVIG

Sprogforeningen

Sydslesvigafdeling.

Formand: Sigfred Andersen,
Mühlendamm 7,
D-2257 Bredstedt. Tlf. 04671/4257.

Kgl. dansk Generalkonsulat

Nordergraben 19, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/23305. Telefax 0461/17928.

Generalkonsul: Jørgen Peder Hansen.

Konsul: Herluf Hansen.

Vicekonsul: Hanne Eder.

Sydslesvigsk Forening (S S F)

Formand: Heinrich Schultz,
Tönninger Strasse 29, D-2256 Garding.
Tlf. 04862/512. Telefax 04862/17297.

Flensborg by:

Formand: Dieter Matthiesen,
Richard Wagner Strasse 17,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/62788.
Sekretariat: Schiffbrücke 42,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/24766.
Sekretær: Manfred von Domarus.

Flensborg amt:

Formand: Helmut Lother,
Birkenweg 4, D-2391 Oeversee.
Tlf. 04630/261.
Sekretariat: Norderstrasse 74,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/25827.
Sekretær: Monika Jansen.

Gottorp amt:

Formand: Preben Vognsen,
Steenstraat 1, 2341 Rabenkirchen.
Tlf. 04642/2114.
Sekretariat: Lollfuss 69, D-2380
Schleswig. Tlf. 04621/23888.
Telefax 04621/21105.
Sekretær: Gudrun Schulz.

Husum amt:

Formand: Uve Hardt,
Königsberger Strasse 30,
D-2251 Schwabstedt. Tlf. 04884/285.
Sekretariat: Neustadt 95, D-2250 Husum.
Tlf. 04841/2612. Telefax 04841/63618.
Sekretær: Peter Johannsen.

Rendsborg/Egernfærde amt:

Formand: Joachim Martin,
Gartensr. 24, D-2371 Borgstedt.
Tlf. 04331/32950.
Sekretariat: »Amtsmandsgården«,
Torstrasse 4, D-2370 Rendsborg.
Tlf. 04331/23376 og Noorstrasse 18,
D-2330
Eckernfærde. Tlf. 04351/2527 (hver
dag kl. 9-12). Telefax 04351/5183.
Sekretær: Friedrich Thomsen.

Sydtønder amt:

Formand: Johann Mikkelsen,
Flensburger Strasse 109,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/3185.
Sekretariat: Lorenz Jannsen Strasse 1,
D-2260 Niebüll. Tlf. 04661/2755.
Telefax 04661/2432.
Sekretær: Uwe Petersen.

Ejdersted amt:

Formand: Peter Jacob Alberts,
D-2251 Osterhever. Tlf. 04865/836.
Sekretariat: Am Hafen 30,
D-2253 Tønning. Tlf. 04861/5493.
Telefax 04861/1607.
Sekretær: Sven Lekkat.

-Dannevirkegården-

Museum og forsamlingshus
Ochsenweg 5, D2381 Dannewerk.
Museumsleder: Jørgen Kühl.
Tlf. 04621/37814.

Dansk Generalsekretariat

Flensborghus, Norderstrasse 76,
Postfach 2664, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/17821 - 17822 - 26329.
Telefax 23654.

Generalsekretær: Gert Wiencke.

Regnskabsafdelingen:
Petra Erichsen.

Kulturafdelingen:
Fuldmægtig Marianne Wulff.

Dansk postadresse: Postbox 90,
6340 Kruså.

Dansk Kirke i Sydslesvig

Dansk Kirkekontor,
Wrangelstrasse 14, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52925.

Provst C. B. Karstoft,
Wrangelstrasse 14, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52565.

Forretningsfører: Detlev Lorenzen.

Dansk Skoleforening for Sydslesvig

Formand:
Gerd Pickardt,
Annenweg 11, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/75900.

Skoledirektør:
Hans Andresen,
Kontor: Stuhrs Allee 22,
Postfach 1461, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/5801-0. Telefax 0461/57195.
Dansk postadresse: Postboks 99,
6340 Kruså.

Feriekontoret: Marienhölungsweg 41,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/56664.

Skolepsykologisk kontor:
Waldstrasse 43, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52055.

Duborg-Skolen

Ritterstrasse 27, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/13054+13055.

Privat dansk gymnasium og realskole.
Rektor: Erik Jensen.
Dansk postadr.: Box 100, 6340 Kruså.

Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

Norderstrasse 59, D-2390 Flensborg.
Dansk postadresse: 6340 Kruså.
Tlf. 0461/17953 - 17954.
Telefax 0461/17988.

Åbningstider:

Sommerhalvåret 1. 4.-1.9. 10-18,
lørdag 9-13.
Vinterhalvåret 10-19, lørdag 9-13.
Overgangsdatoer mellem halvårene
meddeles i Flensborg Avis.

Overbibliotekar Jørgen Hamre.
Studieafdelingen: Bibliotekslektor,
dr. Johann Runge.
Arkivet: Arkivar, dr. phil.
Lars N. Henningsen.

Den slesvigske Samling.
Jane Bossen.

Det danske Bibliotek i Husum,
Neustadt 81, D-2250 Husum.
Tlf. Husum 04841/2292.
Leder: Bibliotekar
Keld Klemith Madsen.

Det danske Bibliotek i Slesvig,
Lollfuss 69, D-2380 Slesvig.
Tlf. Slesvig 04621/24263.
Leder: Bibliotekar Carsten F. Reyhe.

Dansk Sundhedstjeneste for Sydslesvig

Waldstrasse 45, D-2390 Flensborg,
Tlf. 0461/52071.
Dansk postadresse: Box 119,
6340 Kruså.

Formand for sundhedsrådet og
forretningsudvalget:
Pastor Paul Tappe, Osterstrasse 5,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/2443.

Kontorchef: Hasso Petersen.

Ledende sygeplejerske: Søster Asta
Bogh. Tlf. 0461/52072.

Dansk alderdomshjem

Nerongsallee 27, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/51311.

Lyksborghjemmet

Dansk Børnehjem, Grosse Strasse 54,
D-2392 Glücksburg. Tlf. 04631/2456.

Bestyrer: Ulla og Carl Sauer-Petersen.

Dansk Sygeplejeforening, Flensborg

Formand: Bibliotekar Kirsten Fabricius,
Norderstrasse 59, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/17953.

Dansk Menighedspleje, Flensborg

Waldstrasse 45, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52071.

Dansk Menighedspleje, Slesvig

v/ pastor Hans Parmann,
Bismarckstrasse 18A, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/25815.

Dansk Menighedspleje, Tønning

v/ pastor Preben Kortnum Mogensen,
Herrengraben 3, D-2253 Tønning.
Tlf. 04861/453.

Gamles Værn

Formand: Pastor Elsebeth Villadsen,
Ahornweg 13, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/95271.

Sønderjysk Arbejderforening (S A F)

Formand: Hans Hinrichsen,
Carstensstr. 32, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/29671.

Den slesvigske Kvindeforening

Formand: Edith Sigaard-Madsen,
Harden-Eiche 8, D-2381 Struxdorf.
Tlf. 04623/690.

De sydslesvigske Husmoderforeninger

Formand: Karen Vollertsen,
Seekamp 19, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4795.

Sydslesvigske Erhvervsfond

Formand for tilsynsrådet:
Rolf Dieter Duschner, Matthias-,
Claudius-Strasse 4,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/581893.

Kontor: Norderstrasse 76 III,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/26621.

Dansk Erhvervsforening i Sydslesvig

Formand: Direktør Preben Bjerregaard,
Emanuel-Geibel-Str. 12,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/51121.

Sekretariat: v/ Bruno Kramer,
Union-Bank, Grosse Strasse 2,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/17757.

Union-Bank A/S

Grosse Strasse 2, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/8414-0.

Süderstrasse 89, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/71335.

Direktion: Hans Erik Hansen,
Uwe Axen.

Slesvigske Kreditforening

Formand for tilsynsrådet:
Hans Jacob Asmussen,
Holming, D-2381 Havetoft.
Tlf. 04603/228.

Kontor: Süderstrasse 89,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/71975.

Forretningsfører: Nis Hansen.

Det sydslesvigske Samråd

Formand: Edith Sigaard Madsen,
Harden-Eiche 8, D-2381 Struxdorf.
Tlf. 04623/690.

Næstformand: Pastor Paul Tappe,
Osterstrasse 5, D-2262 Leck.
Tlf. 04662/2443.

Sekretær: Ingolf Julius,
Holmberg 21, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/75347.

Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger

Formand: Tove Vynne,
Neuer Weg 5, D-2381 Neuberend.
Tlf. 04621/5951.

Dansk Ungdomssekretariat:
Moltkestrasse 20a, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/51051. Telefax 0461/581997.

Forretningsfører: Ingolf Julius.

Dansk Gymnastikforening Flensburg

Formand: Heinz Dieter Franz,
Nikolaiallee 1-3, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/55836.

Klubhuset: Marienhölungsweg 62,
D-2390 Flensburg. (Frueskovens
Idrætspark). Tlf. 0461/54819.

Det lille Teater

Hjemmet, Mariegade 20, Flensburg.
Tlf. 0461/24835.

Post til: Sonja Lehfeldt,
Tweedler Mark 74, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/37207.

Sydslesvigiske Folkedansere

Formand: Inge-Marie Christensen,
Rudekamp 36, D-2392 Glücksburg.
Tlf. 04631/2800.

Idrætshallen

Moltkestrasse 20c, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/51053.

Inspektør: John Larsen.

„Tydal“ Spejdgård

D-2382 Eggebek.
Tlf. 04609/263.

Bestyrer: Helmuth Werth.

„Christianslyst“

Løjrscole- og kursushjem.
D-2347 Nollfeld, Post Süderbrarup.
Tlf. 04641/2229.

Forslander: Vagn Porsmose Andersen.

Løjrscolehjemmet »Skipperhuset«

Am Hafen 30, D-2253 Tönning.
Tlf. 04861/5493.

Bestyrer: Sven Lekkat.

Jaruplund Højskole

Forstander: Egon Rasmussen,
D-2390 Jaruplund-Weding.
Tlf. 04630/382.

Flensburg Avis

Wittenberger Weg 19, D-2390
Flensburg. Tlf. 0461/5805-0.

Chefredaktør: Bjarne Lønborg.

Direktør: Uffe Mayland.

Flensburg danske Journalistforening

Formand: Claus Kallerup,
Bücher Strasse 17,
D-2390 Flensburg.

Sydslesvigsk Vælgerforening (S S W)

Formand: Wilhelm Klüver,
Probst Nissen Weg 55, D-2262 Leck.
Tlf. 04662/2403.
Telefax 04662/7398.

Landssekretariat: Norderstrasse 741,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/17421.
Telefax 0461/20672.

Landssekretær: Rolf Lehfeldt.

Landdagsmand: Karl Otto Meyer,
Buchauweg 2, D-2391 Schafflund.
Tlf. 04639/517.
Telefax 04639/1536.

Dansk Lærerforening for Sydslesvig

Formand: Hans Jensen,
Brixstrasse 82, D-2390.
Tlf. 0461/13683.

KFUM og KFUK i Sydslesvig

Formand: K. H. Zeuch,
Nordergraben 26, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/23165.

Dansk Spejderkorps Sydslesvig

Formand: Hans Christian Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445.

Korpschef:

Helga Hansen, Neuer Weg 8,
D-2381 Neuberend. Tlf. 04621/51287.

Foreningen »Norden«, Sydslesvig afdeling

Formand: Svend Kohrt,
Am Polldamm 2, D-2395 Husby.
Tlf. 04621/9732.

Sekretariat: Norderstrasse 76,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/17821.

Frlivilligt Dreng- og Pigeforbund I Sydslesvig

Distriktsleder: Knud Morsing,
Südergraben 36, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/54676.

Lejrskoler og hytter: »Trenehytten«,
D-2399 Tarp. Tlf. 04638/527.

Udlejning v/ Arne Hou,
Emmerlev, DK-6280 Højer.
Tlf. 74 78 25 93.

»Kongenshus«, D-2251 Tetenbüll.
Udlejning v/ Ole Hübertz Knudsen,
Yurian-Oven-Strasse 19,
D-2253 Tönning. Tlf. 04861/476.

Sydslesvigs danske Kunstforening

Formand: Advokat Steen Schrøder,
Waldstrasse 13, Ellund,
D-2397 Handewitt. Tlf. 04608/1346.

De unges Kunstreds I Sydslesvig

Formand: Leif Dahl,
Am Hang 25, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/72785.

Torsdagskoret

Formand; Kirsten Antonisen,
Süderstrasse 77, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/74102.

Dirigent: Else Rasmussen,
Jaruplund Højskole, D-2391
Jaruplund. Tlf. 04630/382.

Forlning for nationale Frilske (Friserforeningen)

Formand: Momme J. Nommensen,
Christian Albrechts-Koog.
D-2260 Golmsbüll. Tlf. 04661/8298.

Sekretariat: Bensmor 29,
D-2255 Oster-Bargum.
Tlf. 04672/1677.

Sekretær: Manfred Nissen.

Nordfrilsk Institut

Süderstrasse 30, D-2257 Bredstedt.
Tlf. 04671/2360.

Sct. Georgs-Gildet

Gildemester: Antje Jørgensen,
Husumer Strasse 69, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/26262

Sct. Knuds-Gildet

Oldermænd: Heinz Rudebeck,
Jarplunder Weg 14,
D-2390 Jarplund-Weding.
Tlf. 0461/93793.

Ungdomskollegiet

Marienhölungsweg 66,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/52444.

Forstander: Uwe Becher.

Historisk Samfund

Sydslesvigs Amtskreds.

Formand: Jesper Bolund Nielsen,
Hafengang 8, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/25509.

Fælleslandboforeningen for Sydslesvig

Kontor: Süderstrasse 89,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/75016.

Formand: Janne Marcussen,
Dorfstrasse 40, D-2264 Braderup.
Tlf. 04663/224.

Sekretær: Hans Chr. Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445..

Landboforeningen for Flensborg og Omegn
Formand: Gdr. Søren Andresen,
Bredstedter Strasse 46,
D-2397 Hüllerup. Tlf. 04608/6677.
Konsulent: Jes Simonsen,
Süderstrasse 89, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/75016.

Landboforeningen for Sydangel
Formand: Hans Jacob Asmussen,
Holming, D-2381 Havetoft.
Tlf. 04603/228.
Konsulent: Christen Møller,
Schleswiger Strasse 38, D-2347
Süderbrarup. Tlf. 04641/2249.

Landboforeningen for Gottorp amt
Formand: Preben Holl, Lehmrade,
D-2372 Brekendorf/Owschlag.
Tlf. 04353/581.
Konsulent: Hans Chr. Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445.

Landboforeningen for Sydtønder amt (geest)
Formand: Janne Marcussen,
Dorfstrasse 49, D-2264 Braderup.
Tlf. 04663/224.
Konsulent: Joachim Spitz,
Bavnehøj, Hauptstr. 7, D-2264 Humtrup.
Tlf. 04663/7495.

Den nordfrisiske Landboforening (marsken)
Formand: Arnold Klint,
Nordergotteskoog, D-2260 Niebüll.
Tlf. 04661/3493.
Konsulent: Joachim Spitz,
Bavnehøj, Hauptstr. 7, D-2264 Humtrup.
Tlf. 04663/7495.

Landboforeningen for Husum og Ejdersted amter
Formand: Gdr. Peter Jakob Alberts,
D-2251 Osterhever. Tlf. 04865/836.
Konsulent: Hans Chr. Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445.

Sydslesvigs Museumsforening
Formand: Dieter Küssner,
Moltkestrasse 9, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/56782.

Æ Amatører

Formand: Johann Mikkelsen,
Flensburger Strasse 109,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/3185.

Dansk Sportsfiskerklub Sydslesvig

Formand: Heinz Boehme,
Kappelner Strasse 3,
D-2391 Sterup. Tlf. 04637/275.

Dansk Tunghøreforening

Formand: Pastor Martin Nørgaard,
Flurstrasse 5, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/53524.

Duborg-Samfundet

Formand: Elva Thorup Nielsen,
Teichweg 2, Kupfermühle,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/75668.

Flensborg Y's Mens Club

Formand: Ulla Steenild,
Christiansgang 9, Kupfermühle,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/72396.

Helmdal Blæseorkester

v/ Karin Jessen,
Teichweg 1, D-2390 Harrislee.
Tlf. 0461/73876.

I. C. Møller-Fonden

v/ Nis Petersen,
Molsenkoppel 40, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/56590.

Radloklubben Duborg

v/ Klaus Thordsen,
Ihiseeweg 8, D-2397 Handewitt.
Tlf. 04608/577.

Slesvig Y's Mens Club

Formand: Kristen Iver Kristensen,
Lutherstrasse 3, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/51522.

Sydslesvigsk Selvhjælp SSH

Formand:

Sydslesvigs Skakkreds

v/ Valler Madsen,
Marien Strasse 44, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/13428.

**Voksenundervisningsnævnet for
Sydslesvig**

Formand: Orla Møller,
Erdbeerenberg 34, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/31642.

Sekretær: Ernst Vollertsen,
Seekamp 19, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4795.

JAGT OG VILDTFORVALTNING

Efter at administrationen af jagt- og vildtforvaltningsloven i 1989 blev overført fra Landbrugsministeriet til Miljøministeriet, er der der som det vil fremgå af årets adresseliste, gennemført en række organisatoriske ændringer. I en artikel side 103 redogør Jørgen Fog, Vildtforvaltningsskolen, Kalø, for de lovmæssige og administrative forhold vedrørende vildtets forvaltning i Danmark, og de indtrådte ændringer.

ADMINISTRATION

Skov og Naturstyrelsen
Jagt- og Ejendomskontoret,
Slotsmarken 13, 2970 Hørsholm.
Tlf. 45 76 53 76, fax. 45 76 54 77.

JAGTTEGN

Skov- og Naturstyrelsen,
Jagttegn.
Slotsmarken 13, 2970 Hørsholm.
Tlf. 45 76 83 84, fax. 45 76 56 28.

VILDTBIOLOGISK STATION

er overført til Danmarks Miljøundersøgelser

Danmarks Miljøundersøgelser
Afdeling for Flora- og Faunaøkologi,
Kalø, 8410 Rønde.
Tlf. 75 27 20 88, fax. 75 27 25 14.

RESERVATSEKTIONEN

Ålholtvej 1, 6840 Oksbøl.
Tlf. 75 27 20 88, fax. 75 27 25 14.

VILDTFORVALTNINGSSKOLEN, KALØ

Molsvej 34, 8410 Rønde.
Tlf. 86 37 28 50.

DANSK JAGTFORSIKRING A/S

Købmagergade 3 II, 1150 København K.
Tlf. 33 11 07 47, fax. 33 11 23 31.

LANDSJAGTFORENINGEN AF 1923

Hovedkontor:

Frydendalsvej 20, 1809 Frederiksberg C.
Tlf. 31 31 11 35.

Formand: Kr. Raunkjær.

Medlemsblad: Jagt og Fiskeri.

DANSK JAGTFORENING

Formand:

Gustav Rønholt, Kruusesmindevej 3 E,
4220 Korsør. Tlf. 53 57 74 95.

Generalsekretær:

Forskandidat Sv. E. Jacobsen,
Einer Jønsens Vænge 1,
2000 Frederiksberg Tlf. 38 33 29 11.

Medlemsblad: Dansk Jagt.

DANSK STRANDJAGTFORENING

Hovedkontoret

Formand: Jørgen Vesterdahl,
Mosegårdsvej 4, Bramdrupdrum,
6000 Kolding. Tlf. 75 56 80 78.

Forretningsfører- og kassererkontor:

Rita Ingwersen, Agtrupvej 49,
6000 Kolding. Tlf. 75 53 23 11.
Alle ugens hverdage fra kl. 8.00-11.00,
dog ikke lørdag, samt mandag
kl. 19.00-21.00.

Vildtforvaltningsområder og vildtforvaltningskonsulenter i Sønderjylland

Vildtforvaltningsopgaverne sorteres under statsskovdistrikterne og varetages primært af vildtforvaltningskonsulenterne.

I sager om vildtplantninger, dyrehavetilsyn, fredninger og lokale- og regionplaner skal henvendelse dog ske direkte til det lokale statsskovdistrikt.

Henvendelse med spørgsmål om jagt og vildt kan ske til konsulenterne og til de lokale statsskovdistrikter på disse adresser og telefonnumre:

HADERSLEV STATSSKOVDISTRIKT,
Ulfshus, Christiansfeldvej 69,
6100 Haderslev. Tlf. 74 52 21 05.

Konsulent Bent Junker-Hansen,
Mørkholtvej 5, 6092 Varmark.
Tlf. 75 57 14 46.

LINDET STATSSKOVDISTRIKT,
Lindetskovgård, Skovridervej 1,
6510 Gram. Tlf. 74 82 61 05.

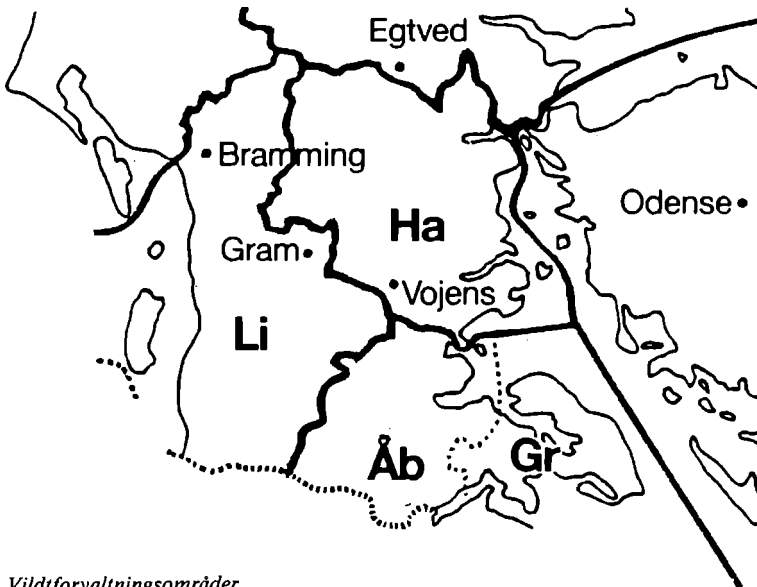
Konsulent Jeppe Ebdrup,
Vester Vedsted, Bygade 28,
6760 Ribe. Tlf. 75 44 54 63.

AABENRAA STATSSKOVDISTRIKT,
Vesterlund, Skinderbro 31,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 31 82.

Gråsten statsskovdistrikt,
Egene, Felstedvej 14,
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 14 64.

Placeret på Aabenraa statsskovdistrikt:

Konsulent Søren Essendrop,
Dybvighoved, Møllevej 10,
6200 Aabenraa. tlf. 74 61 73 63.

Vildtforvaltningsområder.

Uddrag af Lov om jagt og vildtforvaltning:

§ 13. Jagt må ikke finde sted fra solnedgang til solopgang. Dog må gæs, ænder og måger samt blishøns skydes på træk i tiden fra 1½ time før solopgang til 1½ time efter solnedgang. I november og december måned må den nævnte beskydning dog kun foretages i tiden fra 1½ time før solopgang til 1 time efter solnedgang.

§ 20. Jagt fra motorbåd og andet maskindrevet fartøj må ikke finde sted:

- på søer og andre ferske vande og
- i den danske del af farvandet øst for Sjælland mellem breddegraderne ved kronborgpynten og Aflandshage (56° 02,4' N og 55° 33,3' N).

Stk. 2. Uden for de områder, der er nævnt

i stk. 1, må jagt fra maskindrevet fartøj ikke finde sted i tiden 1. marts - 30. september.

Stk. 3. Landbrugsministeren kan efter forhandling med miljøministeriet (fredningsstyrelsen) og vildtforvaltningsrådet forbyde jagt fra motorbåd og andet maskindrevet fartøj i nærmere angivne områder på fiskeriterritoriet, herunder indre farvande, som fastlagt ved lov om saltvandfiskeri.

§ 20 a. Til jagt må ikke benyttes maskindrevet fartøj, der kan fremføres med en hastighed på mere end 18 km/t (ca. 9,7 knob). Under jagtudøvelsen må fartøjet kun fremføres med højst 5 km/t (ca. 2,7 knob).

JAGTTIDER OG FREDNINGSBESTEMMELSER

§ 26. Pattedyr og fugle, for hvilke der ikke er fastsat jagttid, er fredede hele året.

Stk. 2. Pattedyr og fugle, for hvilke der er fastsat jagttid, er fredede uden for jagttiden.

Stk. 3. Landbrugsministeren kan efter indstilling fra vildtforvaltningsrådet fastsætte jagttider for de i bilag 1 nævnte pattedyr og fugle. Fredning af en vildtart omfatter, hvor ikke andet er angivet, tillige artens yngel samt røder og æg.

Stk. 4. Ministeren kan tilsvarende ophæve jagttiden for en vildtart.

Stk. 5. Jagttider kan fastsættes som gældende for:

- hele landet,
- dele af fiskeriterritoriet,
- landsdele,
- øer,
- amter,
- kommuner og
- velarrangerede lokalområder, såfremt ¾ af de lodsejere, der hver ejer mindst 1.400 m² af området, og som tilsammen har jagtret på ¾ af områdets samlede areal, fremsætter begæring herom.

Den obligatoriske jagtprøve:

Tilmelding til jagtprøven, der afholdes i 2 perioder hvert år, sker ved indbetaling af et af landbrugsministeren nærmere fastsat gebyr til Landbrugsministeriets Vildtforvaltning.

Indbetaling skal ske ved anvendelse af særlige giroindbetalingskort, der fås ved henvendelse til Landbrugsministeriets Vildtforvaltning eller ved Vildtforvaltningens lokale konsulenter.

Ønskes prøven aflagt i årets første prøveperiode (1. april - 30. juni), skal tilmelding ske inden udgangen af februar måned. Ønskes prøven aflagt i årets anden prøveperiode (1. september - 31. oktober) skal tilmelding ske inden udgangen af juli måned.

JAGTTABEL

Generelle jagttider gældende for jagtåret 1991/92

PATTEDYR

a. Hovdyr:		Krikand	01.09-31.12
Kronhjort	01.09-31.01	Spidsand	01.09-31.12
Kronhind og kalv	01.10-31.01	Pibeand	01.09-31.12
Dåhjort	01.09-31.01	Skeand	01.09-31.12
Då og kalv	01.10-31.01	Taffeland	01.10-29.02
Sikahjort	01.09-31.01	Troidand	01.10-29.02
Sikahind og kalv	01.10-31.01	Bjergand	01.10-29.02
Råbuk	16.05-15.07	Hvinand	01.10-29.02
	og	Havliil	01.10-29.02
Rå og lam	01.10-31.12	Ederfugl	01.10-29.02
Mufflonvædder	hele året	Sortand	01.10-29.02
Mufflonfår og lam	01.10-31.01	Fløjsand	01.10-29.02
Vildsvin, orne	hele året	Stor skallesluger	01.10-29.02
Vildsvin, so og grise	01.10-29.02	Toppet skallesluger	01.10-29.02
b. Rovdyr:		e. Hønsfugle:	
Mink, der anses som vildt i h. t. Lov om mark- og vej- fred	hele året	Agerhøne	16.09-31.10
Ræv	16.06-15.02	Fasanhane	01.10-15.01
Husmår	16.06-15.02	Fasanhøne	16.10-30.11
Grævling	01.10-15.02	f. Vandhøns:	
Mårhund	hele året	Blishøne	01.09-29.02
Vaskebjørn	hele året	g. Vadefugle:	
c. Gnavere:		Stor regnspove	01.09-31.12
Hare	01.10-18.12	Lille regnspove	01.09-31.12
Vildkanin	hele året	Dobbeltbekkasin	01.09-31.12
		Enkeltbekkasin	01.09-31.12
		Skovsneppe	01.10-31.12

FUGLE

d. Andefugle:		h. Mågefugle:	
Grågås	01.08-31.12	Hættemåge	01.09-29.02
Blisgås	01.09-31.12	Stormmåge	01.09-29.02
Sædgås	01.09-31.12	Sildemåge	01.09-29.02
Kortnæbbet gås	01.09-31.12	Sølvmåge	01.09-29.02
Canadisk gås	01.09-31.12	Svartbag	01.09-29.02
Gråand	01.09-31.12	i. Duer:	
Atlingand	01.09-31.12	Ringdue	01.08-31.12
		Tyrkerdue	01.10-30.11

Pattedyr og fugle, for hvilke der ikke er fastsat jagttid, er fredede hele året.

Pattedyr og fugle, for hvilke der er fastsat jagttid, er fredede udenfor jagttiden.

Fredning af en vildtart omfatter, hvor ikke andet er angivet, tillige artens yngel samt reder og æg.

Jagt må ikke finde sted fra solnedgang til solopgang. Dog må gæs, ænder og måger samt blishøne skydes på træk fra 1½ time før solopgang til 1½ time efter solnedgang. I november og december måned må den nævnte beskydning dog kun foretages i tiden fra 1½ time før solopgang til 1 time efter solnedgang.

SKOV- OG NATURSTYRELSEN

Ringkøbing amtskommune

Herning, hver torsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Torvedag hver anden lørdag, grisemarked hver torsdag.

Holstebro, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Lemvig, hver torsdag marked med heste og slagtekvæg og søer.

Skjern, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Ulfborg, 14., 15. og 16. august, heste og levekvæg.

Århus amtskommune

Hammel, hestemarked 1. lørdag i september.

Kolind, 2. onsdag i september, heste.

Randers, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg; hver lørdag marked med heste og levekvæg.

Salten, 19., 20. og 21. juni, heste.

Skanderborg, landboauktion hver fredag kl. 10.00.

Århus, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg på kvægtorvet.

Viborg amtskommune

Bjerringbro, lørdag den 6. og søndag den 7. juni, heste.

Hurup (Møllekroen), første lørdag i august og den følgende søndag heste.

Kjellerup, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Skive, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg, husdyr hver fredag.

Thisted, hver torsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver tirsdag marked med levekvæg. 15., 16 og 17. maj heste- og kræmmermarked.

Viborg, fjerde lørdag i april og september marked med heste, hver fredag husdyrauktion.

Vildsund, 4. onsdag og den følgende torsdag i juli, heste.

Nordjyllands amtskommune

Brovst, første lørdag i august marked med heste.

Brønderslev, anden mandag i hver måned (i marts og september den første mandag), heste, hver onsdag husdyrauktion.

Flaunskjold, 14. september, heste.

Hjallerup, sommermarked med heste den første fredag i juni, med forprang dagen før.

Hjørring, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg, landoauktion hver fredag, 21., 22. og 23. august heste.

Hobro, hver onsdag marked med slagtekvæg, landbo- og husdyrauktion hver lørdag.

Jerslev, 26., 27. og 28. juni, heste.

Nibe, hver mandag marked med heste og slagtekvæg.

Pandrup, anden lørdag i september, heste.

Sindal, 28., 29., 30. og 31. maj, heste.

Ålborg, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver torsdag marked med levekvæg og grisemarked.

Års, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Landboauktion hver fredag.

Øerne øst for Storebælt

Holbæk, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Højby Sj., pinselørdag, heste.

Jægerspris, 26. juni, heste.

Ringsted, sidste lørdag i februar, anden lørdag i april, juni og oktober samt første lørdag i august, heste.

Øerne vest for Storebælt

Egeskov, 16. september, heste og kreaturer.

Odense, hver mandag (eller hvis helligdag den påfølgende tirsdag) eksportmarked med heste og slagtekvæg; 23. juni (St. Knud), heste; hver onsdag marked med levekvæg, grisemarked og landbokvæg.

Ørbæk, 2. lørdag i juli og den følgende søndag, heste, får og geder.

Opmærksomheden henledes på, at der på grund af helligdage og de veterinære sikkerhedsbestemmelser kan ske flytninger, eventuelt bortfald, af nogle i foranstående.

© Sprogforeningens Almanak

Citater – med tydelig kildeangivelse – tilladt i henhold til gældende regler.

ISBN 87-85122-21-1

Tekster til næste udgave må – såfremt anden aftale ikke foreligger – være indsendt inden 1. juni.
Manuskripter til mindstet modtages dog indtil 1. oktober.

SPROGFORENINGENS ALMANAK

Redaktion Ingolf Haase, Slotsgaden 28,
6270 Tønder. Telefon 74 73 85 69

Ekspedition: Dy-Po Tryk, Søndervang 4, 6400 Sønderborg

Tlf. 74 42 26 75

GROSSE STRASSE 2
FLENSBORG
Telefon (00949461) 84 14 0
Telefax (00949461) 8414-290
Telex 04122855

SÜDERSTRASSE 89
HARRESLEV
Telefon (00949461) 7 13 35

Banken for erhvervslivets nord-syd-kontakter!

**Mange danske virksomheder benytter sig af
DM - KONTI
hos os. – Det bringer store fordele for firmaet og dets kunder!**

